



МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ



ІНСТИТУТ
педагогічної освіти
і освіти дорослих
НААН України



ІНСТИТУТ
СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
ОСВІТИ

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: ВИКЛИКИ, ДОСВІД, СТРАТЕГІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник матеріалів
VI Всеукраїнської науково-практичної конференції

Київ - 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА НАПН УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ІРПІНСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
ГО «ІНСТИТУТ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ»

**РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ:
ВИКЛИКИ, ДОСВІД, СТРАТЕГІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ**

**Збірник матеріалів
VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
4 квітня 2024 р.**

Електронне видання

Київ 2024

УДК 377/378:005.745(082)

Р 64

Рекомендовано до друку

вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України (протокол №4 від 29 квітня 2024 р.)

Рецензенти:

Діденко О. В., доктор педагогічних наук, професор

Тринус О. В., кандидат педагогічних наук, старший дослідник

Р 64 **Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії, перспективи** [Електронний ресурс] : зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-прак. конф. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна НАПН України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського та ін.; [наук. ред. М. В. Артюшина, Н. В. Кулалаєва, О. А. Лавріненко, Л. М. Петренко, Г. М. Романова]. – Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2024. – 130 с.

ISBN 978-617-7221-98-1

У збірнику представлено тези доповідей, презентованих учасниками VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (4 квітня 2024 р. м. Київ), що висвітлюють сучасні проблеми розвитку професійної культури. Представлені в збірнику матеріали систематизовано відповідно до актуальних проблем професійної і педагогічної освіти: теоретичний і практичний вимір професійної освіти; сучасні трансформації вищої і професійної освіти в контексті вимог ринку праці; теоретичні і методичні основи підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників для післявоєнного відновлення України; трансформаційне навчання дорослих; науково-інформаційне забезпечення розвитку професійної і вищої освіти в умовах війни та для післявоєнного відновлення України.

Для наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, учителів, здобувачів освіти закладів вищої і фахової передвищої освіти, формальної і неформальної освіти.

УДК 377/378:005.745(082)

ISBN 978-617-7221-98-1

© ШООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2024

© КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2022

© ДНПБ України імені в. О. Сухомлинського

© Ірпінський фаховий коледж економіки та права

© ГО «Інститут соціогуманітарної політики»

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	7
ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР	9
<i>Авдіюк Світлана Володимирівна</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	9
<i>Анохіна Ганна Володимирівна</i> КРЕАТИВІЗАЦІЯ ПОВЕДІНКОВОЇ МОДЕЛІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК	12
<i>Кайтановська Ольга Миколаївна</i> ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОПЕРАТОРІВ ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ	15
<i>Майборода Людмила Анатоліївна</i> САМООРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ	17
<i>Матвієнко Юлія Олексіївна</i> ОБРАЗ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ ОЧИМА СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА (ЕКОНОМІКА)».....	20
<i>Мостицька Лілія Миколаївна</i> ІНСТРУМЕНТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО ОСВОЄННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	23
<i>Петренко Лариса Михайлівна</i> УПЛИВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	25
<i>Сергієнко Наталія Володимирівна</i> ЧИТАЦЬКИЙ КЛУБ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ	30
<i>Товста Світлана Миколаївна</i> МОДИФІКАЦІЯ ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ.....	32
<i>Чорна Тетяна Вікторівна, Зборівська Людмила Вікторівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС	35

**СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В
КОНТЕКСТІ ВИМОГ РИНКУ ПРАЦІ..... 38**

Богатирьова Галина Андріївна
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ В
УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ..... 38

Богорад Марина Анатоліївна
ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ 41

Іщук Анастасія Анатоліївна
ВИКОРИСТАННЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ
ПРОЦЕСІ..... 44

Притиченко Анастасія Миколаївна
ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС
ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ ПРИКЛАДНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ
ДИСЦИПЛІН ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ..... 47

Саркісова Оксана Юріївна, Богорад Марина Анатоліївна
РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО
НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«НАВЧАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»)..... 51

Тетерська Галина Яківна
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ 58

Тринус Олена Володимирівна
НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
..... 62

Шевченко Анна Олегівна, Притиченко Анастасія Миколаївна
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СФЕРІ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ ФІНАНСОВИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ 65

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ
ПЕДАГОГІЧНИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДЛЯ
ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ 68**

Булавина Олена Анатоліївна
ДИЗАЙН НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ: МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ
ПРОЄКТУВАННЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ 68

Демків Анна Миколаївна
РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ НАВЧАЛЬНО-
МЕТОДИЧНИХ ЦЕНТРІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ПРОЦЕСІ
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ 74

<i>Кравченко Олена Іванівна</i> УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТІСНИМ РОЗВИТКОМ КЕРІВНИХ КАДРІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	77
<i>Кучерявий Олександр Георгійович</i> ФЕНОМЕН ПРОФЕСІЙНО-ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ	80
<i>Пилипчук Ярослав Валентинович</i> БОЙОВА ПСИХІЧНА ТРАВМА (СПРОБА ІНФОРМАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ).....	83
<i>Скасків Лілія Василівна</i> МІСЦЕ АЛГЕБРАІЧНИХ СТРУКТУР У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ.....	86
<i>Сліпчишин Лідія Василівна, Дорохін Андрій Олександрович</i> КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ФАХІВЦІВ	88

**ТРАНСФОРМАЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: СТРАТЕГІЇ І МОДЕЛІ ОСВІТИ
ДОРΟΣЛИХ..... 93**

<i>Артюшина Марина Віталіївна</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРЕНІНГОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ	93
<i>Кулалаєва Наталя Валеріївна</i> ОСВІТНЬО-НАУКОВА ПРОГРАМА ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БІЗНЕС-ОСВІТА ТА ТРЕНЕРСТВО»: ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ	100
<i>Найда Павліна Василівна</i> НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ У ПІСЛЯВОЄННІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ	105
<i>Пілевич Оксана Анатоліївна, Пілевич Дмитро Станіславович</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	108
<i>Пустова Олена Олександрівна</i> МЕТОДИКА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ	110

**НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ І ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА
ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ..... 114**

Калусенко Валентина Вікторівна, Шевченко Анна Володимирівна
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З ЕКОНОМІКИ
В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ
ПІСЛЯВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ 114

Резніченко Катерина Григорівна
РОЛЬ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ 118

Романова Ганна Миколаївна
ПРОЄКТУВАННЯ НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ
РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ ПСИХОЛОГО-
ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ..... 120

Харченко Людмила Олексіївна
ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ
СЬОГОДЕННЯ 125

**РЕКОМЕНДАЦІЇ
VI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ:
ВИКЛИКИ, ДОСВІД, СТРАТЕГІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ»..... 128**

ПЕРЕДМОВА

На третьому році повномасштабної війни в Україні аспекти розвитку професійної культури фахівців набувають нових сенсів у розрізі забезпечення обороноздатності нашої країни та її повоєнного відновлення. Наслідками військової агресії РФ в соціальній та економічній сферах є людські жертви, руйнування виробничого капіталу та промисловості, падіння ВВП і промислового виробництва, скорочення робочих місць і доходів. Це зумовлює потребу у соціальній і професійній мобільності фахівців щодо діяльності у форсмажорних обставинах, в умовах невизначеності, змін.

Закономірно, що феномен професійної культури стабільно знаходиться у фокусі уваги сучасних науковців і практиків. Присвячена йому Всеукраїнська конференція «Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії, перспективи» вже має свою унікальну десятирічну історію а для її організаторів і багатьох учасників професійна культура є не тільки предметом дослідження, а стилем життя, ціннісним виміром, світоглядною позицією. Конференція стала дієвим майданчиком для справжньої партнерської взаємодії студентів, аспірантів, докторантів, викладачів, науковців, управлінців у сфері освіти. Її результативність підтверджується сформованою з її учасників когортою нових науковців з високою професійною культурою, які за цей час стали кандидатами наук, докторами філософії і докторами наук.

Знаково, що конференція відбувається саме на базі Ірпінського коледжу економіки і права, який очолює кандидат педагогічних наук Оксана Пілевич. У культурноосвітньому середовищі цього закладу, побудованому на демократичних цінностях, проєктувалися основи наукового дискурсу розвитку професійної культури на партисипативних засадах. Змістовні виступи, цікаві дискусії і невимушене спілкування в мирні часи закладали основи суб'єктності і проактивності, що виявляються сьогодні, під час кровопролитної війни, як відповідальність, лідерство, командна взаємодія і незламний дух педагогічної спільноти.

Становлення циклічної конференції забезпечувалося також участю наукових установ, зокрема Інституту професійної освіти НАПН України (директор – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України Валентина Радкевич), Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (директор – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України Лариса Лук'янова). З 2018 р. науково-практичний захід активно підтримує кафедра педагогіки та психології Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (завідувач кафедри – доктор педагогічних наук, професор М.В. Артюшина).

Формування кола однодумців втілювалося у створенні на початку 2022 р. громадської організації «Інститут соціогуманітарної політики» (<http://surl.li/esior>), яку очолила доктор педагогічних наук, професор Лариса Петренко. Перші кроки організації відбувалися в умовах повномасштабного

вторгнення рф і були пов'язані з участю у створенні Української бібліотеки дитячої літератури, за ініціативою Наталії Грабовенко, доктора наук з державного управління, професора, члена Громадської організації «Інститут соціогуманітарної політики» та при підтримці франко-української асоціації «Україна – Діжон – Безансон» передачею українських книжок і підручників для українських дітей, які знаходилися у м. Діжон (Франція), упровадженням проєктів з громадянської освіти («Коріння війни», «Нація не кров, а цінності»), професійного розвитку викладачів («Проактивне викладання»). У тому році не можливо було провести конференцію за планом, навесні, але спільними зусиллями і завдяки ГО, яка активізувала організацію і проведення, у листопаді захід відбувся і в світ вийшов черговий збірник матеріалів.

Отже конференція є поштовхом для особистісного і професійного розвитку освітян, платформою для обговорення інноваційних ідей, розвитку наукової і громадської думки. Зростає і коло її співorganizаторів, до якого в цьому році приєдналася ще одна наукова установа – державна науково-педагогічна бібліотека імені В. О. Сухомлинського, яка є науково-методичним центром мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, сприяє формуванню інформаційних ресурсів освітянських бібліотек, що постраждали внаслідок окупації рф, надає відповідну консультативну допомогу (директор – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України Лариса Березівська).

Підготовлений збірник матеріалів конференції охоплює актуальні проблеми професійної і педагогічної освіти: теоретичний і практичний вимір професійної освіти; сучасні трансформації вищої і професійної освіти в контексті вимог ринку праці; теоретичні і методичні основи підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників для післявоєнного відновлення України; трансформаційне навчання дорослих; науково-інформаційне забезпечення розвитку професійної і вищої освіти в умовах війни та для післявоєнного відновлення України. До збірника включено також рекомендації конференції, які можна вважати основою для дорожньої карти з розвитку професійної культури сучасних фахівців.

Ганна Романова,
доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи
Державної науково-педагогічної бібліотеки
імені В.О. Сухомлинського,
член правління ГО «Інститут соціогуманітарної політики»

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР

Авдіюк Світлана Володимирівна,

заступник директора коледжу з виховної роботи
Ірпінський фаховий коледж економіки та права,
м. Ірпінь, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Професійна освіта – фундамент соціально-економічного розвитку держави. Вона має бути такою, щоб задовольнити запити суспільства і потреби кожної окремої особистості. До професійної діяльності молоду людину сьогодні в Україні готують у системах професійно-технічної освіти і вищої освіти. Останнім часом стала помітною диспропорція в цих освітніх системах. Проникнення механізмів ринкової економіки у сферу освіти вплинуло на попит і пропозицію щодо професійної освіти. Сучасній моделі соціально-економічного розвитку країни повинна відповідати ефективна система професійної (професійно-технічної) освіти, яка може швидко адаптуватися до запитів ринку та забезпечувати підготовку кваліфікованих робітників, здатних бути конкурентоспроможними в існуючому соціально-економічному просторі. Упродовж останніх років в Україні відбувається зміна освітньої парадигми: від інформаційно-когнітивної, притаманній індустріальному суспільству, до особистісно-діяльнісної, оснований на компетентнісному підході до освітнього процесу, характерної для постіндустріального, інформаційного суспільства. Нині війна в Україні вносить свої корективи у підготовку фахівців у сфері професійної освіти.

Однією з провідних тенденцій є гуманізація професійної освіти, що актуалізує: пріоритетність духовно-етичних цінностей у формуванні всебічно розвиненої, успішної особистості з активною громадянською позицією, здатної до вибору індивідуальної освітньої траєкторії, розвитку професійної кар'єри, підприємництва та самозайнятості, відповідальністю за результати своєї діяльності; здійснення підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців, здатних швидко адаптуватися на ринку праці до різних змін у світі праці, працювати в команді, застосовувати знання і вміння в нестандартних ситуаціях, постійно підвищувати свою кваліфікацію, комунікативні навички [1, с. 61].

У той же час, процес інформатизації вітчизняної освіти закономірно розглядають як вагомий чинник підвищення якості підготовки виробничого персоналу та передумову інтегрування України в європейський простір. Однак зауважимо, що за допомогою Інтернету та інших засобів ІКТ, безперечно, розширюється розмаїття та кількість засвоєних учнями і

студентами відомостей. Проте далеко не завжди це зумовлює розвиток спроможності особистості до логічного мислення й опанування знань і вмінь, що мають смислове навантаження та нерозривно пов'язані зі здатністю їх практичного, самостійного застосування у складних ситуаціях. Секрет здобуття якісно нового рівня освіти криється не в технічних засобах опрацювання інформації, а в соціалізації та акультурації особистості, тобто перетворення інформації у форму соціально-культурної взаємодії та комунікації, завдяки оволодінню випускниками соціально-культурним сенсом, характерним для сучасності.

Обов'язковою передумовою формування інформаційного суспільства як нового етапу еволюції соціального устрою на основі довгострокових тенденцій збільшення ролі інформації та знань, всебічної діджиталізації, а також споживання та продукування інформаційних ресурсів у різних сферах життєдіяльності за допомогою ІКТ, які діють у глобальних масштабах, є широке запровадження в освітню галузь ІКТ і створення на їх основі комплексного, високорозвиненого інформаційно-освітнього середовища закладу освіти. Нині необхідно зосередити зусилля на побудові цілісної теорії, яка покликана формалізувати поняття інформаційного простору та інформаційно-освітнього середовища, оптимізувати інформаційні процеси і трансакції в найрізноманітніших складових освітньої діяльності, унормувати інформаційні ресурси та електронні засоби, що використовуються закладами освіти усіх рівнів [2, с. 22].

Аналізуючи сучасні тенденції, варто відзначити, що в майбутньому серед фахівців усіх рівнів буде значний запит на фундаментальну та методологічну професійну підготовку в полі цієї професії, а також, що виходить за межі професії, ключові кваліфікації (компетентності), що не застарівають і є основою набуття спеціальних знань і вмінь в процесі неперервної освіти. Іншими словами, в стратегії розвитку професійної освіти необхідним є курс на його генералізацію, котра в процесі професійної діяльності людини в міру необхідності може перетворитися в спеціалізацію.

Створення перспективної системи освіти, зокрема професійної освіти, здатної підготувати людей до життя в зовсім нових умовах постіндустріальної цивілізації, – одна з найбільш важливих і актуальних проблем сучасного суспільства. Це єдина надія на подолання глобальної кризи нинішньої цивілізації, на створення необхідних умов для виживання та подальшого безпечного розвитку людства [3, с. 105].

Вельми важливим і перспективним напрямом розвитку сучасної професійної освіти є широке впровадження дистанційного навчання та самоосвіти на основі використання нових і перспективних інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій, засобів віддаленого доступу до розподілених баз даних і знань науково-технічної та навчально-методичної інформації. Розвиток дистанційної освіти і навчання на відстані є нині особливо важливим. Створення ефективних форм і систем дистанційного навчання в країнах з чималою територією не тільки суттєво підвищує доступність якісної

освіти для значної частини населення, а й, що дуже важливо в умовах інклюзивного навчання, сприяє вирішенню проблем освіти для людей з обмеженою рухомістю, а також тим людям, які з певних причин не можуть навчатися очно. Під дистанційною освітою фахівці розуміють процес навчання, в якому вчитель (викладач) і учні (студенти) географічно розділені і тому спираються на електронні засоби та друковані посібники для організації освітнього процесу [3, с. 106]. Саме в умовах війни, дистанційна професійна освіта має стати доступним способом отримання освітніх послуг здобувачам освіти. Маючи велику кількість внутрішньо-переміщених осіб та осіб, які змушені були виїхати за кордон чи перебувають на тимчасово-окупованих територіях, Україна має скористатись можливостями надання освітніх послуг у дистанційній формі, професійна освіта – оперативно відреагувати на виклики сьогодення.

Система освіти України за останні 4 роки зазнає постійних випробувань, на які науково-педагогічні працівники відповідають пошуками і впровадженням нових технологій навчання чи модернізації вже відомих. Досвід роботи в умовах епідемій та пандемії дозволив реалізувати викладання педагогічних дисциплін при підготовці здобувачів за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) шляхом застосування технологій змішаного та дистанційного навчання. Зокрема, було застосовано метод «перевернутого» класу, онлайн-дискусій, хмарних технологій та метод проектів. В умовах військовою агресії Росії на території України організація і проведення освітнього процесу здійснювалась в синхронному та асинхронному режимах з використанням технологій дистанційного навчання, що не потребують високої якості Інтернет-з'єднання – текстові повідомлення, сайт-курс, електронна пошта. Метою подальших досліджень є вивчення наслідків використання технологій змішаного та дистанційного навчання у педагогічній підготовці бакалаврів професійної освіти в умовах військової агресії Росії на території України [4, с. 160].

Отже, проблему модернізації вітчизняної професійної освіти треба вирішувати комплексно, оскільки зусиллями самих суб'єктів ПТО її не можна вирішити в силу різних суб'єктивних і, насамперед, об'єктивних причин. Як відомо, з одного боку, жодна система не здатна тільки своїми зусиллями реформуватися, а з іншого – ця проблема комплексна і потребує комплексного державного вирішення – правового, адміністративно-організаційного, фінансово-економічного, науково-методологічного.

Список використаних джерел інформації

1. Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти. Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., 14 травня 2020 р. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. 282 с.

2. Коваль М С., Литвин А. В. Інформаційне суспільство та професійна освіта. Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти

дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. 2021. Вип. 23. С. 9–27.

3. Гуревич Р. С., Габрійчук Л. Е., Герасименко Н. В. Професійна освіта в ХХІ столітті: проблеми і перспективи. *Наукові записки. Серія: педагогіка і психологія* : зб. наук. праць / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2020. Вип. 63. С. 103-108.

4. Осадча, К. П., Осадчий, В. В., Спірін, О. М., Круглик, В. С. Використання технологій змішаного та дистанційного навчання у педагогічній підготовці бакалаврів професійної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 46. С. 155-160.

Анохіна Ганна Володимирівна

старший викладач кафедри педагогіки та психології,
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

КРЕАТИВІЗАЦІЯ ПОВЕДІНКОВОЇ МОДЕЛІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

Стрімкий технологічний прогрес, поява нових передових технологій та інноваційних продуктів сприяло значному зростанню інформації. Як наслідок, ті рішення, що були правильними та перевіреними в минулому, не допомагають впоратися нині та в майбутньому. Ми потребуємо творчого мислення, щоб знайти інші цікаві шляхи їхнього вирішення [1, с. 15]. У сучасних умовах розвитку глобального соціуму неабиякого значення набуває чітке усвідомлення характеру, структури та очікувальної динаміки процес креативізації. Саме він суттєво впливає на секторальні зміни в освіті, які у сучасному суспільстві носять доволі суперечливий характер, адже, з одного боку, вони визначають основні тренди в трансформації, проте, з другого, визначають індикатори тих змін, які можна вважати закодованими моделями цифрової економіки.

Доволі показовим, з огляду на сказане вище, є, на нашу думку, так звані метапізнання власного мислення, на чому наголошує К. Гріффітс. Метапізнання відіграє головну роль у створенні інновацій. Метапізнання – це здібність контролювати власні когнітивні здібності та розумові процеси. Отже, метапізнання більшою мірою є актом застосування стратегії щодо вашого мислення з метою отримання бажаних результатів [1, с. 35-37]. Водночас він застерігає, про можливість «убивства креативності та розумних рішень». Наш розум здатен робити дивовижні речі, але за деяких обставин він може неприємно підвести. У сфері психології існує безліч доказів того, що інколи в середині нашого мислення подекуди виникають глюки, коли йдеться про прийняття рішень чи вирішення проблем. Наприклад, щоб фізично вижити та уникнути небезпечних ситуацій, необхідно швидко реагувати на

ситуацію та миттєво приймати рішення. Проте це не так актуально, якщо ви повинні приймати стратегічне рішення: вам необхідно обміркувати всі варіанти [1, с. 43-44].

Зауважимо, що процес креативізації може поєднуватись з процесами стандартизації, яка, з одного боку, передбачає наявність творчого підходу, проте з другого – передбачає жорстку гармонізацію навчальних планів, програм, кредитів тощо.

Доволі оригінальну ідею креативного мислення, а відтак і креативних підходів, запропонував М. Міхалко. У нього – це 21 спосіб мислення, який складається з лінійних ігор, бульбашок мислення, гратки ідей, кола сприятливих можливостей тощо. Це специфічні практичні прийоми, які дадуть вам можливість отримувати різноманітні — великі й малі ідеї; ідеї, що допомагатимуть заробляти гроші, розв'язувати проблеми, перемагати конкурентів, робити кар'єру; а також ідеї, необхідні для створення нових продуктів і технологій. Описані в цій книзі прийоми відбиралися з огляду на їхню практичність. Вони ввібрали в себе як класичний, так і найсучасніший досвід. Усі вони діляться на лінійні прийоми, що допомагають маніпулювати інформацією з метою вироблення нових ідей, та на інтуїтивні прийоми, що показують шляхи віднаходження нових ідей за допомогою інтуїції та уяви [2, ст. 19-20].

Іншим шляхом пішов Бен-Шахартал, який через креативізацію спробував визначити феномен «щастя». В його основі лежить медитація різних, інколи доволі парадоксальних процесів (егоїзм, альтруїзм, тимчасовий злет, фантазія тощо) [3]. Виникає цілком зрозуміле питання: чи є такі медитації показником креативності суспільства?

Не менше питань виникає тоді, коли йдеться про примноження творчості, про що пише Д. Камерон, яка у своїй доволі епатажній монографії «Шлях митця. Духовна дорога до примноження творчості» докладно описала принципи духовної електрики, безпеки, ідентичності, цілісності, що є фундаментом, на якому можна побудувати творче відновлення і розвиток [4]. Отже, можна стверджувати, що сильною стороною цього твору є його трендовий характер, проте окремі пропозиції авторки залишаються незрозумілими. Зокрема, як відновлення відчуття віри поєднуються з космічною швидкістю [4, с. 306].

Сучасна освітня система має забезпечити кожному, хто прагне навчатися, отримувати професійну освіту, активний розвиток, активне навчання з метою розвитку та формування творчих та креативних якостей [5, с. 48].

Закономірність креативізації освіти полягає у вагомій ролі творчого підходу до вирішування сучасних проблем, умінні визначення і вибору альтернатив, розвитку індивідуальних здібностей тощо. Креативний підхід в освіті визначається змістом освітніх програм, технологіями і методиками навчання, інформаційним забезпеченням, творчим потенціалом викладача.

Процес формування здобувачів вищої освіти також потребує системного дослідження. Особливу роль при цьому відіграє система психолого-педагогічних наук, у межах якої формується нова поведінкова модель як

здобувачів вищої освіти, так і викладача. Основними рисами креативізації їхньої поведінкової моделі є такі:

- системна перебудова вищої освіти, в основі якої лежить вибіркова компонента, яка унеможливує задоволення інтелектуальних потреб того, хто навчається і професійної сатисфакції тих, хто навчає;

- опанування новітніх педагогічних і психологічних технологій, яке робить з вчорашнього школяра професіонала. Пріоритетними мають виступати метод вирішення реальних професійних задач, аналіз і програвання конкретних ситуацій, метод відкритого питання, групова робота;

- перехід від формальної педагогічної і психологічної практик до комплексної, в межах якої відбувається формування креативних здібностей, що сприяє кращому розкриттю здібностей майбутнього професіонала.

Отже, успіх сучасного випускника закладів вищої освіти багато в чому залежить від уміння генерувати креативні ідеї, самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору, прогнозувати їх можливі наслідки, працювати в команді. Це можливо при умові переходу на творчо-орієнтовану освіту, як, з одного боку, спрямована на розкриття творчого потенціалу та індивідуальності здобувачів освіти, а з іншого боку, на застосування викладачем гуманістичного та демократичного стилю управління освітнім процесом, який би сприяв відкритості студентів новому.

Список використаних джерел інформації:

1. Гріффітс К., Кості М. Посібник із креативного мислення / пер. з англ. У. Курганової. Харків: Вид-во «Ранок» : Фабула, 2020. 288 с.

2. Міхалко М. 21 спосіб мислити креативно / пер. з англ. Т. Бойка. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 400 с.

3. Ben-Shahar T. Happier: Learn The Secrets to Daily Joy and Lasting Fulfilment / Tal Ben-Shahar. New York: McGraw-Hill Education, 2007. 192 p.

4. Камерон Д. Шлях митця / пер. з англ. Тетяни Савчинської. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 352 с.

5. Петришин Л. Й. Дидактико-психологічні основи креативності особистості майбутніх соціальних педагогів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2012. Вип. 17. С. 44-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2012_17_14

Кайтановська Ольга Миколаївна

науковий співробітник відділу науково-методичного
забезпечення професійної освіти
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»,
аспірантка Інституту педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна НАПН України
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОПЕРАТОРІВ ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Широке використання цифрових технологій у сфері професійної освіти допомагає покращити результативність освітнього процесу на всіх рівнях і сприяє формуванню професійних навичок у майбутніх фахівців.

Професійна компетентність операторів поштового зв'язку – це інтегративна якість, набута в процесі професійної підготовки, яка характеризується комплексом знань, умінь і здатностей відповідально виконувати функціональні обов'язки на робочому місці, приймати самостійні рішення у разі виникнення нестандартних ситуацій, прагнути до постійного самовдосконалення, самоосвіти, креативного розвитку [1].

Зазначимо, що в грудні 2023 року відбулася перша міжнародна конференція стейкхолдерів поштового зв'язку «Україна у світовому та європейському поштовому просторі: стан та перспективи розвитку», яка зібрала українських і міжнародних спікерів, представників різних провідних операторів поштового зв'язку України таких як: АТ «Укрпошта», ТОВ «Нова пошта», «Meest Пошта» (ТОВ «Міст Експрес»), ТОВ «ДЕЛІВЕРІ», ГО «Альянс автомобільного транспорту України», міжнародних організацій та іноземних партнерів з країн – Франція, Німеччина, Австрія, Польща, Швеція. Під час обговорення було акцентовано увагу на таких питаннях: стан національної поштової індустрії; світові тенденції розвитку поштового зв'язку; оцінка впливу повномасштабного вторгнення росії на територію України на роботу галузі; ключові плани та виклики на 2024 рік для поштової галузі; іноземний досвід, який може бути корисним для розвитку поштового сектору України [2].

Під час конференції Голова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку О. Животовський наголосив, що поштова індустрія – це одна з базових основ функціонування сучасного суспільства: «Вся країна залежить від поштового зв'язку, особливо в період воєнного стану, тому дуже важливо налагодити тісну комунікацію і співпрацю держави і стейкхолдерів поштового зв'язку, проаналізувати всі проблеми та виклики, які з'являються». Тому перед державою, а

здебільшого це стосується закладів професійної (професійно-технічної) освіти, що готують робітників з професії оператор поштового зв'язку постають постійні виклики, до яких необхідно адаптуватися педагогам, майстрам виробничого навчання та здобувачам освіти. Постійне оновлення теоретичного та практичного навчання за даною професією – це запорука конкурентноспроможного робітника, який не боїться змін та викликів.

Зазначимо, що одним із важливих питань, які підіймалися у ході заходу було надання послуг поштового зв'язку як на місцевому, так і на міжнародному рівнях. Представник компанії «Meest Пошта» (ТОВ «Міст Експрес») Борис Цомая, акцентував важливість діджиталізації та цифровізації поштових компаній, наголошуючи на технологічності та максимальній орієнтованості на клієнта. Максимально зручні додатки, які спрощують життя українців, покращення онлайн-інтерфейсів та використання анімаційних технологій як частини емоційної складової – ці аспекти мають вирішальне значення у розвитку поштової індустрії, оскільки головне завдання полягає у наданні якісних послуг користувачам. Цифрові засоби навчання сьогодні охоплюють широкий спектр інструментів і ресурсів, які використовуються для поліпшення процесу навчання та сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу. Найпоширеніші з них застосовуються при підготовці операторів поштового зв'язку – відеоуроки; інтерактивні вправи, тести; онлайн-платформи для навчання (Moodle, Google Classroom тощо); віртуальна реальність (VR) та розширена реальність (AR); інтерактивні симулятори та вебдодатки; мобільні додатки для навчання; онлайн-вебінари та віртуальні конференції; інтерактивні вебсайти та мультимедійні матеріали та інші. Звертаємо увагу, що застосування цифрових засобів навчання у формуванні професійної компетентності операторів поштового зв'язку в закладах професійної (професійно-технічної) освіти є дієвим для досягнення успіху в цій професії. Використання цих технологій дозволяє покращити якість навчання, забезпечує більш ефективне засвоєння матеріалу та розвиває необхідні навички та компетентності, що є важливими для успішної роботи операторів поштового зв'язку.

Незважаючи на повномасштабну війну та обмежене авіасполучення, українці можуть надсилати та отримувати листи і посилки по всьому світу, навіть проживаючи в найвіддаленіших населених пунктах країни. Це досягнення великою мірою завдячує професіоналізму працівників сфери зв'язку, зокрема операторів поштового зв'язку, які попри всі труднощі робочого процесу продовжують забезпечувати надійний поштовий сервіс усім українцям. Це ще раз підтверджує важливість та цінність їхньої професії за будь-яких обставин.

Список використаних джерел інформації:

1. Кайтановська О. М. Структурно-семантичний аналіз поняття «професійна компетентність операторів поштового зв'язку». *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. Вип. 21(50). С. 78-90.

2. Україна у світовому та європейському поштовому просторі: стан та перспективи розвитку. Конференція стейкхолдерів поштового зв'язку (15 грудня 2023 р). URL: <http://surl.li/tjdms>.

Майборода Людмила Анатоліївна

науковий співробітник лабораторії
дистанційного професійного навчання
Інституту професійної освіти НАПН України,
член ГО «Інститут соціогуманітарної політики»
м. Київ, Україна

САМООРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

В умовах обмеженого доступу до очного відвідування закладу освіти, що зумовлено карантинними заходами та воєнним станом в Україні, змішане навчання стало однією з форм навчання, що забезпечує закладам професійної (професійно-технічної) освіти (далі - П(ПТ)О) здійснювати підготовку майбутніх кваліфікованих робітників. Невід'ємною складовою змішаного навчання є самостійна робота майбутніх кваліфікованих робітників переважно з використанням дистанційних технологій, яка потребує розвинутих у здобувачів освіти навичок самоорганізації.

Проведене нами опитування педагогічних працівників закладів П(ПТ)О показало, що майбутні кваліфіковані робітники під час виконання самостійних робіт в умовах змішаного навчання зазнають труднощів у самоорганізації (42,9%), зазначають відсутність бажання й недостатній рівень умінь самостійно працювати (56,2%), планувати роботу і час (45,5%) та ін. (рис.1). Лише 3% здобувачів освіти не мають труднощів під час виконання самостійних робіт.

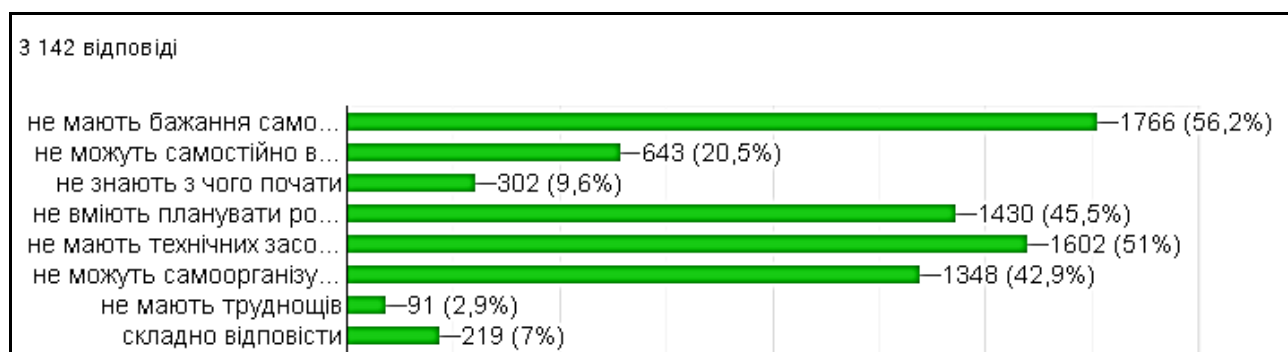


Рис. 1. Труднощі, що виникають у майбутніх кваліфікованих робітників під час виконання самостійних робіт в умовах змішаного навчання.

Отже, вище зазначене актуалізує потребу пошуку шляхів (методів) підвищення саморганізації майбутніх кваліфікованих робітників до самостійної роботи в умовах змішаного навчання.

Самоорганізація є унікальним інтегральним феноменом, зокрема, теорія самоорганізації співвідноситься з синонімом синергетики. Зазначимо, що синергетика – міждисциплінарний напрямок досліджень складноорганізованих еволюціонуючих систем, метою яких є пізнання загальних принципів самоорганізації систем різної природи – від фізичних до соціальних [1].

Проблемі самоорганізації навчальної діяльності здобувачів освіти присвячена значна кількість наукових праць М. Аверіна, В. Арешонкова, Н. Дудника, О. Вознюк, І. Грека, А. Громцевої, О. Друганової, Л. Зязюн, Ю. Іванеко, В. Кременя, Л. Мельника, Н. Мирончука, О. Наливайко, Т. Новаченко, В. Прибилова, О. Савченко, О. Тесленкова, Я. Яворського та ін.

На сьогодні існує безліч наукових праць із синергетики та самоорганізації. Проте в науці єдиного розуміння поняття «самоорганізація» немає. З філософського погляду, самоорганізація розглядається як «активний процес формування, відтворення, збереження або удосконалення організації складної динамічної системи, що забезпечує її нормальне існування і функціонування як цілісного утворення» [2]. У тлумачному словнику української мови самоорганізація визначається як самостійна, без зовнішнього впливу, організація власної роботи [3]. У психологічній науці самоорганізація розглядається як «діяльність і здатність особистості, що пов'язані з умінням організувати себе. Самоорганізація проявляється у цілеспрямованості, плануванні особистістю своєї діяльності й поведінки, активності, самостійності, швидкості прийняття рішень і відповідальності за них, критичності оцінки результатів своїх дій, почутті обов'язку тощо» [4].

У дисертаційному дослідженні О. Тесленков [5] представив результати теоретичного аналізу різних досліджень з самоорганізації, в якому зазначає, що «науковцями самоорганізація розглядається з позицій особистісного, діяльнісного та інтегрального (особистісно-діяльнісного) підходів і визначається як комплекс умінь суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності самостійно визначати мету, здійснювати планування, контролювання, оцінювання й коригування процесу навчання». Також автор визначає самоорганізацію як процес упорядкованої діяльності, що характеризується здатністю особистості усвідомлено і цілеспрямовано здійснювати саморозвиток з метою вирішення особистісно значущих завдань; професійну самоорганізацію майбутніх фахівців як інтегрально-динамічне утворення, що спрямоване на активне самостворення себе як фахівця і втілено в усвідомленні значущості мотивації, набутті професійних знань, сформованості вмій і навичок із самоорганізації, самовдосконалення та саморозвитку особистісних якостей, успішному плануванні, контролюванні і коригуванні самостійної навчальної діяльності та реалізовано в упорядкованості професійного зростання. До педагогічних умов професійної самоорганізації майбутніх фахівців віднесено: усвідомлення значущості професійної самоорганізації майбутніми фахівцями; занурення майбутніх фахівців у синергетичне середовище навчально-виховного процесу закладу освіти; самовдосконалення професійно значущих якостей майбутніх фахівців.

О. Друганова й О. Наливайко виявили, що підвищенню здатності до самоорганізації сприяє: залучення здобувача до активної участі в розробці й проведенні виховних заходів, майстер-класах, тренінгах, а також постійного прагнення до активної роботи над власними проектами і завданнями; підтримка з боку освітнього середовища, створення сприятливих умов для розвитку самоорганізаційної компетентності шляхом розробки як обов'язкових навчальних програм, курсів вільного вибору, що озброюють здобувачів знаннями й уміннями ставити цілі, планувати свою роботу, організовувати час, контролювати прогрес, оцінювати свої досягнення тощо [6]. Н. Васильєва зазначає, що для підвищення самоорганізації у процесі дистанційного навчання здобувачів освіти є доцільними: педагогічні дії, пов'язані з формуванням професійно-педагогічної майстерності педагогічних працівників; оволодіння здобувачами освіти необхідним досвідом самоорганізації в умовах дистанційного навчання; системне упровадження інноваційних педагогічних технологій, а також розробка програмно-методичних матеріалів та рекомендацій, спрямованих на оптимізацію означеного процесу [7].

Отже, узагальнюючи вище викладене можна стверджувати, що в сучасних умовах здатність до самоорганізації є ключовою якістю, необхідною компетентністю сучасного здобувача освіти, що дозволяє ефективно навчатись й керувати власною пізнавальною діяльністю й саморозвитком.

Говорячи про сутність самоорганізації здобувачів освіти, ми розуміємо її як сукупність усіх особистісних здібностей самоорганізації, які дають змогу ефективно організовувати навчальну діяльність. Такими здібностями науковці та педагоги називають уміння самоконтролю, самомотивації, цілеспрямованість, цілепокладання, активність, рефлексію та ін.

Теоретичний аналіз науково-педагогічних джерел, щодо дослідження самоорганізації навчальної діяльності здобувачів освіти, дає нам можливість виділити загальні умови, за яких здійснюється підвищення (розвиток) самоорганізації здобувачів освіти: 1) створення сприятливого навчального середовища; 2) розробка навчально-методичних матеріалів, рекомендацій, навчальних програм, курсів тощо, спрямованих на розвиток самоорганізаційних здібностей здобувачів освіти; 3) поступове й раціональне залучення здобувачів освіти до отримання досвіду самоорганізації; 4) розвиток професійно-педагогічної майстерності педагогічних працівників.

Подальший науковий пошук передбачає вивчення практичного досвіду закладів професійної (професійно-технічної) освіти України, пов'язаного з підвищення якості самоорганізації майбутніх кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання.

Список використаних джерел інформації:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
2. Філософський енциклопедичний словник. К.; Абрис, 2002. 742 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. I допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

4. Психологічний словник / Авт.-уклад. В.В. Синявський, О.П. Сергєєнкова/ За ред. Н.А. Побірченко. 2007.

5. Тесленков О.Ю. Педагогічні умови формування професійної самоорганізації майбутніх вчителів фізичного виховання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2017. 237 с.

6. Друганова О., Наливайко О. Шляхи формування здатності до самоорганізації й самовдосконалення як основи успішної навчальної та подальшої професійної діяльності сучасного здобувача вищої освіти. *Educological discourse*, 2023. № 42(3). С. 99-116. DOI:[10.28925/2312-5829.2023.312](https://doi.org/10.28925/2312-5829.2023.312).

7. Васильєва Н. Шляхи підвищення самоорганізації студентів в умовах дистанційного навчання. *Молодь і ринок*, 2020. № 3/182. С. 115-121. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2020.216725>

Матвієнко Юлія Олексіївна

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та психології
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ОБРАЗ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ ОЧИМА СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА (ЕКОНОМІКА)»

Нова спеціальність 015 «Професійна освіта (Економіка)» зорієнтована на формування та розвиток компетентностей, необхідних для ефективної педагогічної діяльності в галузі економіки для здійснення освітньої діяльності у закладах освіти, центрах освітніх послуг і бізнес-освіти, тренерської діяльності, продажу освітніх послуг, розвитку ринку бізнес-освіти та ефективного управління фінансами та людським потенціалом у сфері освітньої діяльності [1].

Професійна освіта (Економіка) – це можливість отримати одночасно педагогічну та економічну освіту і працювати у сфері економіки та освіти в державних та приватних структурах, на керівних посадах організаційно-управлінського, фінансово-економічного та освітнього профілю.

Професійна освіта (Економіка) – це підготовка фахівців для економічних служб, підприємств і спеціальних економічних організацій, а також формування необхідного мінімуму професійних економічних знань у спеціалістів різних галузей економіки і широкого кола працівників підприємницьких структур [1].

У Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана освітньо-професійна програма (ОПП) для освітнього ступеня «бакалавр» орієнтується на формування та розвиток компетентностей, необхідних для ефективної педагогічної діяльності в галузі/сфері економіки. Програма пропонує комплексний підхід до професійної освіти та реалізує його через теоретичне навчання та практичну підготовку. Навчальні дисципліни засновані на сучасних теоріях і тісно пов'язані з практичним застосуванням отриманих результатів навчання у галузі/сфері освіти та економіки [1].

Вже декілька років поспіль під керівництвом викладачів кафедри педагогіки та психології Київського національного економічного університету проходить захід «Економічна та бізнес-освіта: OPEN SPACE». Мета заходу – налагодження співпраці та організація комфортного освітнього середовища між здобувачами різних курсів, випускниками та викладачами ОПП «Економічна та бізнес-освіта»; розвиток професійної ідентичності здобувачів та формування позитивної навчальної спрямованості. На захід запрошуються студенти 1-4-х курсів, майбутні абітурієнти, їхні батьки, вчителі шкіл та всі бажаючі.

Зазвичай захід розпочинається зі вступного слова гаранта програми, яка розповідає про переваги програми, до яких відносяться:

- бінарність підготовки, що забезпечується пропорційним представленням у програмі економічних та педагогічних дисциплін;
- практична зорієнтованість програми, що реалізується за рахунок переважання тренінгових технологій, практикумів, виконання курсових робіт та проходження навчальної, виробничої і педагогічної практики;
- використання новітніх технологій навчання (тренінгових, інтерактивних, інформаційних, платформи дистанційного навчання Moodle, технологій та інструментів e-learning); проведення контактних занять з використанням інтерактивних, комбінованих і проблемних лекцій, кейс-методів, практичних занять, семінарів-дискусій з елементами аналізу, презентацій-обговорень; проєктного навчання;
- зміст варіативної частини робочого навчального плану базується на наданні широкого кола вибіркових дисциплін, які орієнтовані на поглиблення знань у галузі економіки та освіти;
- міжнародна співпраця та академічна мобільність викладачів й студентів [1].

По завершенню виступу гаранта слово надається студентам, які навчаються на ОПП «Економічна та бізнес-освіта». Кожного року студенти готують груповий проєкт, тематика якого щороку змінюється. Так-от в 2023 році студенти 1-4-х курсів готували проєкти на тему «Образ майбутньої професії», у яких студенти порівняли себе на початку навчання із сьогоднішніми (Хто я? Чим я займаюсь? Що мене цікавить?) та проаналізували можливості та перспективи, які відкриває перед ними спеціальність «Професійна освіта (Економіка)».

Не дивлячись на те, що проєктне завдання було однаковою для всіх, реалізація цих проєктів вилілася в феєрверк різноманітних та різнопланових презентацій. При підготовці презентацій студенти проявили творчість, самостійність та продемонстрували високу вмотивованість.

Зустріч, яка відбулась в 2023 р. вийшла насиченою не тільки позитивними емоціями, а і практичними порадами, конкретними прикладами продуктивної роботи, що створило атмосферу успіху, задоволення та сформувало прагнення до саморозвитку та самовдосконалення. На завершення заходу була проведена розважальна вікторина для спільних груп студентів та викладачів, що працювали в тандемі.

В підсумку, відбувся обмін емоціями та враженнями, подяка спікерам, висловлення побажань. Було прийнято одностайне спільне рішення – зробити проведення профорієнтаційного заходу «ЕКОНОМІЧНА ТА БІЗНЕС-ОСВІТА: OPEN SPACE» щорічним.

Тому в травні 2024 р. знову відбудеться online event «Економічна та бізнес освіта: OPEN SPACE». На захід студенти 1-4-х курсів готують проекти на тему «Захоплюючий світ професії «Бізнес-тренер», в яких студенти проаналізували літературні джерела і створили «Портрет бізнес-тренера» (Хто це? Завдання бізнес-тренера? Переваги бізнес-тренера? Ключові навички? Формати тренінгів? Бізнес-тренер очима студентів?).

Аналізуючи проекти студентів ми отримали наступні визначення щодо того, хто ж такий «бізнес-тренер» - це:

- крутий спеціаліст в своїй професійній діяльності;
- людина, яка знається у сфері бізнесу та вміє легко пояснювати на прикладах, як справлятися з труднощами на шляху;
- компетентний спеціаліст з великим багажем кейсів, що хоче спростити шлях для початківців у професійній діяльності;
- фахівець та професіонал своєї справи, який має за мету спростити шлях іншим та ділитися цінними знаннями з початківцями
- ділова людина з великим багажем знань та кейсів, яка має на меті ділитися своїм досвідом
- компетентна людина, що знається у своїй справі та має бажання розвивати інших
- крутий чоловік або жінка, що знається у сфері та вміє швидко орієнтуватися та вирішувати проблеми у професійній діяльності і хоче ділитися своїм досвідом з іншими.

Отже, бізнес-тренер – це професіонал, який має великий досвід і знання у сфері бізнесу. Це людина, яка допомагає досягти успіху шляхом розвитку навичок та вмінь. Бізнес-тренер, використовуючи різноманітні методи, такі як тренінги, семінари, коучинг та онлайн-курси, допомагає своїм клієнтам знайти і розвинути нові навички; досягти професійних та особистих цілей; покращити свою продуктивність; підготуватися до нових викликів.

Список використаних джерел інформації:

1. 015 «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА (ЕКОНОМІКА)» освітньо-професійна програма на першому (бакалаврському) рівні «ЕКОНОМІЧНА ТА БІЗНЕС-ОСВІТА». URL: Режим доступу: <http://surl.li/tjdca>

Мостицька Лілія Миколаївна

викладач іноземної мови
Ірпінського фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

ІНСТРУМЕНТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО ОСВОЄННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Дистанційне навчання – це технологія, що базується на принципах відкритого навчання, використовує комп'ютерні навчальні програми та створює за допомогою сучасних ІКТ інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу здобувачам освіти та здійснення спілкування між учасниками освітнього процесу.

Протягом останніх років дистанційне навчання стало неймовірним поштовхом для розвитку освітнього процесу. Воно розкрило ще більший спектр використання сучасних освітніх ресурсів, які урізноманітнюють навчальний матеріал. Завдяки дистанційній освіті зміст заняття може бути насиченим різними формами роботи. У цьому допомагають онлайн-ресурси, які мотивують і зацікавлюють студентів, а також розширюють можливості в опрацюванні того чи іншого віртуального навчального середовища.

Серед інструментів дистанційного навчання ефективно впливають на організацію якісного освоєння матеріалу іноземної мови наступні: Google форми та презентації, інтерактивний аркуш Wizer.me, інфографіка Pictochart, хмари слів WordArt, ментальні карти Coogle [1, с.104].

Google форми – широкоживаний та досить популярний електронний ресурс в освітньому процесі. За допомогою цих форм можна швидко перевірити, як студенти засвоїли ту чи іншу тему заняття; проводити самостійні та контрольні роботи, конкурси та олімпіади; виконувати домашнє завдання [1, с.104].

Google презентації допомагають створити цілісну картину заняття, а також вмістити практичні завдання для виконання чи покликання на них. Їх можна переглядати без доступу до Інтернету та опрацювати самостійно.

Ще один корисний і привабливий інструмент, який слугує як наочний засіб під час вивчення нового матеріалу та інструмент для його закріплення і перевірки засвоєння, – це інтерактивний аркуш Wizer.me. Він надзвичайно практичний та легкий у використанні, дозволяє створювати інтерактивні робочі аркуші, які можна використовувати під час дистанційного навчання, для домашніх робіт, роботи в аудиторії на інтерактивній дошці. Ресурс Wizer.me має англomовний інтерфейс [3; 1, с.105].

Інтерактивні аркуші можна застосовувати на різних етапах роботи, особливо на етапі опрацювання матеріалу та рефлексивно-оцінювальному етапі. Також вони є досить зручним інструментом для проведення самостійних і контрольних робіт під час дистанційного навчання.

Інтерактивний аркуш містить різні види вправ, які дають змогу перевірити знання вивченого матеріалу й самостійно готуватися до контрольних. Перевагою цього інструменту є автоматичне оцінювання робіт здобувачів освіти, що значно заощаджує час викладача. До прикладу використання ресурсу Wizer.me ілюструються різновиди вправ, спрямовані на різні види роботи: вправи з вибором однієї правильної відповіді або декількох відповідей; вправи на встановлення відповідності; вправи на заповнення пропусків; вправи з інтерактивним малюнком [1, с.105]. Отже, інтерактивні робочі аркуші Wizer.me сприяють якісному та структурному підходу до викладу матеріалу.

Онлайн-інструмент інфографіка Pictochart – це ресурс, за допомогою якого створюються інформаційні візуалізовані картки до занять, плакати, схеми, моделі тощо. На одному аркуші можна розміщувати зображення, текстову інформацію, покликання на різні матеріали – відео, аудіокниги, подкасти тощо. Інфографіка візуально структурує матеріал, чітко його відображає та є гарною зоровою опорою для підготовки студентів до ЗНО [1, с.106].

Ще один інструмент, який візуалізує навчальний матеріал – «хмари слів» «WordArt». Це швидкий спосіб привернути увагу до тексту за допомогою спеціальних ефектів. Створюючи «хмари слів», можна обирати форму, колір, шрифт. Форма роботи із «хмарою слів» допомагає створити асоціативний куш та узагальнити опрацьований матеріал [3], [1, с.106 - 107].

Серед усього різноманіття цифрових інструментів варто також виокремити ментальні карти. Це діаграма, на якій відображають слова, думки, завдання або інші елементи, розташовані радіально навколо основного слова або ідеї. Використовуються для генерування, відображення, структурування та класифікації ідей, і як допоміжний засіб під час організації навчання, розв'язання проблем, прийняття рішень тощо [1, с.107]. Ментальні карти, зокрема Google, можна візуалізувати, додавши до них зображення та активні покликання.

Таким чином, цифрові засоби навчання стали потужним чинником мотивації учнів до вивчення іноземної мови, оскільки вони підвищують актуальність та новизну вмісту навчання, тому що цифровий навчальний матеріал можна постійно додавати та оновлювати. Крім того, ІКТ відповідають інтелектуальним інтересам сучасних здобувачів освіти, які люблять виконувати завдання на смартфонах та персональних комп'ютерах. Використання зазначених інструментів сприяло подальшому розвитку цифрових навичок (вміння працювати з різноманітними онлайн-платформами та цифровими інструментами, знання правил поведінки та вміння ввічливо спілкуватись онлайн (нетикет); критичне ставлення до матеріалів у Мережі; пошук необхідної інформації в Інтернеті; пошук та усунення несправностей під час відеоконференції [2, с. 116].

Отже, використання широкого спектру інструментів у дистанційному навчанні забезпечує не тільки організацію ефективного освоєння загальноосвітніх предметів, а й підвищення та результативність освітнього процесу; пізнання навколишнього світу; розвиток аналітичного та критичного мислення; розвиток практичних навичок; формування предметних компетентностей; організацію групової роботи.

Список використаних джерел інформації:

1. Криворучко Ю. Інструменти дистанційного навчання для організації ефективного освоєння української мови та літератури, англійської мови. *Професійна освіта: теорія і практика*. 2022. № 1 – 2 (55 - 56). С. 104 – 109.
2. Тарнавська Т.В. Сутність інформаційних технологій в освіті. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. *Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_31
3. Тарнавська Т.В. Цифрові технології у навчальній, дослідницькій та інноваційній діяльності закладів вищої освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Сер.: Психолого-педагогічні науки. 2013. № 2. С. 110-117. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2013_2_22

Петренко Лариса Михайлівна

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу теорії і практики педагогічної освіти
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
Імені Івана Зязюна НАПН України,
голова правління ГО
«Інституту соціогуманітарної політики»
м. Київ, Україна

УПЛИВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Гене́за поняття «громадянське суспільство» має своє історичне коріння і сягає часів Аристотеля, отримало розвиток у працях Цицерона, І. Канта, Ж.-Ж. Руссо, Х. Арєндта. Пізніше концепція громадянського суспільства розроблялась у 17–18 ст. А. Смітом, Д. Фергюсоном та Дж. Локком, які небезпідставно пов'язували його виникнення з поділом праці та поступовим вивільненням господарської діяльності зі сфери політики, її усамостійненням і утвердженням як пріоритетної діяльності. В Україні громадянське суспільство має давні традиції в елементах місцевого самоврядування давньоруських міст.

У сучасному тлумаченні громадянське суспільство – це «суспільство, в основі якого лежить розгалужена мережа незалежних від держави інституцій, об'єднань та організацій, створених самими громадянами для виявлення й здійснення різних громадських ініціатив, задоволення своїх суспільних потреб та обстоювання колективних інтересів» [4]. М. Рябчук наводить трактування цього феномену на рівні сприйняття у повсякденному вжитку, коли громадянське суспільство розуміють як «рівень громадянської свідомості певного суспільства, активність громадян у створенні громадських організацій». Він достатньо критично оцінює рівень розвитку громадянського

суспільства в Україні на початку ХХІ ст.: «Як і в усіх домодерних суспільствах, переважним джерелом добробуту в Україні нині є близькість до влади, а не справді легальна та ефективна господарська діяльність» [там саме]. За його переконанням, у зв'язку з цим проблемним є «утвердження самодіяльного, економічно незалежного від держави та непідвладного її примхам громадянина як основи повноцінного громадянського суспільства» [там саме]. Водночас науковець вважає, що така ситуація «не перешкоджає широкому входженню терміна «громадянське суспільство» у пропагандистський обіг поряд з іншими політичними гаслами на зразок «демократії», «ринку» та «інтеграції в Європу». З одного боку, це наражає термін на небезпеку профанації, з іншого – спонукає до його серйознішого теоретичного і практичного освоєння» [4].

У науковій літературі обґрунтовано різні підходи до розуміння громадянського суспільства. Наприклад, як характеристику з огляду на його самоорганізацію, ступінь розвитку демократії, реалізації прав і свобод людини та громадянина, виконання громадянами своїх політичних обов'язків цей феномен розглядає П. Любченко. Як особливий соціокультурний простір це явище представлено в дисертації О. Горбаня, в якій його сутність визначається мірою індивідуальної свободи, самоцінності й самовизначення окремо взятої особистості в суспільстві, а його зміст – взаємодією та взаємовідношенням незалежних один від одного і від держави індивідів [3]. У науковій праці Й. Габермаса (J. Habermas) громадське суспільство представлено як опис основних сфер суспільного життя: публічної, економічної, сімейної, громадської [9]. С. Соляр схиляється до думки, що «громадянське суспільство послуговується будь-якими формами комунікації членів суспільства для реалізації певних спільних інтересів», і тому треба розуміти як «сфера вільної комунікації учасників суспільних відносин, в основі якої перебувають не родинні зв'язки, а мета реалізації певних спільних інтересів – політичного, соціального, економічного, культурного та іншого характеру – знаходиться поза інститутами публічної влади [8, 276-277].

У нашому дослідженні конотація громадянського суспільства пов'язана з об'єктом педагогіки – явищем, яке обумовлює розвиток людського індивіда в процесі цілеспрямованої діяльності суспільства (освіти), та предметом – процесом особистісного розвитку людини в умовах її навчання, виховання та освіти [7, с. 21], який в умовах сталого розвитку суспільства набуває ознак безперервності, а отже, поширюється й на дорослих. Коріння практики виховання сягають глибинних пластів людської цивілізації й відображають досягнутий рівень культури кожною новою соціально-економічною формацією. Це стосується і сучасного глобалізованого світу. Вважаємо доречним нагадати, що процес і результати людського розвитку детермінуються впливом трьох генеральних чинників – спадковістю, середовищем і вихованням. Однак жоден фактор не діє самостійно і результат розвитку особистості залежить від їх суголосності [5]. Отже, вплив громадянського суспільства на формування системи цінностей сучасної молоді є безумовним.

На переконання Т. Бутківської, цінності складають основу життєдіяльності й представляють історично складені модули, способи зв'язку свідомості й буття людини й світу [1, с. 28]. Їх формування відбувається в процесі соціалізації особистості: спочатку індивідом засвоюється досвід попередніх поколінь, отримуючи соціально схвалені стереотипи поведінки, орієнтовані на соціокультурні цінності, одночасно він набуває власного досвіду, який допомагає йому адаптуватися в мікросередовищі. Відтак у кожній людині в процесі життєдіяльності формується особиста ієрархія цінностей, яка пов'язує індивідуальне та суспільне життя. Сформована система цінностей визначає сутність людини, певної спільноти, направленість їх дій і вчинків. Вона складається з національних цінностей, що формуються впродовж століть і тисячоліть, але не є усталеною. З часом під впливом різких змін економічного, суспільно-політичного, духовного життя відбувається їх трансформація: загальнолюдські цінності залишаються, а політичні, економічні, соціальні зазнають значних змін.

У сучасному світі умови життя постійно змінюються під впливом різних чинників. Такі різкі зміни сталися під час пандемії COVID-19, а 24 лютого 2022 р. життя українців змінила війна з російським агресором. Як це вплинуло на систему цінностей українців, досліджувала соціологічна група «Рейтинг» упродовж 17-18 серпня 2022 р. В опитуванні взяла участь тисяча українців віком від 18 років в усіх областях, крім тимчасово окупованих територій Криму та Донбасу, а також територій, де на момент опитування був відсутній український мобільний зв'язок [6].

За результатами проведеного дослідження, виявлено, що в умовах війни цінності українців зазнали незначних змін. Відзначається більша схильність до самовизначення та відкритості до змін, натомість традиційно домінують цінності доброти (збереження і підвищення добробуту близьких людей) та універсалізму (терпимість, захист добробуту всіх людей і природи). На високому рівні залишився конформізм (схильність до пасивних стандартів у поведінці, визнання наявного стану речей), цінності безпеки (безпека і стабільність суспільства, стосунків та самого себе) та традиційності (повага до культурних та релігійних звичаїв та ідей, вектор консерватизму). Як і в довоєнні часи українці найменше цінують багатство як цінність. Водночас спостерігається зростання підтримки цінностей гедонізму (прагнення насолоди або чуттєвого задоволення), стимуляції (прагнення новизни, необхідність змін і глибоких переживань) та особливо самостійності (самостійність думки й дії).

Для молоді найбільш цінними є самостійність, гедонізм та багатство. Респонденти середнього та старшого покоління надають перевагу таким консервативним цінностям, як традиційність та конформізм. При цьому самостійність, універсалізм, доброта, безпека та досягнення притаманні усім віковим категоріям українців [6]. Результати цього опитування заслуговують на уважне вивчення не тільки філософами, педагогами, психологами, соціологами, економістами та представниками інших наукових галузей, але і

можновладцями, яким народ делегував право стратегічного розвитку регіону, а разом з правом і відповідальність за розвиток громад.

Сьогодні, коли Україна опинилась під загрозою втрати незалежності й суверенітету, основними суспільно-державними (національними) цінностями на рівні держави визначено: соборність (єдність, неподільність усіх територій України, духовна єдність українців, спрямована на побудову успішної демократичної національної держави); самобутність (національна ідентичність, неповторність, оригінальність, які виявляються окремою особою чи групою осіб у ментально обумовленому художньо-мистецькому світосприйнятті, національно прийнятних способах спілкування, діяльності, поведінки); воля (здатність, намір, кероване намагання, прагнення досягти мети); гідність (відстоювання своїх духовно-моральних і державницьких позицій, усвідомлення власної ваги та громадянського обов'язку у міжнародній спільноті) [2].

Нині в Україні прийнято стратегічні документи, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: державні цільові, регіональні та місцеві програми; плани заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування. Складовими державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є: 1) національно-патріотичне виховання; 2) військово-патріотичне виховання; 3) громадянська освіта. Варто наголосити, що національно-патріотичне виховання стосується громадян України й закордонних українців усіх вікових груп. Громадянсько-патріотичне виховання передбачає залучення громадян до активної участі в громадському житті, а духовно-моральне виховання стосується всіх верств населення. Законом України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» визначено ключові індикатори ефективності реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності та повноваження всіх суб'єктів (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, сили безпеки і оборони, юридичні особи та громадяни України, міжнародні організації, іноземні юридичні особи, іноземці та особи без громадянства, сім'я та інші соціальні інститути, що беруть участь у формуванні та реалізації державної політики в зазначеній сфері) [там саме].

У післявоєнній Україні особливо цінним стає досвід інших країн. Наприклад, заслуговує на увагу становлення громадянського суспільства в Німеччині. Саме ідея партнерства, обґрунтована відомим німецьким ученим-педагогом Теодором Вільгельмом у 1951 році як нова мета виховання, втілення ідеалу суспільної поведінки, відіграла визначальну роль у становленні нової держави у післявоєнний період. Він написав і видав книгу «Поворотні моменти в політичній освіті. Партнерство як освітнє завдання» («Wendepunkte der politischen Erziehung. Partnerschaft als pädagogische Aufgabe») під псевдонімом Фрідріх Отінгер.

За визначенням Дж. Ольбріха (J. Olbrich), партнерство є моделлю соціального виховання, спрямованого на формування людини у взаємодії з іншими людьми [10]. Такі моделі в Україні зазвичай досліджують учені в галузі соціальної педагогіки. Але ті зміни, які нині відбуваються в сучасному світі, вносять корективи в зміст діяльності педагога, трансформують його функції й відповідно професійні компетентності, змушують його виходити за стіни закладу освіти.

На розвиток системи цінностей молоді нині може впливати проєктна діяльність, особливо соціальні проєкти, які фінансуються партнерами із західних країн, міжнародними благодійниками. Вони спрямовані на підтримку нового покоління лідерів, які можуть мислити нестандартно, є талановитими й креативними, діють яскраво та нетривіально, творять зміни в технологіях і науці. Багато проєктів пропонується для покращення різних видів послуг для різних верств населення. Їх реалізація, безумовно, впливає, з одного боку, на покращення якості життя населення в громаді, а з іншої – на розвиток особистості – виконавця проєкта, його професіоналізм, загальну культуру, коло інтересів, розширення партнерської взаємодії тощо.

Підсумовуючи, зазначимо, що ті цінності, які домінують у суспільстві, мають потужний вплив на систему цінностей молоді. Вони відображають суть і рівень зрілості громадянського суспільства в цілому. Кожній окремій громаді й окремо взятому колективу, професійній спільноті притаманна своя система цінностей, яка впливає на рівень розвитку культури, соціальних інститутів – освіти, сім'ї, охорони здоров'я тощо. Але існує і зворотний вплив – вплив особистості на ціннісні орієнтації в колективі, громаді, суспільстві. Тому заклади освіти мають посилювати свою роль і авторитет у розвитку системи цінностей у майбутніх громадян і професіоналів, застосовуючи для цього всі доступні механізми.

Список використаних джерел інформації

1. Бутківська Т. В. Проблема цінностей у соціалізації особистості. *Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб.* / [за заг. ред. О. В. Сухомлинської] ; АПН України. К., 1997. С. 27–31.
2. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. URL: <http://surl.li/euyvsn> (дата звернення 20.03.2024 р.).
3. Горбань О. В. Громадянське суспільство: ідея та механізм її здійснення (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... д-ра філософ. наук : 09.00.03. Сімферополь, 2011. 36 с.
4. Громадянське суспільство. *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: <https://esu.com.ua/article-31976> (дата звернення 18.03.2024 р.)
5. Діагностика психічного розвитку: Пер. з чешск./ Авт. колектив: Шванцара Й. та ін. Прага: Авіценум, 1978. 388 с.

6. Загородній М. Які життєві цінності важливі для українців? Опитування. Українська правда. Життя. 24 серпня 2022 р. URL: <http://surl.li/roroh> (дата звернення 18.03.2024 р.).
7. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Навчальний посібник. 3-є вид., доп. 2001 р. 608 с.
8. Соляр С. Громадянське суспільство: загальнотеоретичні підходи до визначення. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 271-279.
9. Between Facts and Norms / J. Habermas. Cambridge, Mass : MIT Press, 1998. 631 p.
10. Olbrich, J. Geschichte der Erwachsenenbildung in Deutschland. Leske + Budrich Verlag, 2001. 456 p.

Сергієнко Наталія Володимирівна

викладач української мови і літератури
Ірпінського фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

ЧИТАЦЬКИЙ КЛУБ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Книжка – це могутнє знаряддя, без неї я був би нічим або недорікуватим; я не міг би сказати юному серцю і сотої частини того, що йому треба сказати і що я говорю. Розумна, натхненна книжка нерідко вирішує долю людини.

Василь Сухомлинський

Рівень базової загальноосвітньої підготовки студентів-першокурсників незалежно від обраної спеціальності значною мірою визначається рівнем сформованості їхньої читацької компетентності. Тому є підстави визначати читацьку компетентність як ключову для різних освітніх галузей. Саме читання є найважливішим способом засвоєння базової інформації, інтелектуально-емоційною діяльністю особистості, специфічною формою її комунікативно-пізнавальної діяльності, а головне – одним із основних чинників її особистісного саморозвитку. Тому читацька компетентність як ключова – це якість, що виявляється в готовності та здатності особистості самостійно здобувати і застосовувати пов'язані з читанням знання і вміння для здійснення читацької діяльності, читацького й особистісного саморозвитку [2; 5].

Багаторічні напрацювання наукових співробітників відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України щодо розвитку шкільної літературної освіти дають підстави для визначення основних причин виникнення проблеми відсутності читацького інтересу в сучасних учнів. Серед визначених виокремлюємо такі:

- низький рівень читацької культури в родині, особливо нехтування читанням у ранньому дитячому віці;
- утвердження цифрового простору в суспільстві як позитивне його явище, однак і як негативний фактор щодо організації дитячого та юнацького читання;
- відсутність системної позакласної роботи, орієнтованої на розвиток читацької культури школярів різних вікових груп (читацькі години, читацькі вечори, бібліотечні уроки, зустрічі з письменниками тощо) [2; 5].

Беручи до уваги вище зазначене, вважаємо, що приділяти постійну увагу розвитку читацької культури під час навчання здобувачів фахової передвищої освіти – одне з основних завдань фахівців-філологів.

Мотивацією до читання художнього твору є два взаємопов'язаних аспекти – розвиток пізнавальних інтересів та пробудження емоційного світу. Відповідно треба шукати способи стимулювання читання, задіювати механізми, що спонукають до читацької активності. Реформування літературної освіти не може обмежитися заміною одних творів іншими. Крім істотного збагачення змісту текстами актуальної проблематики, зокрема творами новочасної літератури, воно потребує заміни усєї технологічної конструкції відповідно до нового розуміння функцій освіти та її призначення. Тому літературна освіта має будуватися як шлях пізнання, самопізнання, самоформування і процес знаходження кожним здобувачем освіти власної істини, проходження ним особистої освітньої траєкторії та обмін духовними цінностями [1; 68]

Як один із шляхів формування у здобувачів фахової передвищої освіти читацької компетенції, пропонуємо створення на базі навчального закладу читацького клубу. Читацький клуб – це зібрання охочих до обговорення обраної книги або декількох творів. Упродовж останніх років в Україні спостерігається справжній бум читацьких клубів. Існують вони в різноманітних форматах та охоплюють різну аудиторію за кількістю учасників. Зазвичай клуби утворюються при видавництвах, бібліотеках, книжкових крамницях [3]. Під час пандемії вони перейшли у формат зустрічей онлайн. І сьогодні, під час війни, продовжують працювати, що надає українцям психологічного розвантаження.

Робота читацького клубу може не обмежуватися лише обговоренням прочитаного. Це і проведення зустрічей з письменниками, відвідування виставок, музеїв, театрів. Тобто це одна із форм позааудиторної роботи зі студентами. Прикладом існування такого осередку слугує читацький клуб «Слово» при науковій бібліотеці ХНТУСГ, у Положенні якого прописані види діяльності [4]. Наведемо приклад та розглянемо діяльність читацького клубу «Поговоримо про книжки», створеного 2023 року викладачами Ірпінського фахового коледжу економіки та права Сергієнко Н. В. та Шевченко А. В. У меті створення клубу зазначено: знайомитись з новинками сучасної світової та української літератури; розвивати комунікативну компетентність та читацьку грамотність; формувати естетичну потребу читання; виховувати любов до рідної мови. Намагаючись залучити до роботи клубу якомога більшу кількість

студентів, викладачі проводять його засідання локально - раз на місяць у різних студентських групах, залучаючи їх до проведення. На засіданнях відбувається знайомство з відгуками читачів, що є і рекламою, і знайомством з новинками, і популяризацією світу книги водночас. Зазначимо, що студент, готуючись презентувати твір, керується власними вподобаннями. Зазвичай це завжди цікаво всім, оскільки створене середовище однієї вікової категорії.

Такий формат суттєво відрізняється від існуючих - з обговоренням одного твору. Але засновники переконані, що здобувачі освіти мають бути в курсі найрезонансніших книжкових новинок. Отже, існування читацького клубу є одним із шляхів формування мотивації та звички читання.

Список використаних джерел інформації:

1. Бондаренко Н. В. Мотивування здобувачів освіти до читацької діяльності. *Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві* : матеріали І всеукр. наук.-практ. конф., 12 верес. 2019 р. Ін-т педагогіки НАПН України / за ред. Т. О. Яценко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. 122 с. С. 68 -71

2. Яценко Т. О. Проблема читання в умовах інформаційного суспільства: соціальний і методичний аспекти. *Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві* : матеріали І всеукр. наук.-практ. конф., 12 вересня 2019 р., Ін-т педагогіки НАПН України / за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. 122 с. С. 5-8

3. «Поговоримо про книжки»: гід українськими читацькими клубами. *Читомо* : вебсайт. URL: <http://surl.li/tjdez>

4. «Читацький літературно-дозвілний клуб «Слово» . *ХНТУСГ* : вебсайт. URL: <http://surl.li/tjdfi>

Товста Світлана Миколаївна

викладач природничих дисциплін
Ірпінського фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

МОДИФІКАЦІЯ ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Згідно із Законом України «Про освіту» [1] серед професійних компетентностей педагогічних працівників є практичні вміння застосування сучасних методів і технологій навчання. Адже для забезпечення якісного навчання, з урахуванням сучасних вимог і викликів, необхідний пошук викладачами нових технологічних рішень.

Підвищення рівня конкурентоспроможності випускників закладів освіти передбачає розробку комплексних заходів щодо забезпечення універсалізації їх підготовки на основі застосування гнучких моделей навчання, що підвищать рівень освітніх послуг, оновлення змісту освіти, запровадження освітніх інновацій та інформаційно-комунікативних технологій [4].

Модернізація застарілих дидактичних підходів та методів супроводжується стрімким розвитком інформаційних технологій, що потужно впливає на освітній процес. Відповідно перед педагогами постає низка нових завдань, питань та проблем, які є відповіддю на глобалізацію, інформатизацію та, взагалі, на сучасний темп життя. Упровадження нових технічних засобів в освітній процес сприяє підвищенню інтерактивності навчання, пізнавальної діяльності студентів, розвитку креативності, творчості та самостійності. Оскільки освітній простір вже зазнав значних змін за останні роки, варто приділяти більше уваги альтернативним формам, якою і являється форма змішаного навчання [2].

Викладацьку діяльність у контексті використання змішаного навчання можна прослідкувати у працях зарубіжних дослідників та науковців, а саме у працях Р. Сченк, Д. Нагель, зокрема і у працях вітчизняних дослідників, як В. Кухаренко, С. Березенської, К. Бугайчук, О. Кузьменко, М. Нікітіної, Д. Береснева. Оскільки змішане навчання постійно доповнюється, видозмінюється та саме поняття «змішане навчання» по-різному інтерпретується, теорія його потребує подальших досліджень.

Вперше термінологію «змішане навчання» почали вживати наприкінці 90-х рр., іноді перекладаючи як цілеспрямований процес пізнавальної діяльності студентів на занятті під безпосереднім керівництвом викладача як однієї частини, а другої – у самостійній роботі з електронними ресурсами індивідуально або в групах [3].

З кожним роком освітня система України змінюється, адже нове покоління потребує модернізованої моделі навчання, перед нею ставляться нові завдання і водночас нові можливості та перспективи. Особливо гостро відкрилося це питання під час пандемії та військового стану в країні. Запровадження змішаного навчання під час освітнього процесу передбачає застосування онлайн-технологій і навчання в аудиторії, а також підходи та методики, які дають змогу ефективно їх поєднувати [5].

Змішане навчання є досить новою формою навчання в Україні та потребує високого професіоналізму самих освітян та більшу часову затратність для викладачів у підготовці. Проте налічує такі переваги при реалізації: ефективне використання часу; гнучкість; більший вибір засобів діагностики; інтерактивність; навчання в командах, що робить його соціальним і прозорим; виконання частини роботи у звичних комфортних умовах; урахування індивідуальних характеристик студентів в організації взаємодії з педагогом. Із низкою переваг водночас постають і негативні сторони змішаного навчання, які О. Кузьменко розділяє на такі підтеми, як: технічні виклики, які постають новим завданням не лише для педагогів, а саме покрокове пояснення нових

технічних засобів, в свою чергу, навчання викладачів щодо онлайн-ресурсів; організаційні виклики, які постають перед дослідниками через постійний моніторинг успішності та ефективності змішаного навчання та його переваг над традиційною формою навчання; «проблеми навчального дизайну», що являють собою постановки проблем щодо питань «як навчати», а не лише «чому», підбір ефективних засобів досягнення поставлених цілей, підтримка інтерактивних онлайн-застосунків, заохочення студентів виконувати самостійні форми роботи та забезпечення координацій усіх елементів навчального процесу [2].

Опанування нових технологій у навчанні не відбувається одразу. Спочатку ми змінюємо звичні процеси на нові, технологічні. Згодом усвідомлюємо переваги й нові можливості технологічного підходу. Краще розуміння та володіння новими технологіями починає змінювати процеси, які вони колись замінили. І, як наслідок, ми, викладачі, цілковито переосмислюємо підходи до навчання, змінюємо педагогічну модель. Кожен перебуває на власному етапі й цей процес нескінченний. Ми змушені постійно навчатися. Незалежно від зовнішніх чинників: карантину, війни чи інших причин,- змішане навчання варто впроваджувати. Цей процес не буде миттєвим. Але на кожному етапі його дії з'являтиметься новий досвід, що дасть змогу рухатись далі.

Отже, змішане навчання є провідною альтернативною формою навчання сьогодення. Використання змішаного навчання очевидно впливає на якість засвоєння знань, мотиваційний компонент, а саме: безпосередньо впливає на підвищення мотивації студентів, дає можливість підвищити інтерактивність курсу, діагностувати якість знань за допомогою комп'ютерних технологій і загалом зробити навчання доступним та прозорим.

Список використаних джерел інформації:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <http://surl.li/ixnq>
2. Кузьменко О. Змішане навчання як інноваційна форма організації навчального процесу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*. 2017. №3. 147 с.
3. Кухаренко В., Березенська С., Бугайчук К. Теорія та практика змішаного навчання: Монографія. Харків: Міськдрук НТУ ХП, 2020. 284 с.
4. Про організацію 2022-2023 навчального року. Лист Міністерства освіти і науки України від 30.06.2022. №1/7322-22. URL: <http://surl.li/cqbnr>.
5. Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2022. №711. URL: <http://surl.li/cnrgb>.

Чорна Тетяна Вікторівна

викладач історії
Ірпінського фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

Зборівська Людмила Вікторівна

директор Росташицького ліцею
Вчорайшенської сільської ради
Бердичівського району Житомирської області,
с. Росташиця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Внаслідок агресії російської федерації в Україні виникла додаткова проблема – належна організація освітнього процесу на всіх рівнях освіти. У лютому 2022 року була організована дистанційна форма навчання, до якої ми «звикли» завдяки карантинам попередніх років і успішно працювали як діти, так і педагоги, але обстріли, вибухи та смерті порушили та частково позбавили всіх звичних занять під час навчання. Освітняки нашої держави не готові були, в першу чергу, психологічно, відновити звичний освітній процес, особливо на окупованих територіях та в зоні бойових дій. Натомість всі набули нових навичок та знань, зокрема, аналізувати події, «фільтрувати» інформацію, яка в надлишку надходила з соціальних мереж та ЗМІ, і головним завданням стало нейтралізувати цей інформаційний вплив.

Нині особливої уваги потребує національно-патріотичне виховання. На кожному занятті та під час позаурочної роботи педагог стає взірцем рішучості. Відповідно ми створюємо, плануємо та залучаємо дітей до різноманітних заходів: від малюнків та листів для військових ЗСУ до ярмарків та концертів на їх підтримку, збираємо гроші на дрони, амуніцію та до шпиталів. Наші діти швидко стали дорослими в 6, 11, 15 чи 17 років.

Прогнозування подальшого розвитку подій – невдячна справа, тому це потрібно залишити для військових експертів та політологів, а ми працюємо над навчанням та вихованням нового покоління, що в умовах війни важко і морально, і психологічно, і матеріально. Хоча, як би не дивно це звучало, дистанційне навчання (або змішана форма навчання, яку використовують багато навчальних закладів) у реальних умовах має і свої переваги. Наприклад: економія часу та грошей на дорогу, доступ до навчання там де є Інтернет, формування навиків самоорганізації; психологічний комфорт та велика кількість онлайн-платформ, зокрема Google Meet, Zoom, Google Classroom, а також низка вітчизняних освітніх платформ.

Оскільки освітній процес здійснюється із застосуванням технологій дистанційного навчання, доцільно буде повторити із здобувачами правила роботи з онлайн-платформами, взаємодії в хмарних сервісах, інструменти спільної роботи з документами та засоби групової діяльності й комунікації. Під час проведення

онлайн-занять бажано залучати здобувачів до активної роботи, висловлювання своїх ідей та пропозицій, надавати можливість їм спілкуватися між собою. Доцільним також буде проведення індивідуальних зустрічей з новоприбулими учнями з метою представлення закладу освіти як ефективного та безпечного освітнього простору і/або створення стислих інформаційних листів аналогічного змісту [1, 183].

У наших сучасних реаліях для успішної роботи та позитивного результату під час навчання педагог має сам систематично отримувати нові знання та практики. Такими безпосередньо є наступні заходи:

1. Вивчення практичного досвіду педагогічних працівників – проведення аналізу та вивчення практик досвідчених вчителів, які відзначаються високим рівнем комунікативної культури. Це дозволить іншим вчителям ознайомитися з ефективними підходами та методами комунікації;

2. Тренінги та семінари – проведення тренінгів та семінарів з комунікативної культури, де вчителі зможуть отримати необхідні знання та навички, а також практично впровадити їх у свою роботу;

3. Взаємне спостереження та фідбек – організація можливості для вчителів спостерігати за роботою один одного, а також надавати конструктивний фідбек та рекомендації з покращення комунікативних навичок;

4. Використання нових технологій – опанування сучасних комунікаційних технологій у освітньому процесі, наприклад, відеоконференцій з учнями, спілкування з колегами на відстані, використання інтерактивних дошок, комп'ютерних програм або мобільних додатків;

5. Включення комунікативних компетенцій у професійну підготовку – в університетських програмах підготовки вчителів можуть бути введені спеціальні курси або модулі професійного розвитку, присвячені комунікативній культурі вчителя. Це дозволить майбутнім педагогам отримати необхідні знання та практичні навички ще на етапі їхньої підготовки;

6. Індивідуальне консультування та менторство – забезпечення можливості індивідуального консультування та менторства для вчителів, де вони зможуть отримати індивідуальну підтримку, поради та рекомендації щодо розвитку своєї комунікативної культури;

7. Розвиток емоційної і соціокультурної компетенції – організація тренінгів та практичних занять, спрямованих на розвиток емоційної і соціокультурної компетенції вчителів. Це допоможе їм краще розуміти та сприймати емоції учнів, а також ефективно взаємодіяти з представниками різних культур;

8. Самоосвіта та постійне самовдосконалення – сприяння вчителям у самостійному вивченні літератури, публікацій та наукових досліджень з питань комунікативної культури. Підтримка їхнього постійного самовдосконалення та практики нових методів та підходів у комунікації.

Педагоги повинні бути готові адаптуватися до змін та навчатися новим методикам і підходам в роботі з учнями. Адаптація до змін в умовах воєнного стану включає гнучкість у плануванні, організації та проведенні занять, а також забезпечення психологічної підтримки учням та колегам. Вони повинні допомагати

учням розвивати їх комунікативні навички, що допоможе їм адаптуватися до воєнного стану та навчитися взаємодіяти з іншими у конструктивний спосіб. В умовах воєнного стану традиційне навчання може бути дискомфортним або недоступним. Вчителі повинні використовувати сучасні технології та платформи для підтримки комунікації та навчання учнів на відстані. Використання відеоконференцій, освітніх платформ та електронної пошти забезпечує неперервність освітнього процесу та сприяє розвитку комунікативної культури вчителя. Комунікативна культура педагога є дуже важливою під час дистанційного навчання, через що від неї залежить ефективність та якість комунікації з учнями та їх батьками. Дистанційна форма навчання та спілкування стала нормою в сучасному світі, тому основними аспектами комунікативної культури вчителя в цьому контексті є:

– вміння ефективно використовувати засоби комунікації – вчитель повинен бути знайомим із засобами віртуального спілкування. Важливо вміти дієво використовувати онлайн-засоби та забезпечити ефективну комунікацію з учнями та їх батьками;

– дотримання етики в комунікації – дотримання етичних принципів у комунікації (повага, конфіденційність, взаєморозуміння тощо), важливо уникати висловів, які можуть сприйматися як образливі або необґрунтовані, а також забезпечувати конструктивний діалог та вирішення конфліктів;

– якість та зрозумілість викладу матеріалу – забезпечення якісного та зрозумілого викладу матеріалу, щоб забезпечити ефективне його засвоєння учнями, бажано використовувати різні методи та прийоми навчання, такі як відеоуроки, презентації, інтерактивні завдання тощо;

– відкритість до зворотного зв'язку – вчитель має бути відкритим до зворотного зв'язку з учнями та їх батьками, вміти приймати й обробляти конструктивну критику та пропозиції, щоб покращувати свою роботу та задовольняти потреби учнів [2, с. 29-30].

Також в освітньому процесі важливим є так званий «трикутник партнерства» - педагоги, учні/студенти та батьки, від співпраці, взаєморозуміння та партнерства яких залежить успіх в освітньому просторі, усі об'єднані спільною метою – отримати задоволення від навчання, високі результати, мати здоровий психологічний клімат та, звичайно, бути патріотами своєї держави, роблячи все можливе для Перемоги.

Список використаних джерел інформації:

1. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукр. наук.-педагог. підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 504 с. URL: <http://surl.li/fzbah> (дата звернення: 18.03.2024).

2. Пищик О. Розвиток комунікативної культури вчителя в умовах воєнного стану: виклики та можливості. *Освітологічний дискурс*, № 4(43), 2023. URL: <https://core.ac.uk/download/595396506.pdf> (дата звернення: 18.03.2024).

СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ РИНКУ ПРАЦІ

Богатирьова Галина Андріївна

кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри професійної освіти
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Цифровізація суспільства впливає на розвиток усіх сфер життя, адже відбувається заміна звичних традиційних засобів та інструментів «цифровими», саме «у такому ракурсі ключовою діяльністю держави є ініціація національних проєктів «цифровізації»» [5]. Відповідно до цієї програми відбувається впровадження цифрових технологій у різноманітні сфери взаємодії з людиною.

Цей процес впливає на галузь туризму, яка стрімко розвивається і переживає активну цифровізацію, а отже, постає потреба у висококваліфікованих фахівцях, які повинні забезпечити якісне надання туристичних послуг, здатні бути ефективними й конкурентоспроможними на сучасному ринку праці.

Прикладами цифровізації у туристичній індустрії можуть виступати мобільні додатки, які еволюціонували від простого WAP-браузера до платформи Google Play. За результатами опитування на Booking.com, більша половина мандрівників мріє про єдиний зручний та насамперед креативний додаток для планування подорожей [5]. Нині завдяки використанню мультимедійних технологій, смартфонів та персональних комп'ютерів не обов'язково відвідувати виставки творів мистецтва, аукціони, арт-ярмарки та ін. [6]. Твори мистецтва можна споглядати, використовуючи міжнародні світові інтернет-портали (EUROPEANA, Smart history тощо). Багато туристичних компаній приділяють значну увагу елементам віртуалізації на своїх веб-сайтах, що дозволяє користувачам відчувати цифрову версію готельного номера або навіть «відвідати» одну з розташованих поруч видатних пам'яток. Дуже популярні мобільні туристичні програми-казкарі, які розповідають цікаві історії про різні туристичні місця.

Особливу значимість має вплив цифровізації на зміну споживчого попиту і поведінки, інформаційний супровід, в якому б містилася вся необхідна для мандрівника інформація [2]. Згідно статистичних даних, цифрові технології вкрай важливі для туристів як при виборі напрямку подорожі, так і під час нього. Зокрема, при плануванні подорожі 80% українських туристів вивчають відео і фотографії, розміщені в соціальних мережах і стосуються обраної дестинації, 86% під час подорожі вважають головним наявністю мобільного зв'язку, 73% туристів вважають, що електронні посадочні талони і квитки значно спрощують подорож, 75% туристів залишають свої відгуки на оглядових сайтах, 37% туристам необхідний консьерж-сервіс у смартфоні під час поїздки, 69% хочуть отримувати максимально можливий обсяг інформації про дестинацію, в яку вони приїхали; в середньому у подорожі туристи використовують 17 різних мобільних додатків [4].

Віртуальна реальність як прояв цифрової культури стала звичною та невід'ємною під час сприйняття світу, мислення та способу життя й повинна стати пріоритетом у підготовці фахівців з туризму та формуванні їх професійної культури [3]. Створюваний здобувачами цифровий простір повинен поєднувати творчі практики з технологіями та засобами цифрових технологій, які стануть пріоритетними у процесі формування професійної культури фахівців з туризму в умовах цифровізації.

Формування професійної культури фахівців з туризму в умовах цифровізації передбачає сформованість професійного світогляду, поведінки, майстерності та професійної компетентності, які базуються на діяльності й комунікації у цифровому середовищі (рис.1).

Проблема формування професійної культури майбутніх фахівців з туризму в умовах цифровізації передбачає створення такого освітнього середовища, яке побудоване на технологіях і моделях віртуальної реальності, які насичені різноплановою полікультурною інформацією [1]. Не можна не погодитися з думкою про те, що цифровізація значно змінює діапазон взаємодій у сфері туризму та у системі підготовки кадрів. Відбувається переоцінка професійних умінь і навичок, яких вимагає контекст цифровізації туристичної сфери. Йдеться про оволодіння цифровими засобами передачі інформації, створення нових ціннісних пропозицій та моделей на основі цифрових засобів спілкування. Важливим є накопичення освітнього досвіду діяльності з використанням інструментів Virtual Learning, що дозволить посилити формування творчого й аналітичного мислення фахівців з туризму й удосконалить їх комунікацію та взаємодію у цифровому суспільстві.

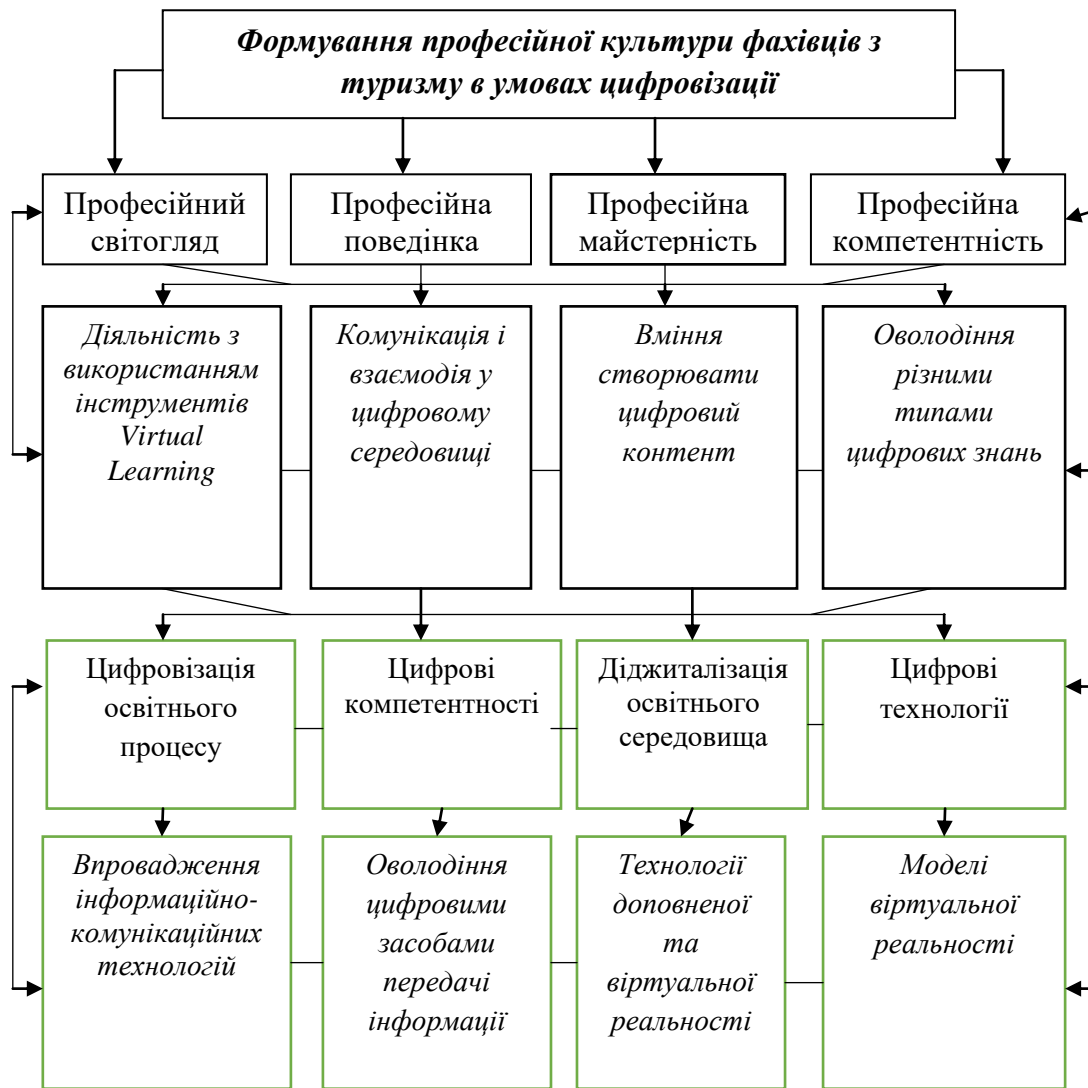


Рисунок 1. Формування професійної культури фахівців з туризму
(Джерело: складено автором)

Список використаних джерел інформації:

1. Богатирьова Г. А., Бурак Є. А. Формування полікультурної компетентності фахівців сфери туризму засобами цифрових технологій. *Інтелект. Особистість. Цивілізація*. 2023. № 1(24). URL: <https://doi.org/10.33274/2079-4835-2022-24-1-5-14>.
2. Любчук, О., & Ярченко, Ю.. До проблеми удосконалення управління підготовкою-туристських кадрів в умовах цифровізації економіки. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 3. С. 64–70. URL: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.3.9>.
3. Біницька К. Особливості цифровізації в процесі професійної підготовки фахівців у галузі туризму. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Вип. 2(75). С. 53–60.
4. Офіційний сайт Всесвітньої ради з подорожей і туризму. World Travel and Tourism Council WTTC. URL : <http://www.wttc.org>.

5. Цифрова адженда України – 2020. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

6. Шука Г., Чорна Л., Ковальська Л. Підготовка фахівців галузі туризму в світлі нової парадигми вищої освіти. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2020. С. 455–467.

Богорад Марина Анатоліївна

старший викладач кафедри педагогіки та психології
ДЗВО «Київський національний економічний
Університет імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Українська освіта вже досить тривалий час знаходиться в умовах масштабних, перманентних викликів, пов'язаних зі світовою пандемією, військовим станом та, як наслідок, серйозними економічними та соціально – політичними проблемами. Однак, на щастя, глобалізація світових процесів та стрімкий науково-технічний прогрес породжують не тільки додаткові проблеми, а надають і сучасні інструменти їх вирішення. Зокрема, в українській освіті за останні п'ять років спостерігається всеохоплюючий та наростаючий процес цифровізації та активне поширення поняття «цифрова дидактика» як нової трансфер-інтегративної царини наукових знань, що виступають основою для проєктування та взаємодії студента та викладача в процесі навчання [4, с. 2]. У сучасному освітньому середовищі домінує думка про безальтернативність цифровізації освіти як вимоги часу та відповіді на історичні виклики сьогодення.

Цифровізації освіти сприяє постійне виникнення додаткових нових чинників – зокрема, наявність нового цифрового покоління юнацтва, яке з легкістю опановує нові технологічні засоби не тільки в повсякденному житті, а і в освітньому процесі; крім того, цифрова економіка диктує необхідність формування відповідних цифрових професійних компетенцій, що актуальні для сучасних працевлагодівлювачів цифрового середовища. Серед таких компетенцій можемо назвати: застосування критичного мислення, аналіз достовірності інформації, використання різноманітних мультимедійних технологій.

Звичайно, указані потреби освітнього середовища надають особливої актуальності цифровій компетенції майбутніх педагогічних працівників, опис якої був наданий Міністерством освіти та науки в 2019 р. [1, с. 5].

Основні характеристики цифрової компетенції педагогічних працівників представлені за п'ятьма напрямками:

- професійний розвиток спрямований на професійну комунікацію, співпрацю, рефлексію розвитку цифрової компетентності та неперервність;
- використання та аналіз цифрових ресурсів в контексті їх добору, створення та модифікації, а також управління, використання цифрових ресурсів та їх захист;
- навчання та оцінювання учнів як організація та управління освітнім процесом, а також впровадження інтерактивного та інклюзивного навчання, його індивідуалізація та інтерпретація цифрових даних;
- розвиток цифрової компетенції учнів через такі складові, як інформаційна грамотність, використання цифрових технологій та сервісів в процесі навчання;
- вчитель як провідний суб'єкт навчального процесу в цифровому середовищі реалізується через електронне врядування, навчання та безпеку.

Указані характеристики являються узагальнюючими та системними, а їх якісна ресурсність реалізується в залежності від особистісних соціокультурних чинників (власного досвіду, цінностей, авторитетів тощо).

Саме цифрова освіта сприяє розвитку навичок креативного мислення, створюючи інтерактивне освітнє середовище; розширює доступ до навчальних ресурсів та допомагає персоніфікувати навчання із застосуванням індивідуального підходу, забезпечує безперервність освітнього процесу. Водночас процес цифровізації освіти з самого початку зіткнувся з ускладненнями впровадження через інертність соціального та культурного середовища, слаборозвиненість і недостатність технологічної інфраструктури, дороговартісність відповідних засобів навчання, кількісну та якісну обмеженість методичного забезпечення цифрового навчання; також актуальність проблеми захисту інтелектуальної власності в умовах цифровізації освіти [3, с. 27].

Серед інших суттєвим ускладненням цифровізації освіти став занадто стрімкий перехід до цифрового навчання через пандемію COVID-19, що викликало тотальний стрес у всіх учасників освітнього процесу, пов'язаний з відсутністю досвіду роботи в новому форматі. На цьому тлі науковці ідентифікували виникнення нових психолого-педагогічних аспектів цифровізації освіти, а саме: мотиваційного (усвідомлення необхідності набуття цифрової грамотності як конкурентної переваги), адаптаційного (пристосування до нових форматів), самоорганізаційного (необхідність ініціативи в опануванні нових знань з цифровізації), стабілізаційного (індивідуальне узгодження використання традиційних та сучасних засобів навчання), що знайшло своє висвітлення у відповідних наукових дослідженнях [2, с.3].

Лише збалансований стан указаних психолого-педагогічних аспектів навчальної діяльності дозволить уникнути психологічних загроз педагогічного перевантаження та, як наслідок, зниження результативності професійної діяльності та якості освіти в цілому.

Фундаментальною основою успішного впровадження та розвитку цифровізації освіти лишається цифрова дидактика. В першу чергу, приділяється увага якісному покращенню навчально-методичного забезпечення освітнього процесу. Ця діяльність здійснюється через широкий спектр наукової, методичної роботи від розробки адаптованих до вимог цифровізації окремих навчальних завдань та формування на їх основі цілісних сучасних дистанційних курсів, що забезпечують онлайн-навчання. Кафедра «Педагогіки та психології» Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана вже тривалий час якісно та активно працює у форматі дистанційного, змішаного, електронного навчання із використанням дистанційних курсів, розміщених на платформі MOODLE. Структура дистанційних курсів містить в собі перелік таких необхідних методичних матеріалів, як: електронні посібники, підручники, словники; інтерактивні презентації теоретичного матеріалу; відео записи навчальних занять; комп'ютерне тестування та навчальні завдання дивергентного типу; навчальні завдання з використанням проєктних технологій.

Викладачі кафедри постійно використовують різноманітні хмарні технології для організації навчальної взаємодії зі студентами, а саме Zoom, Google Meet, створення та опрацювання спільних документів на Google Диску, віртуальні кімнати Google Classroom тощо. І хоча за останні п'ять років активного впровадження цифрової освіти викладачами кафедри напрацьований ефективний досвід застосування новітніх технологій навчання, вимоги часу спонукають до подальшого постійного розвитку, самонавчання та вдосконалення методики викладання навчальних дисциплін. Запорукою успіху на цьому шляху є готовність викладачів до підвищення власної професійної компетентності та віра в перспективність цифрової освіти.

Список використаних джерел інформації:

1. Гуревич Р. С., Кобися В. М., Кобися А. П., Кізім С. С., Куцак Л. В., Опушко Н. Р. Формування цифрової компетентності майбутніх учителів у вивченні комп'ютерно орієнтованих технологій навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. 220 с.
2. Петришин Л. Й., Лемещук М. А., Звоздецька В. Г. Проблеми та перспективи цифрової трансформації освіти: психолого-педагогічний аспект. *Академічні візії*. 2023. №17. С. 1-7 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7695844>.
3. Сисоєва С. Цифровізація неперервної професійної освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія та практика*. 2021. № 4. С. 24–32. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.4.3>.
4. Черновол Є. О., Чепелюк А. В., Куртяк Ф. Ф. Щодо цифровізації освітнього процесу у закладах вищої освіти України: нові можливості та перспективи. *Академічні візії*. 2023. № 15, С. 1-9 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7595166>.

Іщук Анастасія Анатоліївна
кандидат педагогічних наук,
викладач інформативних дисциплін
Ірпінського фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Ефективне впровадження змішаного навчання в освітній процес закладів освіти потребує від викладачів використання новітніх інформаційних технологій, які змінюють звичайне заняття на захопливу та цікаву подію.

Упродовж багатьох років освітяни використовують різноманітні технології з метою залучення учасників освітнього процесу, стимулювання їхнього інтересу до навчання та поліпшення розуміння предметів, що вивчаються. Останнім часом зростає зацікавленість у використанні імерсивних технологій, що дозволяють студентам краще розуміти та запам'ятовувати матеріал.

Використання потенціалу цих технологій може допомогти візуалізувати абстрактні теоретичні концепції навчальних дисциплін з галузі інженерії телекомунікацій та покращити якість навчання студентів, надаючи їм практичні навички та компетентності, необхідні згідно зі стандартами та освітніми програмами. Застосування цих технологій на різних рівнях навчального процесу може сприяти вирішенню завдань, що виникли перед системою освіти України внаслідок впливу різних природних явищ, пандемій, повномасштабного вторгнення росії на територію України.

Використання новітніх технологій може зробити навчання для студентів, які належать до цифрового покоління, цікавим, захоплюючим та ефективним у засвоєнні знань. Головним завданням педагога є активізація пізнавальної діяльності здобувачів освіти, оскільки це є важливим аспектом успішного навчання.

Проблематиці використання імерсивних технологій у навчальному процесі присвячено наукові праці та сучасні методики авторів: В. Тимчина, В. Кухтюк, Ю. Матвієнко. Практичні рекомендації стосовно використання доповненої та віртуальної реальності у навчанні розглянуто у працях Я. Бондар, Д. Кремзель, Д. Єфімова. Дослідженням щодо використання імерсивних технологій у навчанні займаються науковці: В. Боса, О. Буров, О. Гриб'юк, О. Ковальчук, Є. Крюкова, С. Литвинова, О. Пінчук, О. Соколюк, Н. Сороко, а також науковці інших країн: С.Е. Hughes, С.В. Stapleton – США, L. Morgado – Португалія, Kim JL Nevelsteen – Швеція [2].

Імерсивні технології об'єднують реальний світ із цифровою чи імітованою реальністю, створюючи унікальний віртуальний простір. Використання цих технологій у навчальному процесі може сприяти глибшому

засвоєнню матеріалу, розвитку просторового мислення та підвищенню мотивації студентів. Важливо, щоб викладачі враховували індивідуальні особливості учасників освітнього процесу під час використання імерсивних технологій.

Інструменти імерсивних технологій здатні створити для учасників освітнього процесу враження перебування в альтернативному просторі та набуття практичних навичок у різних сферах діяльності. Існують кілька типів імерсивних технологій, які можна виділити [4]:

AR (Augmented Reality) – технологія доповненої реальності, має здатність проєктувати різноманітну цифрову інформацію поза межами екранів пристроїв та інтегрувати об'єкти реального середовища з віртуальними. Початково такі поєднання були характерні для комп'ютерних ігор, але з часом їх почали використовувати і в освітній сфері для кращої візуалізації навчального матеріалу та полегшення його сприйняття. Ці технології можуть бути доступні для використання навіть звичайним смартфоном.

VR (Virtual Reality) – технологія, що дозволяє користувачеві зануритися в імітований, повністю синтезований світ, використовуючи спеціальні пристрої, такі як віртуальні окуляри або шолом. VR дозволяє користувачам взаємодіяти з цим створеним середовищем і відчувати його як реальне, хоча воно і є цифровим і синтезованим. Ця технологія широко використовується у відеоіграх, симуляторах, віртуальних тренажерах, навчальних програмах та інших сферах.

MR (mixed reality) – технологія змішаної реальності, яка поєднує в собі елементи віртуальної реальності з об'єктами реального світу. У своїй суті MR може бути розглянутою як розширення доповненої реальності, де віртуальні об'єкти і сцени інтегруються в реальне оточення так, що дозволяє користувачеві взаємодіяти з ними, немов вони є частиною реального світу. Ця технологія часто використовується за допомогою спеціальних пристроїв, таких як HoloLens, які надають можливість сприймати та взаємодіяти з віртуальними об'єктами в реальному просторі.

Серед переваг застосування імерсивних технологій в освітньому процесі можна виділити [1]:

- інтерактивне та мультимедійне наповнення освітнього процесу;
- доступність та безпека у застосуванні;
- повне занурення здобувача освіти у імерсивний освітній простір і можливість сконцентруватися на важливому;
- забезпечення мотивації через ігрові елементи навчання;
- застосування партнерських технологій та можливості працювати у команді;
- прогностичний аналіз проблеми дослідження та створення власних освітніх розробок;
- забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти;
- формування у здобувачів освіти цифрової та інформаційно-комунікаційної компетентностей;

- автоматизована перевірка та контроль за виконанням практичних завдань конкретного здобувача освіти чи групи студентів тощо.

Імерсивні технології стають все популярнішими серед освітніх закладів у всьому світі, оскільки вони значно підвищують ефективність навчання та готують здобувачів освіти до реальних ситуацій. Зацікавленість учасників освітнього процесу у використанні вказаних технологій свідчить про успішність їх впровадження в освітній процес, і, можливо, вони стануть одним із ключових інструментів навчання у недалекому майбутньому [3]. Ці технології нададуть можливість глибше досліджувати явища та процеси, краще розуміти суть та наслідки подій, особливо через їх відображення у формі ігрового середовища. Використання віртуальної та доповненої реальності дозволить отримати практичний досвід, який зазвичай важко отримати у реальному житті через різні обмеження, зокрема, вік, матеріальні ресурси закладу освіти та інші.

Сьогодні засоби цифрових імерсивних інструментів дозволяють організувати освітній процес у різних форматах. Використання таких інструментів можливе для проведення тренінгів, лекцій, практичних занять, квестів, конференцій, спільних переглядів фільмів, презентацій продуктів з нетворкінгом, а також для гейміфікації навчальних модулів і організації ділових/рольових ігор. І все це можна реалізувати в імерсивному освітньому середовищі за допомогою відповідних платформ, майданчиків та інтерактивних програм: Rumii, EngageVR, Anyland, NeosVR, High Fidelity або Bigscreen, Altspace VR, Vtime, Universe Sandbox 2, The Body VR, Google Earth VR, The Body VR, The VR Museum of Fine Art та ін [1].

Сучасні комп'ютерні технології відкривають широкі можливості для ефективного навчання. Завдяки ним можна швидко знаходити та обробляти інформацію, а також індивідуалізувати процес навчання, що дозволяє кожному студентові розвиватися відповідно до його потреб та здібностей. Використання імерсивних технологій, комп'ютерних моделей та симуляцій стає необхідністю для сучасного викладача з метою урізноманітнення процесу навчання.

Завдяки цифровим інноваціям можливе індивідуалізоване навчання, де для кожного учасника освітнього процесу створюються спеціальні, персоналізовані шляхи засвоєння матеріалу. Використання імерсивних технологій не тільки розширює світогляд, а й сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу, створюючи сприятливу атмосферу для навчання.

Використання імерсивних технологій в освітньому процесі дозволяє педагогам створювати нові, інноваційні заняття та практичні завдання, що активізують участь студентів. Віртуальна реальність дозволяє створювати симуляції різних сценаріїв, у яких студенти можуть відчути себе в різних життєвих та професійних ситуаціях, що сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу та розвитку їх креативного мислення. Доповнена реальність дозволяє викладачам впроваджувати інтерактивні елементи у навчальний процес, покращуючи комунікацію зі студентами та залучаючи їх до активного навчання.

Отже, застосування імерсивних технологій в освіті відкриває нові можливості для поліпшення навчального процесу, надаючи студентам та викладачам інноваційні інструменти для ефективного навчання.

Список використаних джерел інформації:

1. Волинець В. Використання технологій віртуальної реальності в освіті. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: Педагогічні науки.* 2021. № 2. С. 40–47.
2. Малицька І. Д. Імерсивні технології в навчанні природничим наукам: зарубіжний досвід. *Імерсивні технології в освіті: зб. матеріалів I Науково-практичної конференції з міжнародною участю.* / упоряд.: Н.В. Сороко, О.П. Пінчук, С.Г. Литвинова. Київ : ІТЗН НАПН України, 2021. 169 с.
3. Паршукова Л. М., Паршуков С. В. Використання технологій віртуальної та доповненої реальності в професійній діяльності вчителя інформатики. *Інноваційна педагогіка.* 2023. Т. 2. Вип. 55. С. 183–186.
4. Immersive Technology. Whatls.com. URL: <https://whatis.techtarget.com/definition/immersive-technology> (дата звернення: 25.03.2024).

Притиченко Анастасія Миколаївна

викладач іноземної мови та комп'ютерних наук
Ірпінського фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ ПРИКЛАДНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

В інформаційному суспільстві обсяг інформації, що виробляється людством, стрімко зростає? що, у свою чергу, зумовлює значну інтенсифікацію інформаційних процесів, зокрема інформаційного обміну та обробки даних. Сферами використання штучного інтелекту нині є пошукові системи, рекомендаційні системи, словники та перекладачі, розпізнавання та синтез мови, розпізнавання об'єктів, військова справа, медицина, системи масового обслуговування, керування виробничими процесами, керування різноманітними пристроями та обладнанням, транспорт, бізнес-аналітика, інтелектуальні системи інформаційної безпеки і, звичайно, освіта [2; с.19].

Із появою штучного інтелекту (надалі – ШІ), людство вступило в нову еру цифровізації та, водночас, зазнало невідворотних та драматичних змін. Не обійшли стороною ці зміни й освіту, адже вже у листопаді 2022 року як освітяни, так і здобувачі освіти отримали вільний доступ до загальновідомого віртуального сервісу ШІ – ChatGPT.

Звичайно, що поява вищезгаданого сервісу не могла не змінити перебіг освітнього процесу, бо хоча технології штучного інтелекту, зокрема й ті, що лежать в основі славного ChatGPT, існують уже не один десяток років, такої популярності, яку ми бачимо на сьогодні, він набув лише протягом останніх двох років. Наявність величезних обсягів даних, поєднана з відкритістю доступу, створила безпрецедентну хвилю інтересу до ChatGPT з боку звичайних користувачів Інтернету. Для залучення першого мільйона користувачів на свій сайт цьому сервісу знадобилось лише 5 днів. Для порівняння – Facebook досяг таких показників за 10 місяців, а Netflix – за 3,5 роки. Навіть з точки зору динамічної сфери інформаційних технологій, ці показники вражають.

Як відомо, з допомогою ШІ можна отримати не лише конспект уроку, план проведення заходу, список тестових питань, стислий виклад статті, а й створити ілюстрації, презентації лише за лічені секунди. Для цього не потрібно самостійно переглядати джерела, обирати важливе, укласти все це в логічну послідовність, бо за нас це може зробити генеративний штучний інтелект, який працює на основі великої мовної моделі.

Водночас саме через особливості самої технології результат роботи такого сервісу часто є недостатньо якісним, неправдивим. Адже основою алгоритму такої моделі є прогнозування наступного слова, фрази, речення на основі попередніх.

Подібний механізм можна спостерігати у пошуковому рядку Google, коли ввівши початок фрази, наприклад, «Що таке...» ми отримуємо пропозиції автозаповнення цієї фрази. Кожен користувач отримує власні рекомендації, які базуються на статистиці попередніх пошуків, враховуючи мову, територіальне розміщення, час доби, тип пристрою та інші фактори.

За цим принципом працює й ChatGPT, пропонуючи текст, згенерований як найбільш імовірну відповідь на заданий запит. Що це може означати для освіти? Які у цьому ризики, небезпеки, виклики?

Першою реакцією деяких освітніх систем була повна заборона на використання цієї технології, але досить швидко стало зрозуміло, що це невдала стратегія. Потрібно, натомість, знайти баланс між потребами та інструментами їх забезпечення, інноваціями та традиціями, технологічними рішеннями та контекстом їх застосування [3].

Про штучний інтелект в освіті можна говорити у трьох аспектах: освіта про штучний інтелект, освіта зі штучним інтелектом, освіта для світу зі штучним інтелектом [1].

Перший аспект стосується, передусім, комп'ютерної освітньої галузі, де варто розглянути принципи роботи систем штучного інтелекту, створити (натренувати) власні моделі, дослідити вплив якості даних на роботу цих моделей, обговорити етичні наслідки, потенційні упередження, які можуть виникати при бездумному використанні результатів роботи систем штучного інтелекту. Тут критичним є розуміння потенційних викривлень, які можуть створюватись недостатньо якісними даними та непрозорими механізмами прийняття рішень.

Другим аспектом є практичне застосування технології штучного інтелекту з метою підвищення ефективності освітнього процесу. Це може стосуватись як генеративного штучного інтелекту (генерування текстів, зображень, тестових питань, анотацій, презентацій тощо), так і предиктивного (аналіз успішності здобувачів освіти та пропонування оптимальних стратегій її покращення).

До технологічних рішень на базі штучного інтелекту, які можуть допомогти організувати освітній процес, відносяться різноманітні інструменти оцінювання, продукування персоналізованих коментарів та відгуків, а також, априклад, системи створення та узгодження розкладів. Важливо не забувати про необхідність критичного оцінювання згенерованих продуктів ШІ, а також про принципи академічної доброчесності при користуванні ними.

Третім аспектом виступає необхідність глобальної підготовки здобувачів освіти до оновленого світу, в якому всебічно функціонує штучний інтелект. Його не можна ігнорувати, сподіватись на зникнення чи заборону. Штучний інтелект виконуватиме частину завдань у багатьох професіях.

Одне з останніх досліджень платформи LinkedIn показало, що для 84% користувачів цього сервісу технології генеративного штучного інтелекту вплинуть принаймні на чверть їхніх ключових навичок. Відповідно людям потрібно зосереджуватись на тих аспектах своїх професій, які менше піддаються автоматизації. І, ймовірно, це означатиме збільшення навчання, спеціалізації, уваги до деталей та особистісного залучення. Потрібно розвивати такі вміння, як гнучкість та адаптивність, а також вміння вчитися.

Особливої уваги також заслуговує інформація, яку нам пропонує сам сервіс ШІ. Серед основних переваг свого використання сервіс наводить такі аргументи:

1. Індивідуалізація навчання: системи штучного інтелекту можуть аналізувати дані про навчання кожного здобувача освіти і надавати персоналізовані завдання та матеріали відповідно до їхніх потреб та здібностей.

2. Адаптивне навчання: системи ШІ можуть відстежувати прогрес здобувачів освіти та автоматично адаптувати зміст навчальних матеріалів для оптимального навчання. Це дозволяє ефективніше пристосовуватися до різних темпів навчання.

3. Автоматизація оцінювання: ШІ може використовуватися для автоматизації процесу оцінювання завдань та тестів, що звільняє викладачів від рутинної роботи та дозволяє їм більше уваги приділяти навчанню та підтримці здобувачів освіти.

4. Віртуальні асистенти та чат-боти: Використання віртуальних асистентів може допомогти учням отримати доступ до інформації та відповідей на питання у реальному часі, полегшуючи процес навчання.

5. Розвиток критичного мислення: ШІ може створювати сценарії та завдання, що сприяють розвитку критичного мислення, творчості та проблемного вирішення завдань.

6. Ефективна обробка великих обсягів даних: ШІ може використовувати аналіз великих обсягів даних для виявлення тенденцій та створення оптимальних стратегій навчання, що поліпшує якість освіти.

7. Доступ до навчання для всіх: ШІ може допомагати у створенні доступних та інклюзивних програм навчання для здобувачів освіти з різними потребами та за різних обставин [4].

Також, особливої уваги заслуговує перелік недоліків (певною мірою критичний самоаналіз та саморефлексія ШІ):

1. Відсутність людського фактору: ШІ може не враховувати індивідуальні емоції та потреби здобувачів освіти так, як це робить викладач. Без особистого підходу може бути важко виявити та вирішити проблеми, пов'язані з емоційним станом або соціальним взаємодією.

2. Відсутність індивідуального підходу: ШІ може надати загальні матеріали та завдання, не враховуючи конкретних потреб чи стилів навчання окремих здобувачів освіти. Це може призвести до недостатньої адаптації до індивідуальних особливостей.

3. Проблеми конфіденційності та безпеки: збір та аналіз великої кількості особистих даних може ставити питання щодо конфіденційності та безпеки здобувачів освіти. Важливо дбати про захист особистої інформації та використовувати ефективні заходи безпеки.

4. Залежність від технологій: використання ШІ може призвести до залежності від технологій, а це може створити проблеми, коли система виходить з ладу або коли немає доступу до неї. Викладачам та здобувачам освіти може бракувати необхідних навичок для ефективного використання технологій.

5. Відсутність творчого підходу та критичного мислення: алгоритмічний підхід ШІ може обмежити можливості учнів розвивати творчі та критичні мислення. Важливо забезпечити баланс між автоматизацією та розвитком цих важливих навичок.

6. Вартість та доступність: впровадження технологій ШІ може бути високовартісним для навчальних закладів. Багато регіонів можуть мати обмежені фінансові ресурси або обмежений доступ до високотехнологічних засобів.

7. Етичні питання: використання ШІ в освіті також висуває наперед етичні питання, такі як права на конфіденційність та безпеку даних, а також ризики використання алгоритмів, які можуть призводити до прихованої дискримінації чи нерівності [4].

Отже, бачимо, що штучний інтелект приносить в освіту не лише сотні інструментів, здатних згенерувати тексти, зображення, презентації чи інші інформаційні продукти, але й привертає нашу увагу до важливих наскрізних умінь, які виходять далеко за межі рядової цифрової грамотності.

Список використаних джерел інформації:

1. Освіта.ua. Штучний інтелект в освіті: три аспекти. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/school/method/91077/> (дата звернення: 09.03.2024).
2. Ризики впровадження штучного інтелекту в комп'ютерні системи / К. Марченко та ін. *Центральноукраїнський науковий вісник. Технічні науки*. 2022. Т. 1, № 5. С. 119.
3. Штучний інтелект в освіті: як технологія впливає на навчання в українських школах. *ФАКТИ ICTV*. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20231220-shtuchnyj-intelekt-v-osviti-yak-tehnologiya-vplyvaye-na-navchannya-v-ukrayinskyh-shkolah/> (дата звернення: 09.03.2024).
4. ChatGPT. URL: <https://chat.openai.com/>

Саркісова Оксана Юріївна

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

Богорад Марина Анатоліївна

старший викладач кафедри педагогіки та психології
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «НАВЧАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»)

На сьогодні нові суспільні реалії мають швидкий та незворотній характер. Враховуючи події останніх п'яти років (2019 – дотепер) система освіти в прискореному темпі намагалася адаптуватися до нових умов та викликів. Суб'єкти навчальної діяльності (як педагоги, так і здобувачі вищої освіти) мали швидко адаптуватися до дистанційної форми навчання - змішаного та асинхронного формату навчання, а потім знову повернутися до аудиторій. Потрібно було вибудовувати освітню діяльність на нових засадах, налагоджувати нові способи взаємодії, підбирати такі технології, форми, методи та засоби організації освітнього процесу, які були найбільш ефективними для формування достатнього рівня загальних та професійних компетентностей та успішної реалізації їх у подальшій практичній діяльності.

Швидка переорієнтація процесу навчання в нових реаліях вимагає від суб'єктів освітньої діяльності активізації управлінських умінь та навичок (уміння планувати освітню діяльність, організовувати та корегувати її, оперувати та управляти інформацією, мотивувати учасників освітнього процесу, відслідковувати та контролювати результати навчальної діяльності). З аналогічними проблемами зіштовхнулися підприємства та організації, в яких потрібно було швидко налагодити виробничий процес на основі нових підходів до організації взаємодії працівників, контролю їх діяльності, мотивації тощо.

У дослідженнях, присвячених розвитку управлінської компетентності керівників підприємств, формуються нові вимоги до сучасних фахівців у сфері менеджмента: «Сучасний менеджер як професіонал, зорієнтований на вирішення нестандартних ситуацій, які все частіше з'являються в роботі, постійно розвиває та поєднує в собі нові риси, здібності та властивості. Підвищення результативності його роботи можливе завдяки доповненню традиційного функціонального підходу до здійснення роботи – проблемно-орієнтованим підходом, суть якого полягає у випереджувальному виявленні проблем та розробленні програм і проектів для їх вирішення» [2, с.10]. Вважаємо, що ця думка є актуальною для підготовки майбутнього фахівця у сфері освіти.

Відтак перед системою професійної підготовки постають нові завдання, що полягають в оновленні принципів та реорганізації процесу навчання, які спрямовані на формування та підтримку ключових компетентностей особистості, зокрема й управлінської, які сприяють підготовці фахівця, який здатен та готовий до успішної управлінської діяльності як у стандартних, так і нестандартних умовах функціонування відомства, установи, підрозділу в нових умовах життя.

У наукових працях 2019-2024 року управлінську компетентність починають трактувати як необхідну складову у структурі професійної компетентності фахівців різного роду діяльності та передумову успішного виконання професійних завдань. Так різні аспекти розвитку управлінської компетентності підготовки керівників закладів освіти були розглянуті у працях Г. Білянїна, Л. Вдовиченко, І. Дарманської, Г. Єльнікової, Н. Кінах, В. Лугової, П. Олешка, Д. Серікова, В. Ягупова, менеджерів – у працях Н. Андрущенко, А. Грушевої, Н. Дудник, І. Сновидович, викладачів – у працях В. Андрущенко, Д. Козлова, С. Кушнірук, Н. Лещенко, інженерів-педагогів – О. Керкеші-Попової Також багато праць присвячено обґрунтуванню необхідності розвитку управлінської компетентності здобувачів вищої освіти (Н. Данилевич, М. Кохан, О. Олексієнко, О. Пілевич, Л. Половенко, А. Розказов, І. Сновидович, В. Ягоднікова).

За визначенням О. Олексієнко та А. Розказова, управлінська компетентність здобувачів вищої освіти трактується як здатність і готовність майбутнього фахівця ефективно впливати на хід (виробничого, педагогічного, освітнього та ін.) процесу, виконувати завдання організаційного характеру, планувати та прогнозувати прийняття майбутніх власних управлінських рішень, а також здатність до рефлексії як особистісної, так і професійної [6].

В. Міляєва під управлінською компетентністю розуміє здатність особи ефективно виконувати управлінську діяльність. Розвиток управлінської компетентності вона тлумачить як покращення здатності людини ефективно виконувати управлінську діяльність через розвиток відповідних якостей (компетенцій) [4].

Досліджуючи управлінську компетентність інженера-педагога, О. Керкеша-Попова розглядає управлінську компетентність фахівця як інтегровану якість особистості, що виражається у сформованості управлінських мотивів та цінностей, знань, вмінь та навичок, професійно важливих якостей особистості, які дозволяють ефективно здійснювати управлінську діяльність (ставити цілі, планувати, прогнозувати результати, організовувати, контролювати, здійснювати аналіз, приймати управлінські рішення) та самостійно розв'язувати управлінські проблеми та ситуації у професійній діяльності [3].

Як бачимо, розвиток управлінської компетентності активно досліджується в межах трьох площин: підготовки керівного складу підприємств та організацій, фахівців у сфері менеджменту та фахівців у сфері освіти.

Ми знайшли багато варіантів опису структурних компонентів управлінської компетентності та спробували узагальнити їх. Загалом у структурі управлінської компетентності науковці виділяють такі компоненти: *когнітивний* – сформованість сукупності науково-теоретичних і науково-практичних знань про управлінську діяльність; *діяльнісний* – сформованість сукупності вмінь і навичок, необхідних для вирішення завдань управління; *мотиваційний* – сформованість сукупності потреб, інтересів, мотивів, установок, цінностей і цілей управлінської діяльності; *рефлексивний* – сформованість здатності до адекватної оцінки себе як особистості, суб'єкта управлінської діяльності; *особистісний* – сформованість особистісних якостей, які обов'язково мають бути притаманні управлінцю. Саме такі компоненти ми будемо враховувати для розробки програми з розвитку управлінської компетентності здобувачів вищої освіти.

З метою з'ясування можливостей розвитку управлінської компетентності під час навчання в ЗВО проаналізуємо затверджені Стандарти вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освіти з метою виокремлення спеціальностей, у яких управлінські компетентності відображені у відповідних загальних та спеціальних (фахових) компетентностях (Таблиця 1).

Таблиця 1

Стандарт вищої освіти України, рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень), ступінь вищої освіти бакалавр [7]

<i>Галузь знань</i>	<i>Найменування спеціальності</i>
01 «Освіта/Педагогіка»	013 «Початкова освіта»
01 «Освіта/Педагогіка»	015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»
02 «Культура і мистецтво»	028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»
07 «Управління та адміністрування»	073 «Менеджмент»
23 Соціальна робота	231 Соціальна робота
23 Соціальна робота	232 Соціальне забезпечення
28 Публічне управління та адміністрування	281 Публічне управління та адміністрування

Перелік спеціальностей, у яких виділяють управлінські компетентності здобувачів вищої освіти не такий вже й великий. Управлінські компетентності притаманні в основному спеціальностям сфери освіти та менеджменту.

Дослідники в галузі соціальних систем давно помітили функціональну подібність між процесами управління та навчання. Теорія управління та педагогічна теорія розвивалися на спільних засадах – уявленнях про людину, її потреби, закономірності розвитку тощо. Найважливіша функція менеджменту – зробити продуктивними довірені йому людські ресурси. На сьогодні можна констатувати, що поняття менеджменту не просто увійшло, а міцно закріпилося в педагогічному словнику, як і нова роль педагога – викладач як менеджер освіти та навчання. Взаємозв'язок освіти та менеджменту проявляється в схожості функцій управління і процесу навчання та в тому, що головним інструментом розвитку персоналу є освіта і навчання. Це надає можливість для розвитку управлінської компетентності шляхом наповнення освітніх компонент освітньо-професійних програм управлінським контентом (наявність обов'язкових та вибіркових дисциплін практичного спрямування (практикумів, тренінг-курсів), які розкривають особливості управління та навчання та які будуть корисними, зрозумілими та цікавими для майбутніх фахівців цих спеціальностей. Вивчення таких дисциплін має здійснюватися засобами практико-орієнтованого навчання, яке здатне забезпечити максимальне наближення здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності вже під час навчання.

Проблемою практико-орієнтованої підготовки фахівця та її складових займалися, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Котикова, Г. Ковальчук. Різні аспекти практико-орієнтованої підготовки педагогів знаходимо в працях Н. Матюшенко та О. Антонової. Практико-орієнтований підхід до професійної підготовки учителів розглядається як основний засіб професіоналізації майбутніх педагогів, що дозволяє здійснити змістову переорієнтацію від «декларованих» (що?) до «процедурних» (для чого? і чому?) знань через створення ситуацій, що імітують професійні проблеми, спрямовані на інтеграцію теоретичних і практичних компонентів професійної підготовки [1].

Розділяємо думку Л. Петренко, яка зазначає, що «практико-орієнтоване навчання дозволяє створити цілісне освітнє середовище, представлене трьома вимірами – навчальним, освітньо-рефлексивним і соціально-практичним [5]. Практико-орієнтоване навчання широко використовується для підготовки фахівців на всіх рівнях і напрямках освіти. У залежності від навчальної дисципліни та цілей її вивчення варіюється змістове наповнення та підбираються різні форми впровадження.

Коротко зазначимо можливості розвитку управлінської компетентності здобувачів вищої освіти на прикладі навчальної дисципліни «Навчальний менеджмент» засобами практико-орієнтованого навчання. Ця навчальна дисципліна поєднує кращі здобутки педагогіки та менеджменту й розглядає освітню діяльність з позиції теорії управління. Мета дисципліни: навчитись управляти розвитком людини в процесі її діяльності (освітньої, професійної та будь-якої іншої). Підґрунтям цього є знання психологічних особливостей людей:

вікових, індивідуальних, соціальних, що впливають на вибір тих чи тих стратегій навчання. У процесі опанування дисципліни здобувачі навчаються реалізовувати функції управління навчанням, ефективно керувати навчальною діяльністю учнів різних освітньо-вікових категорій з урахуванням психологічних характеристик та отримують можливість випробувати сучасні освітні підходи до навчання та зібрати скарбничку ефективних методів практико-орієнтованого навчання.

Кафедра педагогіки та психології Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана пропонує для вивчення навчальну дисципліну «Навчальний менеджмент (практикум)» як обов'язкову для здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми (ОПП) «Економічна та бізнес-освіта» та як вибіркового компонента для здобувачів інших освітньо-професійних програм (ОПП) «Менеджмент персоналу» та «Менеджмент соціальної сфери». Відмінність форм проведення занять з навчальної дисципліни на різних ОПП обумовлена різним рівнем підготовленості здобувачів та практичними результатами навчання, які мають бути реалізовані в процесі опанування дисципліни здобувачами різних освітньо-професійних програм.

Майбутні педагоги професійного навчання (ОПП «Економічна та бізнес-освіта») в процесі опанування цієї дисципліни отримують можливість підготуватися до проведення навчальної та педагогічної практики шляхом апробації набутих знань, умінь і навичок, отриманих ними в процесі опанування психолого-педагогічних дисциплін, які вивчалися ними раніше, а також удосконалити управлінську компетентність за рахунок активного включення в реальний навчальний процес. Ефективними методами навчання для реалізації цих завдань є моделювання реальних ситуацій, рольові та дидактичні ігри. Інакше кажучи, на практичних заняттях студенти вже з перших занять випробовують себе в ролі викладачів. Кейси та тренінгові завдання використовуються як підґрунтя для «програвання» різного репертуару ролей учасників навчального процесу (викладача, учня, директора, завуча та ін.) та випробовування різних стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях, різних стилів управління навчальним процесом, можливостей реалізації навчання в різних моделях та парадигмах освіти. Відповідно результати навчання будуть виявлятися в зміні поведінки здобувачів, вдосконаленні моделей міжособистісних комунікацій і взаємодії, формуванні професійної та управлінської компетентності майбутніх викладачів-менеджерів.

Здобувачам вищої освіти інших ОПП (менеджерів) навчальна дисципліна «Навчальний менеджмент» викладається в формі традиційного навчання (лекції, практичні заняття) у поєднанні з тренінговою роботою. Зміст роботи здобувачів вищої освіти на лекційних та практичних заняттях буде відбуватися шляхом порівняння управлінської діяльності менеджера та викладача; визначення особливостей реалізації основних функцій навчання з акцентом на психологічні підвалини реалізації кожної функції; аналізу особливостей управління навчанням різних освітньо-вікових категорій (основи вікової психології) та основних чинників ефективного управління навчанням (основи педагогічної психології), висвітлення основних процесів управління навчанням – керівництва та комунікації; виявлення основних чинників ефективного управління та самоуправління навчанням.

Продемонструємо можливості розвитку управлінської компетентності здобувачів вищої освіти під час вивчення дисципліни, враховуючі структурні компоненти, які були зазначені нами вище, а саме:

- опанування науково-теоретичних і науково-практичних знань про управлінську діяльність, розвиток здатності аналізувати, узагальнювати та систематизувати теоретичний матеріал, порівнювати поняття, обґрунтовувати власну думку в процесі вирішення мінікейсів, задач та практичних ситуацій, участі у дискусіях, дебатах, симуляціях (когнітивний компонент);

- формування вмінь формулювати цілі навчання та майбутньої професійної діяльності; планувати навчальну діяльність, готувати зміст навчання та сучасний освітній контент, стимулювати, мотивувати й активізувати навчальну діяльність; застосовувати різні форми та методи навчання в процесі виконання практичних вправ та завдань, розробки та реалізації навчальних занять та проєктів (дослідницьких, ігрових, творчих), у ході дидактичних та рольових ігор, моделювання ситуацій (діяльнісний компонент);

- усвідомлення зовнішніх (підвищення конкурентоспроможності, підвищення авторитету в групі, гуманне ставлення до суб'єктів навчального та управлінського процесів), внутрішніх (можливість творчого підходу до процесу управління та самоуправління навчальною діяльністю, самореалізація, розвиток відповідальності, покращення комунікативних навичок, розвиток емоційного інтелекту та емпатії, вміння працювати в команді) та соціальних (взаємодопомога, згуртованість групи, перенесення вмінь мотивації та стимулювання з навчальної на управлінську діяльність) чинників мотивації у ході тренінгових вправ (мотиваційний компонент);

- формування здатності до адекватної оцінки себе як особистості, суб'єкта управлінської діяльності у ході виконання психодіагностичних методик, самооцінювання та взаємооцінювання, отримання зворотного зв'язку від групи у ході дидактичних та рольових ігор, моделювання ситуацій (рефлексивний компонент);

- усвідомлення «портрету» («профілю») сучасного управлінця-лідера в сфері менеджменту та освіти та визначення рівня сформованості відповідних особистісних якостей у себе та членів команди, усвідомлення впливу особистісних якостей на вибір ролі в команді (особистісний).

Відтак можна зробити такі висновки. Управлінська компетентність майбутніх фахівців на сьогодні є однією з найзатребуваніших компетентностей, яка дозволяє швидко адаптуватися до ситуацій невизначеності шляхом умінь координувати та узгоджувати дії між учасниками взаємодії як в сфері освіти, так і в сфері менеджменту; розвитку вмінь планувати, організовувати, мотивувати та контролювати дії учасників освітнього процесу, створювати сучасне освітнє середовище та переносити отриманий досвід в майбутню управлінську діяльність. Розвиток управлінської компетентності є базисом для подальшого професійного зростання фахівця, підвищує його конкурентоспроможність на ринку праці та покращує можливості отримання якісної освіти й надання якісних освітніх послуг. Високий розвиток управлінської компетентності дозволяє ефективно управляти не

тільки навчальною діяльністю інших, але й власною навчальною діяльністю, здійснювати планування, моделювання та прогнозування процесу навчання, осмислювати хід і результати своєї діяльності та діяльності підлеглих, вдосконалювати особистісні якості лідера-управлінця у відповідності до вимог сучасного суспільства та ін.

Ефективним засобом професіоналізації майбутніх фахівців є практико-орієнтований підхід до професійної підготовки майбутніх управлінців (менеджерів та педагогів). По-перше, він сприяє отриманню та збагаченню досвіду, по-друге, формує особистісні структури, які дозволять здобувачам активно включитися в професійну діяльність. Дії та операції, які будуть неодноразово випробувані здобувачем у ході практико-орієнтованого навчання, обговорення та пошуку вирішення можливих проблем у процесі вирішення практичних завдань та кейсів, дискусії та організація спільної діяльності з одногрупниками під час реалізації проєктної діяльності, дозволять йому швидше адаптуватися до робочого процесу, відчувати впевненість та сприймати проблеми як виклик.

Список використаних джерел інформації:

1. Антонова О.Є. Практико-орієнтований підхід у формуванні професійної майстерності майбутнього вчителя. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: монографія* / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. С. 262-285.
2. Дороніна М. С., Лугова В. М., Серіков Д. О., Доронін С. А. Розвиток управлінської компетентності керівників підприємств : монографія. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2019. 182 с. Укр. Мова
3. Керкеша-Попова О.В. Формування управлінської компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійно-педагогічної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук :13.00.04. Бердянськ, 2020. 23 с.
4. Міляєва В. Р. Психологічні основи підвищення управлінської компетентності керівника закладів середньої освіти : навчальний посібник. Київ : ДП «НВЦ Пріоритети», 2016. 36 с.
5. Петренко Л. М. Практико-орієнтований підхід до формування змісту підвищення кваліфікації педагогів за дистанційною формою. *Методичні засади підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи професійної освіти*: зб. матеріалів Всеукраїнської Інтернет-конференції. Хмельницький. 2016. С. 465 -469.
6. Розвиток управлінської компетентності здобувачів вищої освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2021. №1(100) URL : https://journals.snu.edu.ua/index.php/DOMTP_SNU/article/view/471/462
7. Управлінська компетентність викладача: теорія і практика формування : монографія. / Д. О. Козлов. Суми : ВВП «Мрія», 2015. 260 с.
8. Затверджені стандарти вищої освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>.

Тетерська Галина Яківна

викладач фізики Ірпінського
фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ

У сучасних умовах дистанційне або змішане навчання являється необхідністю. Тому актуальним і перспективним напрямом стала цифровізація освіти. Одними із найзатребуваніших компетентностей в інформаційному суспільстві постають інформаційно-комунікаційні. Інформатизація, а нині цифровізація освіти – є об'єктивною закономірністю розвитку сучасного суспільства. Відтак фахівцям освітньої сфери необхідно опанувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології для їх подальшого застосування у професійній діяльності [1, с. 916]. Така необхідність ще більше загострилася через пандемію коронавірусу COVID-19, карантинні заходи, а потім повномасштабне вторгнення РФ в Україну, що спонукало до масштабного переходу до дистанційного навчання в умовах ведення бойових дій, тривоги, відсутності світла та проблем з Інтернетом.

Цифровізація освіти – впровадження в освітній процес на всіх рівнях сучасних інформаційно-комунікаційних технологій з метою розвитку в молоді навичок ХХІ століття (в тому числі – аналізу достовірності отриманої інформації, застосування критичного мислення), максимального використання в навчальних цілях різноманітного мультимедійного контенту, інтенсифікація освітнього процесу за рахунок застосування інтерактивних методів навчання. Одним із головних засобів цифровізації освіти є створення Національної платформи цифрової освіти (НПЦО) [2, с.1].

Цифровізація освіти – один із пріоритетних напрямів роботи Міністерства освіти і науки України, що задекларовано в Концепції цифрової трансформації освіти і науки, яка сприяє забезпеченню закладів освіти цифровою інфраструктурою.

Цифрова трансформація у сфері освіти і науки (МОН України) – це комплексна робота над побудовою екосистеми цифрових рішень у сфері освіти та науки включно зі створенням безпечного електронного освітнього середовища, забезпеченням необхідної цифрової інфраструктури закладів та установ освіти і науки, підвищення рівня цифрової компетентності, цифровою трансформацією процесів та послуг, а також автоматизацією збору і аналізу даних [3]. На сайті МОН України представлені проекти цифрової трансформації (МОН України), зокрема цифрової трансформації дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти. Схарактеризуємо деякі з них.

Всеукраїнська школа онлайн. На е-платформі Всеукраїнської школи онлайн (ВШО) розміщені матеріали дистанційних курсів з усіх дисциплін для

учнів 5-11(12) класів, а також факультативних курсів та додаткових матеріалів до уроків. розробка мобільних додатків, кабінет вчителя з можливістю створення власних курсів, кабінет класного керівника, можливість оцінювати контент, а також методичні рекомендації для використання електронних ресурсів та платформи у форматі змішаного навчання.

Облік в позашкільній освіті (e-Позашкілля). Державна платформа в сфері позашкільної освіти, яка забезпечуватиме облік здобувачів та взаємодію з реєстром закладів позашкільної освіти, подальшому дозволить органам місцевого самоврядування отримувати верифіковані дані щодо роботи закладів позашкільної освіти.

Е-звітність. Автоматичне формування звітів для органів місцевого самоврядування, управлінь освіти та центральних органів виконавчої влади з даних, які наявні в реєстрах. Переведення в електронний формат звітності, що подається закладами освіти.

Е-діловодство. Створення цифрових аналогів документів діловодства (електронних класних журналів, журналів обліку, тощо) та забезпечення переходу до електронного документообігу (звітність, комунікація, сповіщення, опитування, голосування, оперативні збори даних). Також метою проєкту є оптимізувати дані бізнес-процесів у сфері дошкільної, загальної середньої, позашкільної та професійної (професійно-технічної) освіти та управлінь освітою місцевого та обласного рівнів (створення відповідних модулів в ПАК «АІКОМ»), що дасть змогу суттєво підвищити достовірність освітньої статистичної та адміністративної інформації та покращити на цій основі якість управлінських рішень, зокрема, щодо розподілу коштів освітньої субвенції та інших бюджетних коштів для фінансування освіти, забезпечить передумови для відмови від паперових документів в рамках загальної дебіюрократизації.

Державний e-журнал для ЗЗСО є програмним продуктом та зручним онлайн інструментом для педагогів, батьків і учнів, який 24/7 забезпечує доступ до оцінок, відвідуваності, та інших ресурсів: електронні журнали, електронні щоденники, розклад, освітня статистика, захист системи, синхронізація [4].

Педагогічним колективам ЗЗСО, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти пропонується підключення сторонніх освітніх інформаційних систем до програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» (ПАК «АІКОМ») з метою накопичення, зберігання та автоматичного оброблення освітньої статистики для розподілу коштів освітньої субвенції [5].

МОН України також рекомендує сучасний інструмент для оцінки ефективності впровадження цифрових технологій у закладах освіти **SELFIE** (Self-reflection on Effective Learning by Fostering the Use of Innovative Educational Technologies). Суть його застосування полягає у проведенні опитування шляхом анкетування серед адміністрації школи, вчителів та учнів з наступною обробкою результатів за певним алгоритмом та видає загальну картину.

Для цифрової трансформації вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти на сайті МОН України також пропонується комплекс цифрових інструментів, а саме для забезпечення проведення:

вступної кампанії для здобуття фахової передвищої та вищої освіти відповідно до Умов прийому (оновлення умов створення конкурсних пропозицій, обов'язковість ЄВІ при вступі на магістратуру, вступ до магістратури за спеціальністю «Право» лише на базі бакалавра за спеціальностями «081 Право», «293 Міжнародне право», нові комбінації галузевих, міжгалузевих та підгалузевих широких конкурсів тощо); подання всіма вступниками (у т. ч. особами зі спеціальними умовами вступу) заяв в електронному вигляді та відповідного обліку цих заяв МОН;

вступної кампанії для здобуття професійної (професійно-технічної) освіти створено новий модуль з метою відображення вступу для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня кваліфікованого робітника до закладів П(ПТ)О, а також електронного кабінету для таких вступників;

довузівської підготовки іноземців створено новий модуль для внесення до ЄДЕБО інформації щодо іноземців-слухачів підготовчих відділень, врахування даних при вступі до закладів освіти;

замовлення документів про освіту реалізується через формування закладами освіти інформації для відтворення у Свідоцтвах про базову середню та повну загальну середню освіту з присвоєнням їм відповідного реєстраційного номера в Єдиній державній електронній базі з питань освіти. Реалізація проведення закладами вищої освіти (науковими установами) реєстрації дипломів доктора філософії/ мистецтва, доктора наук з присвоєнням реєстраційного номера в Єдиній державній електронній базі з питань освіти;

формування додатків європейського зразка до документів про вищу освіту здійснюється згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 09 вересня 2020 р. № 811;

електронного ліцензування у сфері освіти (е-ліцензування) передбачає відповідно до нової редакції Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності реалізацію в ЄДЕБО відображення ліцензійної експертизи, що проводиться експертною комісією органу ліцензування, генерацію звітів перевірки дотримання ліцензіатом ліцензійних вимог відповідно до нової редакції Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності;

взаємообміну даними ЄДЕБО із зовнішніми системами та інформаційними ресурсами, у тому числі шляхом інтеграції в ЄДЕБО додаткових сервісів та клієнтів (за допомогою прикладного програмного інтерфейсу або засобів системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів «Трембіта»); обміну даними з НАЗЯВО для акредитації освітніх програм закладу освіти; з ДМС для видачі, подовження або анулювання посвідки на тимчасове проживання.

Нині до національної цифрової інфраструктури включено **міжвідомчу платформу для вступу іноземців** як пілотний проєкт з організації набору та навчання (стажування) іноземців та осіб без громадянства з використанням

єдиної міжвідомчої інформаційної системи щодо набору іноземних студентів до закладів вищої освіти України.

Автоматизація процесів збору, верифікації, аналізу, зберігання, поширення та використання дезагрегованих (деталізованих до рівня окремого респондента) даних про якісні та кількісні показники системи професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема для прийняття управлінських рішень здійснюється через **систему управління для професійної освіти (EMIS)**.

Для **моніторингу працевлаштування випускників** створено та модернізовано єдину електронну систему з метою інформування стейкхолдерів щодо кар'єрних траєкторій випускників та прийняття управлінських рішень [3].

В ході реалізації програми цифровізації національної системи освіти в життя було втілено ряд проєктів, наприклад на е-платформі Всеукраїнської школи онлайн розміщені матеріали дистанційних курсів з усіх дисциплін та ін. Це дійсно сучасний онлайн-ресурс для змішаного та дистанційного навчання. Звісно, що не все ще реалізовано повною мірою, але повне втілення основних положень цієї концепції дасть змогу більш ефективно здійснювати дистанційне та змішане навчання і розширить доступ до матеріалів, документів тощо в цифровому форматі.

Таким чином, розглянуті й проаналізовані нами цифрові платформи й інструменти на сайті МОН України є свідченням інтенсивної цифровізації національної системи освіти з метою підвищення якості управління закладами освіти, реалізації принципів демократизації, доступності та відкритості, що зумовлює розвиток цифрової компетентності всіх суб'єктів освітнього процесу на постійній основі.

Список використаних джерел інформації :

1. Нікалаєску І., Шинкарьова В. Цифровізація освіти як сучасна вимога інформаційного суспільства. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2022. № 2(7). С. 914-923.
2. Національна платформа цифрової освіти як пріоритетний інструмент оновлення вітчизняної освітньої системи: Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/cyfrova-osvita.pdf> (дата звертання 31.03.2024).
3. Цифрова трансформація освіти і науки: Міністерство освіти і науки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/cifrova-transformaciya-osviti-ta-nauki> (дата звертання 31.03.2024).
4. Електронний журнал. URL: <https://e-journal.iea.gov.ua/>
5. Програмно-апаратний комплекс Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» <http://surl.li/stxhb>.
6. SELFIE (Self-reflection on Effective Learning by Fostering the Use of Innovative Educational Technologies) [SELFIE | Міністерство освіти і науки України \(mon.gov.ua\)](https://selfie.gov.ua/).

Тринус Олена Володимирівна

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
вчений секретар Інституту педагогічної освіти і
освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України
м. Київ, Україна

НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В умовах впровадження сучасної парадигми освіти, що передбачає оволодіння способами неперервного набуття знань, опанування навичками взаємодії з будь якою інформацією, формування вмінь критичного мислення, набуває актуальності формування інформаційної грамотності майбутніх викладачів закладів вищої освіти – категорії науково-педагогічних працівників, яка забезпечуватиме підготовку здобувачів освіти до функціонування в умовах інформаційного суспільства. Значення рівня інформаційної грамотності викладачів значною мірою посилюється *сучасними реаліями війни* в Україні, що потребують розуміння цінності високоякісної інформації, її критичного сприйняття, протидії маніпуляції в інформаційному просторі. На переконання Генерального директора ЮНЕСКО О. Азуле (A. Azoulay), від інформаційної грамотності, як ключової навички XXI століття, залежить доля сучасної людини, тому що «у потоку інформації потрібно мати більш орієнтирів і більш раціонального мислення».

Сутність інформаційної грамотності майбутнього викладача розкривається, зокрема, через її нормативну функцію, що націлена на розуміння та дотримання вимог нормативних актів щодо врегулювання інформаційної діяльності педагога, застосування ефективних способів контролю та оцінювання його інформаційних знань, умінь, навичок.

У міжнародному освітньому просторі існує більш ніж тридцятирічний досвід створення нормативно-правових документів, що інтегрують інформаційну грамотність в освітню, професійну та інші сфери діяльності особистості (зокрема: «Стандарти інформаційної грамотності для навчання студентів» (Американська асоціація шкільних бібліотек (AASL), 1998); модель «Сім стовпів інформаційної грамотності (Об'єднання національних та університетських бібліотек Сполученого Королівства (SCONUL), 1999, 2011); «Стандарти інформаційної грамотності для вищої освіти» (Американська бібліотечна асоціація (ALA), 2000); програма «Інформація для всіх» (ЮНЕСКО (UNESCO), 2001); «Стандарти інформаційної грамотності Австралії та Нової Зеландії» (Інститут інформаційної грамотності Австралії й Нової Зеландії (ANZIIL), 2004); «Стандарти для учнів XXI століття» (AASL, 2007); «Рамка інформаційної грамотності для вищої освіти» (Асоціація дослідницьких бібліотек (ACRL), 2015); «Концепція інформаційної грамотності для вищої освіти» (Міжнародна федерація

бібліотечних асоціацій та установ (IFLA), 2016); «Глобальні стандарти для медійної та інформаційної грамотності: рекомендації з розроблення освітніх програм (ЮНЕСКО, 2019) тощо).

Стандарти з інформаційної грамотності визначають набір основних знань, умінь, здібностей (компетентностей), якими має оволодіти фахівець, та є рамками для оцінювання її рівня від базових навичок пошуку до більш складних способів розуміння й використання інформації. Узагальнення змісту зарубіжних нормативних документів дозволяє зробити висновок про те, що сформованість інформаційної грамотності у здобувача вищої освіти визначається наявністю когнітивних та практичних навичок щодо трьох її найважливіших компонентів – отримання інформації, її оцінки та використання. Інформаційно грамотний випускник закладу вищої освіти має бути здатним усвідомлювати власні інформаційні потреби, розуміти функції різноманітних джерел інформації, шукати, критично оцінювати та створювати нову інформацію з метою досягнення професійних цілей.

В Україні відсутні спеціальні освітні стандарти у сфері інформаційної грамотності, але з 2021 року розпочато створення рамок цифрових компетентностей, ключовим складником яких представлено інформаційну грамотність. На сьогодні існують Рамка цифрової компетентності для громадян України (2021) та проєкт Концептуально-референтної рамки цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників (2021), основою розроблення яких є рекомендації міжнародних організацій [3, 5]. Аналіз зазначених нормативних документів дав змогу виокремити в узагальненому вигляді структурні компоненти інформаційної грамотності педагога, а саме:

- перегляд, пошук, фільтрація інформації – передбачає вміння формулювати інформаційні потреби, здійснювати пошук даних, інформації, контенту в інформаційних середовищах; створювати й оновлювати особисті стратегії пошуку;

- критичне оцінювання та інтерпретація даних – включає вміння перевіряти достовірність і надійність джерел інформації, інформаційного контенту; розрізняти довірені інформаційні джерела від шахрайських;

- управління даними – містить вміння добирати, зберігати, систематизувати дані, інформацію, контент; накопичувати, упорядковувати та обробляти їх у структурованому інформаційному середовищі;

- реалізація власних потреб за допомогою інформаційних технологій – охоплює вміння використовувати інформаційні технології для здійснення професійної діяльності, самоосвіти; працювати з великими масивами даних, робити і презентувати висновки;

- самореалізація в інформаційному суспільстві – передбачає вміння розвивати здібності, набувати різноманітні навички в інформаційному середовищі для самовираження та самовдосконалення; адаптуватися до різних обставин.

Представлений опис орієнтовано його розробниками для застосування на всіх етапах професійної підготовки майбутнього педагога, у тому числі викладача закладу вищої освіти, а також підвищення кваліфікації педагога-практика.

Вимоги до рівня сформованості інформаційної грамотності майбутніх викладачів закладів вищої освіти позначені у низці державних освітніх стандартів та програм професійної підготовки. Контент-аналіз Національної рамки кваліфікацій (2021 р.), усіх існуючих (98 одиниць) національних стандартів для другого (магістерського) рівня вищої освіти за всіма спеціальностями у всіх галузях знань (2018-2023 рр.), Професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» (2021 р.) засвідчив, що у змісті документів не використовується назва такої компетентнісної характеристики, як інформаційна грамотність, але знання, уміння, навички, якими має володіти сучасний фахівець вищої школи, свідчать про необхідність формування у нього на належному рівні здатності до пошуку, відбору, критичного оцінювання інформації з метою її використання для вирішення педагогічних завдань [1, 2, 4].

Результати опрацювання п'ятнадцяти освітньо-професійних програм за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки («Педагогіка вищої школи»), що реалізує магістерська підготовка майбутніх викладачів у закладах вищої педагогічної освіти й класичних університетах, засвідчили, що інформаційна грамотність розглядається: як частина ключових загальних компетентностей (наприклад, ЗК 2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел); спеціальних компетентностей (фахових, предметних) (наприклад, ФК 3. Здатність знаходити, інтерпретувати та використовувати джерела інформації в сфері професійної діяльності); результатів, які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми (наприклад, РН 4. Вміти здійснювати критичний аналіз інформаційних джерел, освітніх, наукових професійних текстів у галузі своєї спеціальності).

Зроблено висновок, що формування інформаційної грамотності у закладах вищої освіти здійснюється шляхом: введення в навчальний план спеціальних дисциплін з інформаційної культури, інформаційної грамотності та її окремих аспектів тощо (зокрема: «Інформаційна дидактика»; «Сучасні інформаційні технології та методика застосування комп'ютерної техніки в освітньому процесі та наукових дослідженнях»; «Інформаційна культура сучасного фахівця»; «Цифрова грамотність викладача вищої школи» тощо); вивчення дисциплін за майбутньою спеціальністю, що передбачає включення тем, пов'язаних з пошуком інформації (зокрема: «Пошук інформації»; «Бази даних»; «Розвиток критичного мислення» тощо); викладання інформаційних технологій (зокрема: «Бази даних та інформаційні системи»; «Використання інформаційних технологій в освітньому процесі»; «Комп'ютерні мережі»; «Захист інформаційних ресурсів» тощо).

Отже, нормативний аспект формування інформаційної грамотності, як однієї з ключових компетентностей сучасного викладача закладу вищої освіти, забезпечено низкою нормативних документів. Констатуємо, що в Україні відсутні спеціальні нормативно-правові акти, спрямовані на вирішення проблем інформаційної грамотності педагога, що потребує їх розроблення на державному, регіональному, інституційному рівнях.

Список використаних джерел інформації:

1. Затвержені стандарти вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti> (дата звернення: 10.05.2024).
2. Затверджено стандарт на групу професій «викладачі закладів вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-standart-na-grupu-profesij-vikladachi-zakladiv-vishoyi-osviti> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Концептуально-референта Рамка цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2629-frame_pedagogical.pdf (дата звернення: 10.05.2024).
4. Національна рамка кваліфікацій – Україна URL: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-11/ukraine_ua.pdf (дата звернення: 10.05.2024).
5. Цифрова грамотність населення України. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/585-cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2019_compressed.pdf (дата звернення: 10.05.2024).

Шевченко Анна Олегівна

студентка 3 курсу спеціальності
«Фінанси, банківська справа та страхування»
Ірпінського фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

Притиченко Анастасія Миколаївна

науковий керівник, викладач іноземної мови та
інформаційних дисциплін Ірпінського
фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СФЕРІ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ ФІНАНСОВИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

У сучасному світі розвиток технологій штучного інтелекту відкриває перед людством безліч можливостей, включаючи перетворення сфери освіти. Застосування штучного інтелекту у навчанні фінансових спеціальностей виявляється не лише в інноваційних методах викладання, а й у підвищенні якості навчання, доступності освіти та підготовці кваліфікованих фахівців у фінансовій галузі. Ця тема привертає увагу науковців, практиків та освітян через свою актуальність та потенціал впливу на майбутнє економічного розвитку. Штучний інтелект відкриває нові перспективи для перетворення процесу навчання,

забезпечуючи індивідуалізацію, адаптацію та оптимізацію освітнього процесу з урахуванням потреб сучасного ринку праці та вимог сучасного світу.

Застосування штучного інтелекту в освіті є актуальним, може покращити її якість, розширити можливості навчання та має значний потенціал. ШІ може автоматизувати багато рутинних завдань у навчальному процесі, таких як перевірка завдань, збирання та аналіз даних, індивідуалізація навчання та надання зворотного зв'язку. Це дає змогу викладачам більше часу приділити увагу індивідуальним потребам студентів та сприяє ефективнішому використанню часу в аудиторії. Крім того, ШІ є ключовою технологією майбутнього, яка вже широко застосовується в різних галузях [1, с.157-159].

Тому штучний інтелект може бути корисним інструментом у навчанні студентів фінансових спеціальностей. Сформулюємо способи, якими штучний інтелект може застосовуватися в навчанні студентів названих спеціальностей:

1. Аналітика даних. ШІ може аналізувати великі обсяги даних, що допомагає виявляти тенденції, залежності та кореляції. Студенти можуть застосовувати ШІ для вивчення економічних даних та прогнозування майбутніх трендів на підставі зібраних даних.

2. Персоналізоване навчання. ШІ може адаптувати навчальні програми до індивідуальних потреб студентів. Він може визначати рівень знань та навичок студента, а потім надавати індивідуальні рекомендації та завдання для поліпшення його навчання.

3. Віртуальні асистенти. ШІ можна застосовувати як віртуальний асистент, що допомагає студентам відповідати на запитання, дає додаткові пояснення та виконує роль тьютора у процесі навчання. Він може бути доступним цілодобово, що забезпечує постійну підтримку і допомогу.

4. Симуляції та віртуальні середовища. ШІ дає змогу створювати симуляції та віртуальні середовища для вивчення фінансових процесів і сценаріїв.

5. Автоматичне оцінювання та зворотний зв'язок. ШІ може автоматично оцінювати завдання студентів, що уможливорює швидке та об'єктивне подання результатів. Він також може подавати докладний зворотний зв'язок щодо помилок та пропонувати варіанти поліпшення.

6. Рекомендації для навчання. ШІ може рекомендувати студентам додаткові ресурси, матеріали, літературу та курси, які допоможуть у навчанні. Ураховуючи індивідуальні потреби та зацікавлення студентів, ШІ може добирати матеріали, що найбільше відповідають їхнім потребам.

7. Виявлення шахрайства. ШІ може застосовуватися для виявлення академічного шахрайства, такого як плагіат або недостовірні джерела інформації. Він може аналізувати тексти та джерела, ідентифікувати можливі порушення академічної чесності.

8. Прогнозування економічних ризиків. ШІ може використовувати аналітику та алгоритми машинного навчання для прогнозування економічних ризиків та розвитку ринків. Це може допомогти студентам у розумінні та аналізові впливу різних чинників на економіку та в прийнятті обґрунтованих рішень [2, с. 88-91].

У такий спосіб сфера застосування технологій штучного інтелекту є досить широкою в аудиті. Проте важливо враховувати етичні аспекти та необхідність правильного нагляду і контролю над системами штучного інтелекту, щоб забезпечити їхню надійність, точність і конфіденційність. Адже використання штучного інтелекту в аудиторській діяльності, крім переваг, може нести численні ризики та загрози. Зокрема, це упередженість алгоритмів, перебільшення функціональних можливостей штучного інтелекту, певні програмні помилки, наявність ризиків кібератак і репутаційних ризиків [3, с. 357].

У сучасних умовах цифрової економіки застосування технологій штучного інтелекту в аудиті є головним чинником розвитку компанії, адже воно сприяє підвищенню якості надання аудиторських послуг та ефективності діяльності аудиторських компаній. Адже штучний інтелект в аудиті створює можливості за умови його правильного використання та ризики при неправильному впровадженні [3, с. 357].

Загалом, застосування ІІІ в навчанні студентів економічних спеціальностей допомагає зробити навчання більш ефективним, практичним та адаптованим до потреб сучасного економічного світу [4, с. 48–53]. Це стимулює розвиток навичок, потрібних для успішної кар'єри в сфері економіки. Застосування ІІІ дає змогу студентам отримувати доступ до реальних економічних сценаріїв, аналізувати складні дані та робити прогнози, що сприяє їхньому поглибленню в галузі економіки.

Отже, застосування інформаційних технологій у навчанні також розширює можливості студентів-економістів на ринку праці. Знання та навички в галузі ІТ стають все більш цінними для роботодавців, оскільки цифрові технології стають більш популярними у сфері економіки. Студенти, які мають досвід роботи з ІТ, можуть виявити себе як конкурентоспроможні фахівці, здатні аналізувати дані, приймати обґрунтовані рішення та розробляти стратегії з урахуванням економічних ризиків.

Список використаних джерел інформації:

1. Онищенко В. Є., Демченко С. Л. Використання інструментів штучного інтелекту в системі управління та обліку підприємства. *Цифрове суспільство: управління, фінанси та соціум* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 28 квіт. 2023 р. С. 157–159.

2. Онищенко В. Є., Кіреєв Є. О. Використання штучного інтелекту в навчанні студентів економічних спеціальностей. *Готуємо фахівців для відбудови України* : матеріали ІІІ освіт. форуму акад. спільноти, м. Дніпро, 19–23 черв. 2023 р. С. 88–91.

3. Богданевич А. М. Технології штучного інтелекту в аудиті: роль, перспективи застосування та загрози. *Актуальні проблеми розвитку фінансово-економічної системи: пріоритети та перспективи* : Міжнар. науково-практ. конф., м. Львів, 19 жовт. 2023 р. С. 356–359.

4. Мар'єнко М. В., Коваленко В. О. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. *Фізико-математична освіта*, 2023. Том 38. № 1. С. 48–53.

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Булавіна Олена Анатоліївна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ДИЗАЙН НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ: МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ ПРОЄКТУВАННЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна парадигма досконалості викладання створює особливу цінність методичної компетентності викладача закладу вищої освіти, здатного розробляти та оновлювати навчальну програму або її складники, методичні та навчальні матеріали до них (A1-A2), проводити навчальні заняття та забезпечувати досягнення запланованих результатів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб студентів (B1), розробляти критерії та обирати інструменти оцінювання (B1), здійснювати об'єктивне оцінювання результатів навчання (проводити атестацію) (B2), надавати студентам зворотний зв'язок щодо оцінювання та рекомендації щодо покращення результатів навчання (B3), що закріплено у Професійному стандарті групи професій «Викладачі закладів вищої освіти» [9, с. 5]. Обговорення та узгодження принципів, і методичних зокрема, на яких має ґрунтуватися викладання навчальних дисциплін та навчання здобувачів вищої освіти в умовах зміни форматів навчання, глобальних викликів і загроз, є актуальним та важливим завданням для всіх суб'єктів освітнього процесу.

Академічною спільнотою на Європейському форумі з викладання і навчання (останній відбувся в Більбао (Іспанія), 2023 р.) були розроблені та схвалені 10 Європейських принципів вдосконалення навчання та викладання [3; 4; 5], серед яких:

- студентоцентроване навчання і викладання;
- досвід навчання у вищій освіті сприяє розвитку студента як активного і відповідального громадянина, здатного до критичного мислення, розв'язання проблем, готового до навчання упродовж життя;
- навчання, викладання і дослідження є взаємопов'язані та збагачують один одного;

- викладання є ядром академічної практики та цінується як професійна діяльність, тобто як ключова функція вищої освіти, викладання визнається висококваліфікованою професійною діяльністю, що всіляко підтримується через найм, підвищення кваліфікації (включно із безперервним професійним розвитком) та програми кар'єрного розвитку [3, с. 20];

- університетська спільнота активно вивчає та цінує різноманітність підходів до навчання та викладання, поважає розмаїття студентів, стейкхолдерів і дисциплін, а саме: необхідно зважати на розмаїття і відмінності студентів, дисциплін, цілей і результатів навчання; формат навчання має формуватися під впливом змісту дисципліни, наявної інформації про те, як навчаються студенти та якого прогресу досягнуто;

- вдосконалення навчання та викладання є рушієм інституційного забезпечення якості та спільною відповідальністю співробітників і студентів університету – інституційне забезпечення якості передбачає розроблення гнучких, відповідних до мети процесів, що дозволяють оцінити та підтвердити якість досвіду, здобутого у навчанні. Процес забезпечення якості спрямований на постійне вдосконалення та утвердження культури, що залучає кожного представника університетської спільноти у забезпечення та вдосконалення якості викладання та навчання [3, с. 21].

Ми приймаємо та погоджуємося із позицією колективу авторів [6] щодо викликів, на які має відповідати вища освіта (політичні (авторитаризм, популізм, війна); економічні (digital capitalism (цифровий капіталізм), data economy (економіка даних)); соціальні (міграція, сім'я, інклюзія, соціальне згуртування, доступ до освіти); екологічні (кліматичні зміни, забруднення, вичерпання ресурсів, винищення лісів) та ін.), та, особливо, переліку ключових навичок, на розвиток яких має бути зорієнтований університет / освітні програми та послуги: «м'які навички»; цифрові та технологічні навички; інтелектуальні навички (мислення, осмисленість, brainpower (інтелект, сила розуму); соціально-емоційні навички (сердечність, «навички людяності»); навички екологічної відповідальності (екологічного лідерства) [3, с. 16]. Дослідники також серед основних тенденцій розвитку вищої освіти визначають міждисциплінарність; інтеграцію вищої освіти і досліджень; актуалізацію Problem-based (проблемно-орієнтованого), Challenge-based learning (виклико-орієнтованого) навчання, Place-based learning (навчання з орієнтацією на місцевість); орієнтацію на Глобальні цілі сталого розвитку ООН [3, с. 16]. А отже, на їх думку, актуальним завданням на сьогодні є «перетворити навчальні дисципліни на живі екосистеми знань (turn academic disciplines into a living ecosystem of knowledge)» [3, с. 17], «... проєктуючи навчальні дисципліни таким чином, щоб поєднувати різні галузі знань задля розв'язання загальних (поширених) проблем на основі пошуково-дослідницької діяльності, критичного мислення та взаємодії [3, с. 16]», і вирішувати це завдання викладачі мають не тільки в процесі проєктування навчальних дисциплін, але й конкретних навчальних занять.

На нашу думку, розробляючи дизайн навчального заняття, викладачі мають виходити з наступних базових принципів, які ми сформулювали спільно із колегами з різних університетів України в рамках проєкту ERASMUS+ «Центри сертифікації викладачів: інноваційні підходи до досконалості викладання» (UTTERLY) № 619227-EPP-1-2020-1-UA-EPPKA2-SBHE-JP, реалізуючи авторську тренінгову програму «Дизайн навчальної дисципліни» (жовтень-листопад 2023 р.) та подібну програму у Центрі досконалості викладання Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (квітень 2023 р.):

1. Взаємозв'язок цілей та результатів навчання.

Безсумнівно, що навчання, й професійне зокрема, орієнтоване на формування загальних та професійних компетентностей здобувачів освіти. У Законі України «Про вищу освіту» із змінами і доповненнями від 18.12.2019 року у пунктах 13, 19 статті 1 «компетентність» трактується як «...динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [1]» та «результати навчання» у вищій освіті визначаються як «...знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти й які особа здатна продемонструвати після завершення [1]». Отже, проєктуючи навчальне заняття, можемо спиратися на таксономію навчальних цілей (наприклад, Блума) та будувати методичну систему викладання (методичний інструментарій, який дозволить забезпечити досягнення запланованих результатів навчання.

2. Рівневий принцип побудови навчання та можливість вибору здобувачем освіти певного рівня опанування навчальним контентом.

Цей принцип дозволить врахувати власні вподобання та рівні навчальних домагань по відношенню до запланованих результатів навчання здобувача освіти, що, у свою чергу, також забезпечить можливість максимально повно реалізовувати власну траєкторію навчання, навіть з обов'язкових навчальних дисциплін. З позиції викладача цей принцип дасть можливість врахувати потреби та запити студентів, забезпечити адаптивність методичних підходів та гнучкість викладання, адекватність процедур оцінювання результатів навчання.

3. Навчальний контент, який відповідає запитам здобувачів освіти, стейкхолдерів, орієнтований на формування ключових навичок та інтернаціоналізацію освіти.

За моделлю педагогічного дизайну «Дизайн-мислення» викладач має у процесі розроблення власного дизайну навчальної дисципліни врахувати запити, потреби, схильності, спрямованість, вподобання та інтереси здобувачів освіти, тобто розробити профіль студента, який буде відвідувати заняття. Даний профіль може стати базою для окреслення актуальних питань на лекційних заняттях та орієнтиром для формування необхідних вмінь й навичок на практичних заняттях. Крім того, така орієнтація на особистісні характеристики здобувачів освіти

суттєво впливатиме на навчальну мотивацію та сприятиме більшій ефективності освітнього процесу.

4. Впровадження сучасних форматів навчання.

Сьогодні ми маємо унікальну можливість комбінувати формати навчання, експериментувати з підходами щодо їх застосування та отримувати синергетичний ефект від поєднання переваг реалізації різних форматів (очного, дистанційного, синхронного/асинхронного, змішаного або гібридного). У такому ракурсі активно змінюються ролі викладача від інформаційного джерела до фасилітатора, модератора, коуча, агента змін, а також здобувачів – від пасивного спостерігача до активного учасника, який здатний впливати на викладання та навчання.

5. Впровадження інноваційних інструментів навчання.

«...Інноваційність, а саме запровадження нових методик навчання, викладання та оцінювання...» є основним принципом та завданням розвитку Європейського простору вищої освіти на період до 2030 року [7] й в українських університетах активно реалізовується. Більше того, слід зауважити, що даний принцип реалізується на основі принципу академічної свободи викладача, тобто на виключно самостійному праві проєктувати та впроваджувати таку методичну систему (методи, технології, прийоми та засоби навчання (методичні інструменти), в доцільності, результативності та ефективності якої в освітньому процесі впевнений безпосередньо сам викладач. Ця впевненість базується на внутрішніх переконаннях, установках, віруваннях, цінностях особистості, яка намагається втілити в освітньому процесі власні думки та закласти зміни, що провокуватимуть майбутні перетворення в суспільстві. А отже, рекомендуємо включати до методичної системи інструменти, які здатні впливати на спосіб мислення здобувачів, адже, як відомо, «... із змінами нашого мислення, змінюється наше життя. А. Ейнштейн». З цього приводу радимо звернути увагу на стратегію Teach-Thought, яка зосереджена на питаннях розвитку мислення в навчанні та акумулює ціннісні настанови й методичні підходи щодо впровадження у практику викладання таких інструментів. Більш докладно нами це питання висвітлюється у статті [2], де розкриваємо особливості реалізації даної стратегії в процесі підготовки фахівців з економічних спеціальностей.

З метою оптимізації процесу проєктування навчального заняття пропонуємо застосовувати комбінацію відомого «Конструктора навчального заняття» О. Гіна із сучасною розробкою А. Керрінгтона «Педогогічне колесо» [8]. Можна використовувати нашу форму дизайн-проєкту навчального заняття або її вдосконалений на власний розсуд варіант (див. табл. 1).

Основна ідея розроблення дизайн-проєкту навчального заняття полягає, першу чергу, у візуалізації відповідності визначених навчальних цілей за таксономією Блума (або результатів навчання) та методичного інструментарію щодо забезпечення їх досяжності. По-друге, забезпечення варіативності методичних інструментів відповідно до індивідуальних та групових особливостей контингенту навчання. По-третє, комбінування методів та прийомів, застосування яких вважається результативним за умов очного формату навчання, із формами

робіт (завданнями), застосування яких буде доцільним за умов дистанційного навчання. Це дає можливість одночасно розробляти дизайн-проект заняття для змішаного формату навчання, комбінуючи зазначені форми робіт та види завдань.

Таблиця 1

Дизайн-проект навчального заняття

Тема « _____ »

№ п/п	Навчальна мета/ результат навчання: дієслова	Варіанти забезпечення досягнення запланованих цілей/результатів навчання (форми робіт/види завдань)					
		I		II		III	
		контактний формат	дистанційний формат (або потрібний застосунок)	контактний формат	дистанційний формат (або потрібний застосунок)	контактний формат	дистанційний формат (або потрібний застосунок)
1.	Запам'ятати: знаходити, ідентифікувати відтворювати, цитувати, називати, виділяти тощо	дефініції, читання, асоціації	карти пам'яті	декламуван ня, ігри	тест	хронологі ї, базовий пошук	вікторини
2.	Розуміти: співвідносити, групувати, пояснювати, порівнювати, анотувати, пов'язувати тощо	дебати, резюме	ведення журналу/ блогу	метафори, анотація	підписка, роз'яснення	розширен ий пошук визначень , есе	ярлики, сенкан
3.	Застосовува-ти: змінювати, представляти, виконувати, ви- раховувати, конструювати, вибирати тощо	моделі, пазли, ігри	презентації, анімації	демонстраці ї, інтерв'ю, кейси	скрапбукінг, мапування	виступи, задачі, рольові вправи	ведення щоденника, фотографії
4.	Аналізувати: розрізняти, характеризува- ти, порівнювати, ілюструвати, упорядковува- ти, планувати тощо	висновки, бази даних, кейси	графіки	складання таблиць, резюме, інтелект- карти	діаграми	асоціатив ні малюнки, опитуван ня	укладання анкет, гугл- форми
5.	Синтезувати/ Оцінювати: переконувати, експерименту- вати, вимірювати, прогнозувати, висувати гіпотези, переосмислю- вати тощо	гіпотеза, огляд, інтелект- карти	пост на форум, google	модерація, опитування	промова- переконання , рекомендаці я	звіт, досліджен ня	нетворкінг, тези або доповідь
6.	Створювати: продувати,	історія, проект,	створення реклами та	блог, програма,	електронна книга,	модель, оповіданн	відео-каст, нова гра

конструювати, удосконалювати, винаходити, спростовувати, розробляти тощо	презентація	медіа кліпів, мультфільм	постер	комікс	я, мозковий штурм	
--	-------------	--------------------------	--------	--------	-------------------	--

Джерело: розроблено авторкою на основі [8], доповнено самостійно

Таким чином, процес розроблення дизайну навчального заняття ґрунтується на базових та методичних принципах, дотримання яких дозволяє впроваджувати тренди та дієві практики, запропоновані європейською академічною спільнотою, а отже, активно долучатися до Європейського освітнього простору. Запропонована форма дизайн-проекту навчального заняття є відповіддю на запит викладачів, детальніше розкрити технологічний компонент організації (проектування) занять у різних форматах навчання та допоможе системно оцінити результати власної методичної креативності.

Список використаних джерел інформації:

1. Про вищу освіту : Закон України, від 01.07.2014 р. № № 1556-VII. Дата оновлення: 24.03.2024 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/law/show/1556-18>
2. Булавіна О.А., Сокол І.А. Технологія розвитку економічного мислення: підхід до реалізації стратегії TEACHTHOUGHT у процесі підготовки фахівців з економічних спеціальностей. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»* : журнал. К. : Наукові перспективи, 2024. № 3(31). С. 867-884. URL: DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3\(31\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3(31))
3. Вдосконалення викладання. URL: [Vdoskonal vykladani u VO-IVO-2023-255p.pdf \(ihed.org.ua\)](https://www.ihed.org.ua/2023-255p.pdf)
4. European Learning & Teaching Forum. URL: <https://eua.eu/events/238:2023-european-learning-teaching-forum.html>
5. European Principles for the Enhancement of Learning and Teaching. URL: <https://eua.eu/resources/publications/818:enhancing-the-education-mission-of-european-universities-a-proactive-response-to-change.html>
6. Higher Education in the World 7. Humanities and Higher Education: Synergies between Science, Technology and Humanities. URL: https://www.guninetwork.org/files/download_full_report_heiw7.pdf
7. Матеріали Міністерської конференції з питань розвитку Болонського процесу (19.11.2020, м. Рим, on-line). National Office Erasmus + UA. URL: <https://erasmusplus.org.ua/news/pereklad-materialiv-ministerskoyi-konferencziyi-z-pytan-rozvytku-bolonskogo-proczesu-19-11-2020-m-rym-on-line/>
8. Педагогічне колесо Алана Керрінгтона – як викладачам деталізувати освітні цілі та підібрати ефективні технології навчання. URL: <http://gohigher.org/poster>
9. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти». [Чинний від 2021-03-23]. Київ : Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, 2023. URL: [610_Vikladachi_zakladiv_vishoyi_osviti.pdf \(osvita.ua\)](https://osvita.ua/610_Vikladachi_zakladiv_vishoyi_osviti.pdf)

Демків Анна Миколаївна

доктор філософії, старший викладач
кафедри профілактики пожеж
та безпеки життєдіяльності населення
Інституту державного управління
та наукових досліджень з цивільного захисту
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ ЦЕНТРІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Професійна культура розглядається як багатоаспектне явище, що характеризує рівень та якість професійної підготовки, інтелектуальних, духовних і творчих здібностей, сформованості професійної компетентності, високого ступеня організованості, сучасного наукового мислення та професіоналізму в професійній діяльності. Відтак, розвиток професійної культури викладачів навчально-методичних центрів цивільного захисту відбувається упродовж їх професійної діяльності й пов'язаний з професійним розвитком.

Основними завданнями професійного розвитку науково-педагогічних працівників Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (ІДУНДЦЗ) викладачів НМЦ ЦЗ визначено:

- мотивація до розвитку професійно-педагогічної компетентності;
- удосконалення знань, умінь і навичок щодо професійно-педагогічної діяльності;
- розвиток здатностей та особистісно-професійних якостей.

У своїх педагогічних дослідженнях [1, с.131-153] ми вважали доцільним уведення в модель професійного розвитку викладачів НМЦ ЦЗ концептуально-нормативного блоку, який є на цей час сталим, хоча нині в умовах війни й невизначеності, ризиків і швидких змін розроблення нових стратегій і суспільних трансформацій може трансформуватися відповідно до змін парадигми освіти, виникнення нових перспектив розвитку формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих та очікувань суспільства.

Його складовими є концепції, ідеї, стратегії, серед яких виокремлюємо: концепцію безперервної освіти; концепцію розвитку освіти дорослих в Україні [2], Концепцію трансформації професійного розвитку в освіті [4]; стратегії розвитку відкритої освіти [4; 5], ідеї професійної автономії викладачів [6] тощо.

Відносно освітніх стандартів необхідно зазначити, що в розробленні програми підвищення кваліфікації ми орієнтуємось на Стандарт вищої освіти за спеціальністю 263 Цивільна безпека для другого (магістерського рівня) вищої освіти [7] та на стандарт вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні

науки для другого (магістерського рівня) вищої освіти [8]. В основу розроблення цих стандартів покладено компетентнісний підхід, а комплекс компетентностей узгоджено з дескрипторами Національної рамки кваліфікацій (2011) [9]. Освітній компонент програми підвищення кваліфікації формується на підставі стандарту вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки для другого (магістерського рівня) вищої освіти та за результатами діагностики рівнів сформованості професійно-педагогічної компетентності викладачів НМЦ ЦЗ, які направляються на курси підвищення кваліфікації за графіком. Отож науково-педагогічні працівники ІДУНДЦЗ мають можливість здійснити добір змісту навчання відповідно до потреб слухачів, а також зробити корективи в робочу програму «Цивільна безпека» підвищення кваліфікації викладачів НМЦ ЦЗ у галузі знань 26 Цивільна безпека. Ця програма складається з таких розділів:

I – загальні положення, в яких відображається призначення програми, мова навчання і мета організації освітнього процесу, що повинен знати і повинен вміти слухач за результатами засвоєння програми; обсяг програми (4 кредити/120 академічних годин), за очної форми навчання на лекції виділяється 16 год., практичні заняття – 56 год., самостійну роботу – 52 год. (відповідно за змішаної форми навчання на лекції відводиться не менше ніж 10 та/або не більше ніж 16 год., практичні заняття – не менше ніж 30 та /або не більше ніж 56 год., самостійну роботу – не менше ніж 48 та/або не більше ніж 80 год.); періодичність (один раз на п'ять років) і форми навчання (очна, очно-дистанційна та/або змішана форма); атестація (захист випускних робіт);

II – навчально-тематичний план підвищення кваліфікації викладачів НМЦ ЦЗ у галузі знань 26 Цивільна безпека, яким передбачається: а) функціональний блок (модуль 1 «Методологічні основи побудови цивільного захисту»; модуль 2 «Запобігання виникненню надзвичайних ситуацій»; модуль 3 «Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій»; модуль 4 «Реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їх наслідків»); б) фаховий блок (модуль 5 «Тенденції розвитку сучасної системи освіти в Україні»; модуль 6 «Особливості організації процесу навчання керівного складу і фахівців з питань цивільного захисту»; модуль 7 «Документаційний супровід діяльності навчально-методичного центру сфери цивільного захисту»).

Зазначені сім модулів складають інваріантну частину програми «Цивільна безпека» підвищення кваліфікації викладачів НМЦ ЦЗ у галузі знань 26 Цивільна безпека - всього 88 год., з яких на аудиторні заняття відведено 54 год. На варіативну частину відведено 16 год., з них – 8 год. аудиторні. Слухачам пропонується на вибір 8 різних тем з функціонального та фахового блоків.

III розділ – діагностико-аналітичний. На нього відведено 16 год., з них 10 – аудиторні заняття. Передбачається вхідне комплексне тестування, вихідне фахове тестування, захист випускних робіт, круглий стіл (за обраною темою), конференція з обміну досвідом роботи.

Отже, сучасна професійна освіта спрямована на підготовку конкурентоспроможного фахівця шляхом формування у нього загальних і професійних компетентностей та розвитку особистості на засадах стійкої системи цінностей, що є основою його професійної культури. В процесі підвищення кваліфікації розвиток професійної культури викладачів навчально-методичних центрів цивільного захисту здійснюється через мотивацію до розвитку професійно-педагогічної компетентності, удосконалення знань, умінь і навичок щодо професійно-педагогічної діяльності, розвиток здатностей та особистісно-професійних якостей.

Список використаних джерел інформації:

1. Демків А.М. Професійний розвиток викладачів навчально-методичних центрів цивільного захисту в процесі підвищення кваліфікації: дис. д-ра філософії у галузі 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України, Київ, 2022. 359 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739705> (дата звернення: 20.02.2024)
2. Лук'янова Л. Б. Концепція розвитку освіти дорослих в Україні. вид. 2-ге, допов. Київ: ДКС-Центр, 2016. 25 с.
3. Mezirow, J. (1991). Transformative dimensions of adult learning. San Francisco: Jossey-bass. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/074171369204200309> (дата звернення: 21.03.2024)
4. Cape Town Open Education Declaration. (2018). URL: <https://www.capetowndeclaration.org/read/> (дата звернення: 21.03.2024)
5. The Paris OER Declaration, 2012. URL: <https://en.unesco.org/oer/paris-declaration> (дата звернення: 21.03.2024)
6. Kennedy A. Models of Continuing Professional Development: a framework for analysis. Journal of In-service Education, 31(2), 2005. С. 235-250. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13674580500200277> (дата звернення: 21.03.2024)
7. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 263 Цивільна безпека для другого (магістерського рівня) вищої освіти [Електронний ресурс]: Наказ МОН України від 22.10.2020 р. № 1291 – URL: <https://t.ly/fMeQq> (дата звернення: 21.03.2024)
8. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки для другого (магістерського рівня) вищої освіти. Наказ МОН України від 11.05.2021 р. № 520 URL: 011.Osvitni.ped.nauky.mahistr_17.06.docx (live.com) (дата звернення: 21.03.2024)
9. Національна рамка кваліфікацій. Додаток до постанови Кабміну Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nrk/2021/11.10/Zvit.pro.samosertyfikatsiyu.NRK-dodatok.1-10.11.pdf> (дата звернення: 21.03.2024)

Кравченко Олена Іванівна

професорка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри менеджменту освіти та права
Центрального інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України,
виконавчий директор Громадської спілки
«Українська асоціація освіти дорослих»,
м. Київ, Україна

УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТІСНИМ РОЗВИТКОМ КЕРІВНИХ КАДРІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Актуальність дослідження щодо управління особистісним розвитком керівних кадрів закладів вищої освіти в умовах воєнного часу зумовлюється необхідністю адаптації до нових складних умов, потребою в лідерстві та стратегічному мисленні керівних кадрів, підвищеням ефективності управління персоналом, усвідомленням важливості здійснення освітнього процесу в умовах кризи. Війна в Україні створила нові виклики для керівних кадрів закладів вищої освіти (ЗВО). З одного боку, вони мають забезпечити безперебійну роботу ЗВО в складних умовах, а з іншого боку, вони мають подбати про власний особистісний розвиток, щоб бути ефективними лідерами в цій кризовій ситуації.

Професійний та особистісний розвиток керівників закладів освіти досліджують В. Базелюк, В. Гладкова, Г. Груць, Л. Карамушка, Н. Нетреба, Л. Мартинець, Т. Сорочан, Є. Хриков та ін.

Метою цього дослідження є визначенні основних завдань управління особистісним розвитком керівних кадрів закладів вищої освіти в умовах воєнного часу.

Особистісний розвиток керівних кадрів ЗВО – це комплексний та багатоаспектний процес, що має на меті:

1. Підвищення професійної компетентності:

- удосконалення управлінських навичок: стратегічне планування, прийняття рішень, делегування повноважень, мотивація та командна робота;
- розвиток лідерських якостей: вміння надихати, вести за собою, будувати довіру та конструктивну атмосферу в колективі;
- оволодіння знаннями та навичками у сфері освіти: андрагогіка, психологія, інноваційні методи навчання;
- підвищення рівня інформаційної грамотності: розуміння та використання сучасних інформаційних технологій в управлінні ЗВО.

2. Саморозвиток:

- підвищення особистої ефективності: таймменеджмент, стресостійкість, самоорганізація, прийняття рішень;

- розвиток емоційного інтелекту: самосвідомість, самоконтроль, емпатія, соціальні навички;
- формування особистих цінностей та принципів: відповідальність, етика, чесність, справедливість.
- збереження та зміцнення фізичного та психологічного здоров'я: фізична активність, здорове харчування, баланс між роботою та особистим життям.

3. Професійне зростання:

- підвищення кваліфікації: курси, тренінги, семінари, конференції;
- отримання наукового ступеня: аспірантура, докторантура;
- участь у наукових дослідженнях: публікації, гранти.
- мережування: встановлення та підтримка зв'язків з колегами, партнерами, представниками влади.

4. Внесок у розвиток ЗВО:

- реалізація стратегії розвитку ЗВО: постановка цілей, планування, контроль виконання;
- створення сприятливих умов для навчання та роботи: модернізація інфраструктури, забезпечення ресурсами, підтримка інновацій;
- підвищення престижу ЗВО: маркетинг, PR, міжнародна співпраця.

Особистісний розвиток керівних кадрів ЗВО – це постійний процес, що потребує самодисципліни, цілеспрямованості та прагнення до самовдосконалення.

Воєнний час супроводжується низкою складних економічних, соціальних та політичних змін, які можуть суттєво вплинути на управління закладами вищої освіти. Керівним кадрам необхідно вміти адаптуватися до нових умов, при цьому зберігаючи ефективність управління та забезпечуючи особистісний розвиток персоналу. Також в умовах воєнного часу керівним кадрам доводиться приймати складні стратегічні рішення та вести співробітників через непередбачувані обставини. У такі складні часи важливо максимально мобілізувати та залучити персонал закладів вищої освіти для досягнення стратегічних цілей. Управління особистісним розвитком може стати ефективним інструментом для підвищення мотивації, розвитку навичок та підтримки персоналу у непередбачуваних умовах.

У воєнний час освіта стає ще важливішою, оскільки забезпечує підготовку молодого покоління до подальшого функціонування суспільства та економіки. Керівні кадри закладів вищої освіти мають стратегічне значення у забезпеченні якості та доступності освіти в умовах воєнного конфлікту.

Т. Губанова зазначає, що на сьогодні основними проблемами у сфері організації освітнього процесу в ЗВО є знищення та пошкодження ЗВО здебільшого в зоні активних бойових дій, відтік прогресивних наукових кадрів, зменшення кількості абітурієнтів, а отже, і наукового потенціалу України [2, с.28-29]. Серйозною проблемою є відтік прогресивних наукових кадрів, які через складну політичну ситуацію та економічні труднощі шукають можливості для розвитку своєї кар'єри за кордоном. Це призводить до втрати цінних фахівців та обмежує можливості для подальшого розвитку наукових напрямків в Україні.

Задля забезпечення наукового потенціалу університетів необхідна реалізація низки завдань з управління особистісним розвитком керівних кадрів.

Ми погоджуємося з думкою В. Гладкової, що «сучасний керівник повинен бути здатним усе більше зосереджуватися на проблемах майбутнього. У ХХІ столітті визначився новий тип керівника – це творча, націлена на майбутнє особистість, що не лише вміє пристосовуватися до нових умов і готова до співробітництва, але й зацікавлена у нововведеннях» [1, с.39].

До основних завдань управління особистісним розвитком керівних кадрів закладів вищої освіти в умовах воєнного часу відносимо такі:

- підвищення стійкості керівних кадрів університету. Керівники ЗВО мають бути стійкими до стресів, щоб справлятися з викликами воєнного часу. Це може включати в себе розвиток таких навичок, як емоційний інтелект, саморегулювання, і таймменеджмент тощо;

- зосередження на стратегічному та адаптивному управлінні в університеті. Керівний та науково-педагогічний склад ЗВО має бути готовими до змін і адаптуватися до нових умов. Це може включати в себе розвиток таких навичок, як критичне мислення, вирішення проблем, і прийняття рішень;

- підтримка мотивації персоналу університету. Адміністрація ЗВО має розробити особливу систему мотивації персоналу університету у складний час. У такі часи актуалізується командна робота, і делегування повноважень;

- підтримка безпеки та ментального здоров'я керівного складу університету. Керівники ЗВО мають подбати про власне психічне і фізичне здоров'я. Це може включати в себе такі практики, як фізичні вправи, медитація, і спілкування з близькими;

- використання онлайн-ресурсів для отримання нових знань. Існує багато онлайн-ресурсів, які можуть допомогти керівникам ЗВО розвивати свої навички та особисті якості. Це можуть бути онлайн-курси, вебінари, статті тощо.

Висновок. Управління особистісним розвитком керівних кадрів ЗВО є важливим завданням, особливо під час війни. Розвиваючи свої здібності та особисті якості, лідери можуть стати більш ефективними у керівництві своїми інституціями в складні часи. З'ясовано, що до основних завдань управління особистісним розвитком керівних кадрів закладів вищої освіти в умовах воєнного часу належить: підвищення стійкості керівних кадрів; зосередження на стратегічному та адаптивному управлінні; підтримка мотивації персоналу; підтримка безпеки та ментального здоров'я; використання онлайн-ресурсів для отримання нових знань.

Список використаних джерел інформації:

1. Гладкова, В. М. Управлінська діяльність керівника закладу освіти в умовах невизначеності. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 5 (212). С.38–46. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5\(212\)-38-46](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5(212)-38-46) (дата звернення 15.03.2024)

2. Губанова Т.О. Функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи. *Київський юридичний журнал*. 2023. № 3. С.23-31

Кучерявий Олександр Георгійович

доктор педагогічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України,
м. Київ, Україна

ФЕНОМЕН ПРОФЕСІЙНО-ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

Методологічна платформа висвітлення сутності категорії «професійно-цифрова культура викладача» - системний, цілісний, синергетичний, акмеологічний, аксіологічний, культурологічний, особистісно-діяльнісний і компетентнісний підходи до її трактовки як національного феномену. Ця категорія (її ціннісно-змістова основа) прямо пов'язана зі спрямованістю діяльності викладача на сприяння реалізації як нагальних екзистенційних потреб країни у ситуації воєнного стану, так і потреб у її відновленні в повоєнний час. Йдеться насамперед про віддзеркалення у понятті «професійно-цифрова культура викладача» результатів впливу методологічних регулятивів синергетичної парадигми освіти, що роблять акцент на самоорганізації послідовного досягнення особистістю майбутнього викладача і викладача-практика вершин професійної зрілості, культурологічного підходу (його аспекти: національно-культурний, професійно-культурний і цифровий на рівні культури).

Особистісно-діяльнісний (Бех І.Д., Рибалка В.В., Роменець В.А., Пехота О.М., Чобітько М.Г. та ін.) ракурс тлумачення феномену «професійно-цифрова культура викладача» передусім сприяє розумінню психологічного механізму його формування – єдності професійної свідомості і самосвідомості особистості педагога і майбутнього педагога.

Професійно-цифрова компетентність, визначена на основі компетентнісного підходу, виконує функцію системної якості професійно-цифрового професіоналізму, первинної одиниці, клітинки професійно-цифрової культури. Більш коректніше вести мову про інтегральні – аксіо-акмеологічні й системно-цілісні – позиції характеристики предмета розгляду. Для цього є відповідна потужна теоретико-методологічна база: а) *аксіо-акмеологічний підхід* (Кремень В.Г., Зязюн І.А., Вознюк О.В., Дубасенюк О.А., Балл Г.О., Гузій Н.В., Ткаченко О.А. та ін.); б) *системно-цілісний підхід* (Л. фон Берталанфі, Р. Ешбі, Т. Парсонс як фундатори системного підходу; Гончаренко С.У., Семиченко В.А., які започаткували в Україні цілісний підхід до аналізу освітніх явищ і процесів). Зокрема, Семиченко В.А. була розроблена у психолого-педагогічному аспекті концепція цілісності, розкриті шляхи і способи її реалізації в професійній підготовці майбутніх учителів [3]. Системний підхід зорієнтовує на концептуальне бачення професійно-цифрової культури педагога

як цілісної сукупності двох взаємопов'язаних культур – професійно-педагогічної і цифрової. Ціннісно-змістове «обличчя» професійно-педагогічної культури педагога автором було розкрито в інших публікаціях:

Професійно-педагогічна культура – негентропійно-функціональний чинник самозбереження нації, її геному – мови, сталого і культуротворчого поступу суспільства, динамічна та акмеологічно інваріантна цілісна культуросистема гармонізованих і синтезованих ціннісно-цільових, ціннісно-змістових і ціннісно-технологічних характеристик професіоналізму особистості і професіоналізму діяльності педагога, що відрізняється емерджентними властивостями: потягом до інноваційності; готовністю до творчої самоактуалізації й самореалізації; інтегральною здатністю задавати регулятиви синергетичного аналізу освітнього буття, принципи й способи культурно- і дитиноцентристського управління навчально-виховним процесом на самоорганізаційних засадах; психопедагогічним механізмом формування в учня як непересічної особистості синергетичного світогляду ноетичного типу, готовності до пошуку духовно відповідного сенсу життя; аксіо-смісловим потенціалом культивування свободи вибору ним індивідуальної траєкторії світопізнання, самоствердження, самовираження, самотворчості в різновидах діяльності; евристичною цінністю соціокультурної спрямованості активності вчителя [2, с. 83-84]. Це унікальне цілісне утворення має свою аксіо-акмеологічну культуросферу (своєрідний різновид аксіосфер, що мають тенденцію до послідовного збагачення цінностями на шляху особистісно-професійного і професійно-культурного розвитку майбутнього педагога і педагога-практика).

Аксіо-акмеологічна культуросфера особистості педагога є цілісною системою домінуючих аксіологічних функцій, яка забезпечує професійно-педагогічній культурі статус акмеологічного інваріанта професіоналізму і має необхідний духовно-енергетичний ціннісно-перетворювальний, пізнавальний і ціннісно-смісловий потенціал для якісного виконання нею значущих для оздоровлення дитини (морального, психічного, фізичного), природного і освітнього середовища, суспільства загалом, своїх цілісно-системних функцій [Там само, с. 85].

Поняття другого складника актуалізованої системи – цифрову культуру – розглядають у науковому дискурсі у статусі базової основи світової культури і у ролі домінуючої інформаційно-віртуальної форми соціалізації особистості й, як правило, у культурологічному і технологічному вимірах. У культурологічному вимірі це поняття було предметом введення у науковий обіг (Т.О' Reilly) і подальшого його тлумачення насамперед зарубіжними вченими (К. Гере (С. Gere), К. Боссет (С. Bassett), М. Хенд (М. Hand), Д. Белшоу (D. Belshaw) та ін. Загалом носій цінностей цифрової культури має дотримуватись правил поведінки, традицій у комп'ютерній Мережі (нетикету), оволодіти культурою інтернет-спілкування, розуміння специфічних інтернет-артефактів, зокрема, класифікованих за типом інформації на візуальні (артефакти візуальної інформації, графічні артефакти, артефакти відео та артефакти 3d графічні) і звукові (артефакти аудіо), бути компетентним у

принципах конфіденційності та захисту інформації, мовах, історії, звичаях і цінностях цифрового середовища. Зокрема, за К. Гере, маркером цифрової культури є те, що вона включає й артефакти, і комунікації, й типові ознаки сучасного способу життя [1]. При цьому цифрова культура не пов'язана з конкретним предметом будь-якої професійної праці, а є самодостатньою цінністю-засобом, своєрідним інформаційно-комунікативним універсумом, значущим для представників різних професій, який виконує інструментальну функцію підвищення якості й пришвидшення досягнення фахівцем (майбутнім фахівцем) поставлених цілей (у освітньо-цифровому просторі в цільовому вимірі – якості суспільних зв'язків і навчально-розвивальної взаємодії («викладач –студенти», «учитель –учні» при змішаній і дистанційній формах організації навчального процесу).

Професійно-цифрова культура викладача майбутніх учителів у ЗВО – це спрямований на збереження нації, післявоєнне відродження і культуротворчий поступ України в сім'ї європейських народів сплав самоцінних системних аксіологічних утворень самодостатнього й інструментального типу професійно-педагогічної культури й інструментальних особистісних цінностей-засобів цифрової культури, що за критерієм ступеня їх присвоєння має достатній потенціал для виконання педагогом цілісно-системних функцій у вимірах – соціально-культуротворчому, природно і освітньо-середовищному, професійно-кар'єрному, особистісно орієнтованому навчально-виховному, стратегічно-цільовому і творчо-потенційному.

До основних цілісних характеристик професійно-цифрової культури належать такі: емерджентність по відношенню до структурних компонентів діади – педагогічного і цифрового; спроможність активізувати й стимулювати перетворення освітньо-цифрового середовища в джерело творчої організації професійного становлення і цілісного розвитку майбутніх викладачів, культивувати при цьому наступність в опануванні ними цінностями національної й світової культури, україноцентричні ідеї націєтворчості, безпеки і соборності держави; ціннісно-змістова і ціннісно-смістова налаштованість на олюднення, одухотворення і опочуттєвлення професійної підготовки і фахової діяльності з використанням цифрових технологій; гуманістично-патріотична спрямованість на національно значущу активність в соціумі в умовах його цифровізації й боротьби з екзистенційними викликами; культуросистемна здатність виступати в ролі формоутворюючого механізму детермінації, регуляції й оновлення професійної підготовки, самопідготовки й фахової педагогічної діяльності; прогностична зорієнтованість на шляхи і способи самоорганізації кар'єрного зростання в освітньо-цифровому бутті на основі самотворчості й професійної творчості; аксіологічна готовність забезпечувати інноваційний рух в освітньо-цифровому просторі, культуротворчість у процесі й за результатами наукового пошуку студентів та їх викладачів. Перераховані й інші цілісні характеристики зазначеного феномена є потенційно можливими надбаннями аксіо-акмеологічної культуросфери особистості педагога (вихователя, вчителя, викладача ЗВО).

Список використаних джерел інформації:

1. C. Gere. Digital Culture. London, UK: Reaction Books Ltd, 2002. 222 pages.
2. Кучерявий О.Г. Професійний і особистісний розвиток сучасного вчителя: монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 329 с.
3. Семиченко В.А. Концепція цілісності та її реалізація у професійній підготовці майбутніх учителів (психолого-педагогічний аспект) (рос. мов.): дис...д-ра психол. наук: 19. 00.07. Київський державний педагогічний ін.-т ім. М.П. Драгоманова, 1992. 432 с.

Пилипчук Ярослав Валентинович

доктор історичних наук,
старший науковий співробітник
відділу науково-аналітичного супроводу освіти
Державної науково-педагогічної бібліотеки
ім. В. Сухомлинського
Київ, Україна

БОЙОВА ПСИХІЧНА ТРАВМА

(СПРОБА ІНФОРМАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ)

Війна супроводжується бойовим стресом. Організм переносить психологічне перенавантаження. Під час війни є певний відсоток солдат, яких зараховують до категорії «психогенні втрати». Серед видів психічних травм є контузія, посттравматичний стресовий розлад та інші психічні хвороби. Завданням цього дослідження є аналіз історії фіксування бойових психічних травм у воїнів.

Перші історичні свідчення про психічні порушення в солдатів у результаті впливу бойового стресу належить Геродоту. Описуючи Марафонську битву 490 р. до н.е., він розповів про афінського воїна Епізелосе, який осліп після Марафонської битви. Зір був втрачений після побаченої ним сцени загибелі солдата, який стояв позаду нього, хоча сам і не отримав в битві жодних фізичних ран. Геродот повідомляв, що спартанський командир Леонідас у битві при Фермопілах (480 р. до н.е.) звільнив своїх солдатів від бою, оскільки побачив, що вони були «душевно виснажені» після попередньої битви. Лукрецій (I ст. до н.е.) вперше вказав на ремінісценції (відстрочене відтворення витісненої події) як основний елемент травматичного неврозу у воїнів. Незважаючи на різноманіття та широку поширеність, у сфері медичних досліджень психічні розлади у військовослужбовців почали вивчати лише наприкінці XVII ст. Це було пов'язано з ім'ям швейцарського лікаря Дж. Хофера, який в 1688 р. вперше використав термін «ностальгія» (від грецьких *nostos* повернення додому і *aglos* хворобливий стан) у роботі «*Dissertatio medica de Nostalgia oder Heimweh*».

У ній він описав концепцію ностальгії – «швейцарську хворобу», що була потенційно фатальною формою туги за домівками, достатньо поширеною серед молодих іспанських і швейцарських солдатів, які були завербовані в наймані армії і служили далеко від батьківщини. Ця хвороба характеризувалася «меланхолією, безперервними думками про рідний дім, безсонням, слабкістю, втратою апетиту, тривогою, прискореним серцебиттям, ступором і лихоманкою». Бойові психологічні травми призводять до розладів психічної діяльності. У ХІХ ст. водночас з «ностальгією» до сфери інтересів військових лікарів потрапляє «церебростінальний шок», описаний у період наполеонівських воєн у солдатів, що опинилися в безпосередній близькості від вибуху снаряда. У клінічній картині цієї патології домінували «поколювання», «посмикування» і навіть «частковий параліч», яку в подальшому визначали як «контузію повітряним потоком». При цьому необхідно відзначити достатньо скептичне ставлення до цієї категорії хворих з боку командування, яке вважало подібні порушення «проявами боягузтва». Наступним поштовхом до вивчення психічних порушень серед учасників бойових дій слугували розлади, описані в Кримській війні 1853-1856 рр. англійцем А. Маерсом під назвою «посилене серцебиття» («тріпотіння»). Громадянська 4-річна війна у США (1861-1865 рр.) призвела до появи значної кількості військовослужбовців з розладами психіки. У 1871 році Я. М. да Коста описав психосоматичні порушення у солдатів часів громадянської війни в США. У клінічній картині у них домінували кардіологічні симптоми, що дозволило автору назвати цей стан «солдатське серце». Розрахунки, які проводились з часів франко-прусської війни, указують на збільшення кількості психічних захворювань. Психогенні втрати склали 4,8 тис. осіб з 1 млн. 113 тис. воїнів. Кількість же вбитих була 17 тис. Під час англо-бурської війни психогенні втрати склали 11,2 тис. осіб з 448 тис. осіб. Кількість вбитих була 6 тис. У Балканських війнах тільки у військах Болгарії та Греції психогенні втрати склали 2,5 тис. з 960 тис. воїнів. Вбитих було 56,9 тис. Під час російсько-японської війни 1904-1905 рр. російські психіатри закликали військово-медичну владу офіційно визнати психіатричних пацієнтів, які опинилися у військових госпіталях, саме психічно хворими. Низка російських психіатрів пропонувала пояснювати неврози, пов'язані з війною, за допомогою поняття «травматичний невроз». П. Автократов, керівник психіатричного відділення варшавського Уяздовського військового госпіталю, був призначений уповноваженим Червоного Хреста з психіатричних питань на Далекому Сході. До осені 1904 р. він почав організовувати психіатричний госпіталь у Харбіні, кілька психіатричних приймально-сортувальних станцій на лінії фронту та спеціальні евакуаційні поїзди для перевезення психічно хворих на довгострокове лікування. Саме це змусило одного американського спостерігача заявити, що «вперше у світовій історії фахівці особливо доглядали за психічно хворими — від лінії фронту до тилу». Психогенні втрати досягли під час цієї війни 17,8 тис. На початку Першої світової війни Міністерство внутрішніх справ Російської імперії 25 липня (7 серпня) 1914 р. розіслало циркуляр губернаторам з проханням визначити кількість наявних місць у будинках для душевнохворих і

підготувати земські психіатричні лікарні, а також психіатричні палати лікарень для прийняття нових військових пацієнтів. Але взимку 1914-1915 рр. потік психіатричних пацієнтів з фронту і з тилкових підрозділів не вміщувався в існуючі психіатричні установи Росії. Перша світова війна була більш психотравмуючою порівняно з попередніми війнами. Артилерійська канонада тижнями, величезні втрати живої сили, коли лише один снаряд міг виводити з ладу десятки людей, позиційна війна, що означала багато тижнів і місяців перебування у брудних, сирих окопах в очікуванні смерті – усе це викликало виснаження нервової системи. За перші три роки Першої світової війни у тил було евакуйовано понад 38 тис. психічно травмованих. Загалом психогенні втрати тільки одних США під час Першої світової війни сягнули 159 тис. осіб. Під час Другої світової війни психогенні втрати сягнули 1 млн. 333 тис. осіб. Тільки сухопутних збройних силах 504 тис. було виключено з бойових дій. Під час Корейської та В'єтнамської війн зростала кількість психогенних психічних хвороб серед воїнів Західних країн. З 1 млн. 587 тис. американських воїнів, котрі взяли участь у Корейській війні, психогенні психічні розлади отримали 48 тис., що перевищило кількість полеглих на 33 тис. Стосовно ж В'єтнамської війни, з 2,8 млн. тільки 280 тис. воїнів брали безпосередню участь у бойових діях. З них отримали психологічні бойові травми 35, 2 тис. чоловік. За результатами досліджень французьких військових фахівців, під час арабсько-ізраїльської війни 1973 р. застосування єгиптянами реактивних систем залпового вогню, далекобійної артилерії, ПТУР викликало в ізраїльських солдатів напади істерії, аж до рухового паралічу, часткову або повну втрату пам'яті, не отупіння. З 1,5 тис. поранених солдатів, евакуйованих у тил у перші три дні боїв, 900 перебували у шоковому стані, не отримавши фізичних ушкоджень. Під час цієї війни кількість солдат, що отримали бойову психологічну травму, сягла 25 % від загальної кількості. Під час війни у Лівані 1982 р. кількість воїнів з бойовими психічними травмами перевищила в 1,5 рази кількість полеглих. Загалом психогенні втрати складають 7-15 % від загальних втрат. Чим більш технологічною є війна, тим більшою є кількість психічних розладів. Теперішня російсько-українська війна як технологічна війна з використанням РСЗО та дронів має бути також з великою кількістю постраждалих людей від психічних бойових травм [1, с. 45-53; 2, с. 7-10; 3, с. 99-101].

Бойові психічні травми є настільки ж давніми, як і людство. Психічні травми фіксуються з античності. Систематичне вивчення бойової психологічної травми почалось з XVII ст. Чим більш технологічною була війна, тим більшою була кількість психологічних розладів у солдат воюючих сторін. Кількість травмованих прогресує з часів франко-прусської війни до сучасності.

Список використаних джерел інформації:

1. Блінов О. Психологія бойової психічної травми. К.: Талком, 2016. 246 с.
2. Блінов О. Бойова психічна травма. К.: Талком, 2019. 700 с.
3. Блінов О. Бойова психічна травма. К.: Талком, 2019. 700 с.

Скасків Лілія Василівна

кандидат фізико-математичних наук, доцент
доцент кафедри кібернетики та прикладної математики
Державного податкового університету
м. Ірпінь, Україна

МІСЦЕ АЛГЕБРАЇЧНИХ СТРУКТУР У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Освіта має визначальне значення у формуванні особистості, її професійних та інтелектуальних можливостей.

Освітня діяльність має на меті взаємодію у форматі «надавач освіти - здобувач освіти», де ініціатива та комунікативна активність, переважно, залишається за викладачем чи вчителем. Під педагогічною активністю викладача часто розуміють «забезпечення актуальності дій усіх учасників навчально-виховного процесу і спрямованість на особистісну підготовку учнів». Процес математично-освітнього навчання – це опанування учнями чи студентами науково-навчального матеріалу від педагога завдяки компетентній навчально-комунікативній філософії останнього. Одним з основних факторів набуття фахових освітньо-математичних компетентностей викладача вважають «опанування базових понять, результатів та методів сучасного курсу алгебри для налагодження «студентсько-викладацької взаємодії і навпаки». Але потрібно пам'ятати, що також важливим є формування (набуття) психологічних навичок викладача взаємодіяти зі студентами (учнями).

З теоретичної точки зору, суспільство має потребу у фахівцях математичної галузі, що зумовлює необхідність формування у викладачів освітньо-математичної галузі професійно-компетентнісних умінь та педагогічно-психологічних навичок. Професійна компетентність освітньо-математичного фахівця – це розумне поєднання особистісно-педагогічних, організаційних та навчально-виховних умінь, теоретико-практична єдність освітньої психології, правильний підхід до розуміння особистості здобувача освіти. Педагог-математик повинен виявляти предметну (математичну), психологічну і педагогічну, методологічну і методичну підготовленість [5].

Аналізуючи педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх вчителів математики, можна зробити наступні висновки:

- компетентність фахівця освітньо-математичної галузі є сукупністю таких напрямів підготовки як предметно-математичні, психолого-педагогічні, методологічні;

- в умовах цифровізації та пандеміко-безпекових викликів викладацька компетентність вчителя математики є базовим питанням інтеграції українського

освітнього простору до стандартів ЄС, причому все більш актуальними стають алгебраїчно-математичне та інформаційно-математичне моделювання.

- освітньо-педагогічні навички вчителя математики тісно пов'язані з психологічними навичками, які включають комунікативно-соціалізаційний феномен, що сприяє ефективному сприйняттю і засвоєнню прикладної математичної інформації учнем.

Визначальну роль у підготовці майбутніх вчителів математики повинні мати алгебраїчні курси. Це забезпечує як формування науково-грамотного математика, так і підготовку висококваліфікованого вчителя математики [6].

Алгебраїчні структури присутні в житті людини ще з моменту навчання додаванню натуральних чисел. Вчитель математики повинен добре володіти вмінням і узагальнювати, і конкретизувати, оскільки з перших етапів шкільного навчання в учнів виникають певні труднощі з процесами абстрагування і узагальнення, саме тому теорія алгебраїчних структур має надзвичайно важливе значення.

Групи, кільця, поля як основні алгебраїчні структури вивчаються, переважно, у навчальних курсах «Алгебра та теорія чисел», «Теорія чисел та основні алгебраїчні структури», «Алгебраїчні структури».

Алгебраїчні структури - це розділ алгебри, який тісно пов'язаний з іншими математичними дисциплінами: теорією чисел, теорією кодування, вищою геометрією, лінійною алгеброю. Він є невичерпним джерелом для формулювання дослідницьких задач, які можна ставити перед студентами. Одним з найважливіших прикладів алгебраїчних структур є групи, кільця, поля. Майже всі результати з теорій многочленів та матриць, які вивчаються в курсах алгебри та теорії чисел, лінійної алгебри можна сформулювати в термінах кілець, що свідчить про тісні міжпредметні зв'язки у підготовці фахівця-математика.

У структурі навчальних дисциплін «Теорія чисел та основні алгебраїчні структури», «Алгебра та теорія чисел», які є обов'язковими, передбачаються такі теми, як «Алгебраїчні операції», «Основи теорії груп», «Елементи теорії кілець», «Поля», «Кільця многочленів», «Многочлени від однієї змінної над числовими полями», а у вибірковій навчальній дисципліні «Алгебраїчні структури» вже передбачено розширене висвітлення понять: групоїд, напівгрупа, моноїд, група, гомоморфізм, ізоморфізм груп, факторгрупа, орбіта, стабілізатор, центр, централізатор, нормалізатор, р-група, абелева група, кільце, ідеали, поле, тіло, факторкільце, модуль, фактормодуль, ендоморфізм, радикал, алгебра.

Особливості висвітлення основних понять теорії груп, видів груп та їх властивостей розглянуто у багатьох працях, зокрема [4]. При детальнішому вивченні властивостей груп корисними можуть бути праці [1], [2] та [3].

Важливо зазначити, що будь-яка математична дисципліна не повинна викладатися ізольовано від інших. Майбутній вчитель повинен мати чітке уявлення про єдину науку «Математика», а не про її окремі розділи. Саме теорія алгебраїчних структур і є такою з'єднувальною ланкою для всіх математичних дисциплін.

Список використаних джерел:

1. Artemovych O.D., Skaskiv L.V. Groups with many hypercentral subgroups. *Buletinul Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova. Matematica*. 2008. N 2(57). P. 106-109.
2. Скасків Л.В., Лаговський В.В. Про комутант неперіодичних неабелевих груп із щільною системою неперіодичних неабелевих підгруп. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 2(16) 2023. С.460-468.
3. Скасків Л.В., Лаговський В.В. Про будову одного класу груп з умовою щільності нормальності для неперіодичних неабелевих підгруп. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 5(19) 2023. С.133-144.
4. Скасків Л. В. Теорія чисел та основні структури сучасної математики: навчальний посібник. Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. 70 с.
5. Шищенко І. В., Лукашова Т. Д., Друшляк М.Г., Скасків Л.В. Розвиток інформаційно-цифрової компетентності майбутніх учителів математики. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. 2024. Вип. 212. С.141-148.
6. Ярова О.А., Скасків Л.В. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців математичної освітньої галузі. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)*. 2023. № 3(9). С. 645-655.

Сліпчишин Лідія Василівна

доктор педагогічних наук,
професор кафедри технологічної освіти
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

Дорохін Андрій Олександрович

аспірант Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ФАХІВЦІВ

Нині, коли Україна знаходиться в стані війни, коли ворог руйнує інфраструктуру, населенні пункти, промислові об'єкти, актуальним стає питання підготовки майбутніх фахівців, які будуть задіяні до відбудови у повоєнний час. Для майбутньої відбудови України потрібно вже сьогодні закладати основу. Відповідно необхідно вивчити наявний стан системи

професійної освіти (професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої), виявити її проблеми і визначити перспективи та напрями розвитку.

Як показує аналіз праць науковців, що займаються проблемами професійної освіти та її економічними аспектами (Л. Антонюк, С. Бебко, О. Дідківська, Ю. Заїка, Л. Короткова, М. Портер, О. Решетняк та ін.), сьогодні недостатньо досліджені можливості вдосконалення професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців на кластерних засадах. Це і зумовило тему дослідження кластерних засад ступеневої підготовки педагогів професійного навчання.

Виявлено, що основними проблемами наявного стану системи професійної освіти є: обмежене фінансування на освіту, обмежений доступ до сучасного обладнання, недостатній рівень цифрової компетентності педагогів, зниження мотивації молоді до отримання педагогічної освіти, проблеми з навчальною літературою та дидактичним забезпеченням, недостатня кількість молодих педагогів в освітніх закладах та ін. Якщо порівняти стан П(ПТ)О, ФПО і ВО, то побачимо, що починаючи з 2015 року П(ПТ)О відчутно модернізується. Як повідомляє МОН України: «Ми на порозі відбудови країни. Тому пріоритезуємо профтехосвіту» (А. Лісовий) [2]. У постанові Кабміну України № 925 від 30.11.2016 зі змінами 2020 р. наводяться порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на створення в закладах П(ПТ)О сучасної матеріально-технічної бази у вигляді навчально-практичних центрів. У 2024 році, незважаючи на складну економічну ситуацію через війну, в Україні в закладах П(ПТ)О МОН планує відкрити ще 100 навчально-практичних центрів. Таких можливостей не мають ФПО і ВО, тому вони шукають шляхи доступу до сучасного обладнання і прагнуть підвищити якість підготовки своїх здобувачів.

Незважаючи на поліпшення умов з матеріально-технічним забезпеченням ЗП(ПТ)О, є проблеми з підготовкою педагогів професійного навчання, які б відповідали сучасним вимогам галузі в умовах цифровізації суспільства. Сьогодні вищі професійні училища, які мають сучасні навчально-практичні центри (3 і більше), змінюють статус на фаховий коледж. Тому кластерне об'єднання з іншими освітніми закладами відкриває доступ до сучасного обладнання.

Освітні послуги виконують свою основну функцію тоді, коли задовольняється попит на випускників. Незадоволений попит на сучасних педагогів професійного навчання є ознакою проблеми з їх підготовкою. Відповідно, щоб вирішити цю проблему, освітній заклад шукає взаємне партнерство, кооперацію освітніх ресурсів, враховуючи необхідність випереджального розвитку, відкритості до нового, гнучкості в рішеннях і забезпечення перебігу інноваційних процесів. Позитивними процесами для системи вищої освіти є: підготовка за інтегрованими професіями, збільшення спектра додаткових спеціалізацій, бажання педагогів будувати професійну і наукову кар'єру, реалізація спільних проєктів між освітніми інституціями, підприємствами, громадськими організаціями і владними структурами.

Як зазначають О. Решетняк та Ю. Заїка, якщо є проблема з підготовкою кадрів, то її можна вирішити за допомогою кластеру. Для цього створюється система підготовки майбутніх фахівців, до якої залучаються бізнес-партнери, наукові установи, галузеві освітні установи, регіональні органи влади. Їхні спільні зусилля спрямовуються на інноваційний розвиток галузі [4, с. 37]. Проаналізувавши розвиток поглядів на поняття «освітній кластер», вони обґрунтували таке визначення: *освітній кластер* – це просторова модель інноваційних процесів у системі освіти, яка передбачає «об'єднання інтелектуальних, кадрових, фінансових і матеріальних ресурсів інноваційної системи території (регіону або держави в цілому) і спрямована на забезпечення зростання конкурентоспроможності випускників на ринку праці за рахунок задоволення потреб усіх зацікавлених суб'єктів та сприяє економічному розвитку країни в цілому» [4, с. 5].

Сучасні техніко-технологічні зміни, зокрема цифровізація, стають викликом для закладів ВО, адже змінюються система управління освітнім процесом, форми і методи навчання, зростають масштаби використання інформаційних технологій, дедалі важче стає підвищувати конкурентоспроможність національної системи освіти. Як показує зарубіжний досвід, для переборювання сучасних викликів утворюються освітньо-наукові кластери. С. Бебко дає наступне визначення цього об'єднання: «*Освітньо-науковий кластер* – інноваційно-інституційне та добровільне об'єднання локалізованих ЗВО, що мають спільну мету, можливості та знаходяться під впливом загроз, які тісно співпрацюють з науковими установами, органами влади та управління, платформами громадянського суспільства, громадськими організаціями з метою підвищення конкурентоспроможності освітньо-наукових послуг, сприяння соціально-економічному розвитку територій, нарощуванню людського капіталу та підвищення якості життя» [1, с. 3]. Основними принципами, на основі яких функціонує такий кластер, є принципи: законності, цілісності, розвитку, ресурсного забезпечення, ефективності, комплексності.

Ще однією новою моделлю державно-приватного партнерства є освітньо-виробничий кластер, що в умовах постійних техніко-технологічних змін за змістом і формою орієнтований на задоволення потреб ринку праці у висококваліфікованих фахівцях. Він максимально враховує ринкові механізми, територіальну специфіку, економічний і кадровий потенціал регіону. Водночас він створює умови для здійснення інноваційної діяльності та за рахунок оптимізації ресурсів знижує витрати на розвиток освіти [3, с. 8]. Як обґрунтовує Л. Короткова, *освітньо-виробничий кластер* – це «комплекс взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих об'єктів (наукові установи, органи виконавчої влади, підприємства різних форм власності, заклади освіти, громадські організації), дії яких спрямовані на впровадження результатів інтелектуальної діяльності в практику діяльності підприємств та організацій реального сектора економіки, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності регіонального виробництва і створення умов для розширеної диверсифікації, а також

підготовки та випуску висококваліфікованих фахівців, їх успішного працевлаштування» [3, с. 49]. В рамках освітньо-виробничого кластеру постійно оновлюється зміст освіти, відбувається інтеграція навчання і виробництва, налагоджуються нові форми партнерської взаємодії. Однак для створення і розвитку такого кластерного об'єднання регіон повинен мати достатній рівень розвитку інфраструктури інноваційної та освітньої діяльності. Цей рівень визначають за наступними ознаками: природні ресурси, економічний потенціал регіону, людський капітал, розвинута інфраструктура найважливіших видів діяльності (інноваційна, науково-дослідна, освітня та інформаційно-комунікаційна).

Сьогодні кластерні об'єднання вважаються одними з найбільш ефективних форм організації інноваційних процесів. На нашу думку, наведені вище трактування освітнього, освітньо-наукового та освітньо-виробничого кластерів можна поглибити, якщо виокремити освітньо-науково-виробничий кластер, в якому належна увага приділяється трьом важливим компонентам з урахуванням мети діяльності кожного з них – освіта, наука і виробництво. Освітній компонент кластеру включає партнерські освітні заклади і установи – заклади професійної освіти, заклади середньої загальної освіти, обласний навчально-методичний центр П(ПТ)О; науковий компонент включає Університет як основну освітньо-наукову установу і дотичні наукові установи; компонент виробництва представлений роботодавцями (підприємства, установи, організації, приватні підприємці) і відповідними громадськими організаціями (асоціації роботодавців, центр професійного вибору і працевлаштування, фонди сприяння діяльності молодим педагогам і студентам). Усі ці три групи тісно співпрацюють з державними установами та організаціями – департаментом освіти і науки, департаментом економічного розвитку і державною службою зайнятості.

Відповідно до концептуальної ідеї нашого дослідження в основі освітньо-науково-виробничого кластеру знаходиться фаховий коледж, на базі якого впроваджуються новітні методики і технології підготовки педагогів професійного навчання (майстрів виробничого навчання) для різних фахів, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних працівників Університету, коледжу та інших закладів освіти України. Особливістю цього кластеру є те, що набір абітурієнтів здійснюється з урахуванням результатів професійних проб на різні фахові спеціалізації та наявності здібностей до педагогічної роботи. Випускники коледжу можуть продовжувати навчання в Університеті, здобуваючи повну вищу освіту, або працевлаштовуватись у ті освітні заклади, які були запропоновані їм роботодавцями.

Організація роботи коледжу як складової освітньо-науково-виробничого кластеру вимагає розробки системи профорієнтаційної роботи. Для цього нами використано методику професора Фукуями, якою вже упродовж багатьох десятиліть користуються в Японії. Учений розробив «F-тест» (інша назва – «анкета Фукуями»), який спрямований на глибокий самоаналіз та збір інформації про професії, які учень планує вибрати.

Теоретичний вибір учня мають підтвердити практичні професійні проби, в яких завдання є реальними і виконуються самостійно. Інноваційність методики полягає в тому, що тест дає можливість виявити ступінь відповідності намірів особи дійсності. У нашому дослідженні передбачено, що проводяться проби як на технологічний напрям, так і на педагогічний. Це суттєво зменшує ймовірність того, що педагогом професійного навчання стане випадкова особа.

Отже, на основі викладеного вище доходимо висновку щодо перспективності організації підготовки майбутніх педагогів професійного навчання на кластерних засадах. Враховуючи мету функціонування освітнього, освітньо-наукового, освітньо-виробничого і освітньо-науково-виробничого кластерів, вважаємо, що для підготовки педагогів професійного навчання найбільш доцільним видом кластерів є останній, а провідною формою організації навчання є дуальна. Водночас доуніверситетська профорієнтаційна робота у межах цього кластеру спрямована на визначення задатків абітурієнтів до педагогічної діяльності на основі моделі компетенцій та бажаного технологічного фаху, що дозволяє закладам професійної освіти отримати сучасного компетентного педагога професійного навчання за потрібною спеціалізацією.

Список використаних джерел інформації:

1. Бєбко С.В. Кластеризація освітнього простору та створення міжнародних консорціумів. Економіка та суспільство. 2020. Вип. 22 . С.1-6. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-65>
2. Матяш Т. В Україні створять 100 навчально-практичних центрів на базі закладів профосвіти. URL: https://lb.ua/society/2023/11/03/582588_ukraini_stvoryat_100.html
3. Короткова Л. І. Професійна підготовка майбутніх фахівців сфери послуг в умовах освітньо-виробничого кластера: теоретичні і методичні основи : монографія / за наук. ред. Радкевич В. О. Запоріжжя : Просвіта, 2020. 558 с.
4. Решетняк О. І., Заїка Ю. А. Економічний механізм формування освітніх кластерів в Україні : монографія / Нар. укр. акад., [каф. економіки та права]. Харків : Вид-во НУА, 2018. 204 с.

ТРАНСФОРМАЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: СТРАТЕГІЇ І МОДЕЛІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Артюшина Марина Віталіївна

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та психології
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРЕНІНГОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Цифровізація на сьогодні виступає найважливішим фактором економічного зростання країни та сучасним трендом розвитку освіти [9]. Вона належить до переліку ключових вимог, що висувуються перед Україною для приєднання до Європейського Союзу. Сьогодні уряди країн ЄС активно працюють над створенням Єдиного цифрового ринку, метою якого є зняття бар'єрів і створення єдиних правил для вільного поширення онлайн-послуг. Відповідно розвиток цифрової освіти в Україні також має сприяти інтеграції України до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу [2].

В Україні особливої інтенсивності цей процес набув протягом останніх років. Період пандемії викликав необхідність дотримання соціальної ізоляції та одночасного збереження якості освіти, що спонукало педагогів до оволодіння сучасними цифровими технологіями. З початком війни онлайн-навчання стало єдиноможливим форматом навчання на територіях, що піддаються щоденним бомбардуванням та на яких існує постійна загроза життя. Однак, незважаючи на переважно негативні чинники, цифровізація освіти відкрила нові величезні можливості для індивідуалізації та інтенсифікації навчання, збільшення гнучкості і доступності освіти. Перевагами онлайн-навчання називають зручність (місце, час, тривалість навчання), економію (дешевизна), технологічні можливості (доступність через персональні комп'ютери та мережевий доступ) та інші переваги (рівні можливості та взаємодія) [4].

Особливо виразно переваги онлайн-навчання проявляються в освіті дорослих, оскільки усувають основні перешкоди для безперервного професійного розвитку, надають можливості для поєднання роботи і навчання, економії особистого часу та задоволення індивідуальних освітніх потреб. Водночас перехід у формат онлайн-навчання вимагає також збереження звичних форм роботи, серед яких найбільш ефективною для освіти дорослих є технологія тренінгового навчання.

Л. Лук'янова вважає тренінгові технології важливою складовою інтерактивного навчання дорослих [6, с. 11], що дає можливість сформувати у дорослої людини нові навички, які можна використовувати на практиці [6, с. 13]. На думку дослідниці, позитивними рисами тренінгових технологій навчання дорослої людини є те, що в таких технологіях дорослі, які навчаються, стають центром навчального процесу; основою їхньої навчальної діяльності є співробітництво, вони беруть у навчанні активну участь, а результат навчання спрямований на їхній професійний та особистісний розвиток [6, с. 13-14].

Г. Романова вказує, що тренінгова форма дозволяє будувати навчальну діяльність слухачів на основі їх власного досвіду відповідно до потреб аудиторії з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей викладачів та соціально-психологічних властивостей тренінгових груп, що є втіленням особистісно орієнтованого підходу і відповідає загальним принципам андрагогіки як науки про навчання дорослих [8].

С. Мірошнік вважає навчальний тренінг оптимальною формою організації навчання педагогічних працівників в умовах післядипломної педагогічної освіти та визначає його як форму організації навчання та спосіб розвитку здатності особистості навчатися, процес оволодіння нею певними видами діяльності, зокрема і професійною; це процес, що здійснюється в активному спілкуванні на основі постійної взаємодії всіх його учасників, тобто передбачає формування компетенцій або розвиток наявних; водночас це навчання, що уможливорює залучення досвіду того, хто навчається, у побудову системи нових знань, уявлень, цінностей, орієнтацій, бачень, видів і способів діяльності, а також постійної рефлексії, оцінювання та переоцінки підходів, принципів тощо; це спосіб виявлення ставлення особистості до певного питання, ситуації і зміни бачень, поглядів учасника тощо [7].

Навчальні тренінги відрізняються як від звичайних психологічних тренінгів, так і традиційного викладання. На відміну від традиційних тренінгів тренінги в рамках навчального процесу часто відрізняються обов'язковістю участі для учасників, переважно зовнішньою мотивацією, постійністю складу груп, не досить комфортними умовами навчання, організовуються звичайними викладачами, а не спеціально підготовленими тренерами та припускають віддалену в часі можливість використання здобутих навичок [10, с.13]. У порівнянні з традиційним викладанням тренінги вирізняються двостороннім підходом до спілкування (між тренером і учасниками); спільним внеском всіх учасників у процес навчання, спрямованістю не на пасивну передачу знань, а на формування знань, навичок та ставлення, множинністю способів подачі матеріалу й особливостями фізичного середовища та розташування учасників, що сприяє розмові та участі [12, с. 9].

На наш погляд, *навчальний тренінг* можна визначити як окремий вид тренінгів, спрямований на оволодіння учасниками певними знаннями, вміннями та навичками, формування особистісних та професійних компетентностей, а *тренінгову технологію навчання* - як інтерактивну технологію навчання, спрямовану на інтенсивний особистісний та професійний розвиток тих, хто

навчається, шляхом відпрацювання алгоритмів, способів дій, вирішення професійних та особистісно значущих завдань в психологічно комфортному середовищі.

Цифровізація освіти взагалі та освіти дорослих, зокрема, призвела до розвитку онлайн-формату навчання. Водночас на сьогодні українськими дослідниками поки що слабо вивчені особливості проведення онлайн-тренінгів, відсутній системний опис інструментарію тренінгового онлайн-навчання. Як справедливо зазначає Котирло Т. В., проведення онлайн-тренінгів стало не просто модним віянням, а необхідним інструментом для навчання. Однак часто онлайн-тренінг плутають з іншими формами навчання: семінар, майстерклас, урок, а буває, що замість тренінгу учасники і зовсім потрапляють на звичайну лекцію [3, с. 33]. Автором виділяються такі особливості онлайн-тренінгів у порівнянні з тренінгами, що проводяться в аудиторії, тобто офлайн:

- на відміну від офлайн-тренінгів, які проводяться в аудиторії з можливістю використання різноманітних вправ, таких як розминки, активні ігри, тимбілдинги та ін., в онлайн-форматі тренер буде обмежений у використанні вправ на рухову активність, проведення тілесних практик, оскільки відслідковувати їх виконання буде складно;

- в аудиторії потрібен час, щоб учасники розподілилися по підгрупах або після виконання завдання зібралися всі разом, а в онлайн- просторі цих проблем немає. Учасників можна швидко розподілити по віртуальних кімнатах у тому складі, який потрібен тренеру;

- для проведення тренінгів в аудиторіях тренер повинен підготувати (роздрукувати, виготовити) роздатковий матеріал, на відміну від онлайн-тренінгів, де весь матеріал подається в електронному вигляді і є більш зручним для зберігання;

- в онлайн-тренінгах на відміну від аудиторних йде чіткий поділ на теоретичні та практичні блоки. Домашні завдання є обов'язковими і перевіряються після кожного модуля. Тож домашніх завдань виходить набагато більше, а також і варіантів їх перевірки теж. Це більш дисциплінує учасників.

Також дослідник виділяє переваги тренінгів онлайн-формату:

- кількість потенційних клієнтів (онлайн дозволяє брати участь у тренінгу значно більшій аудиторії, навіть можуть бути учасники з усього світу, у зручний для них час);

- прозорість і якість навчання (в онлайні можна контролювати кожен крок засвоєння матеріалу і тут же перевіряти здатність застосування на практиці, перетворюючи навчання на гру);

- менше рутини і вигоряння експерта (в офлайні тренер постійно має повторювати одне і те ж з потоку в потік, як магнітофон, а в онлайні він може більше займатися вдосконаленням технології без рутинних повторень);

- свобода переміщення (в офлайні тренер та учні прив'язані до місця і часу, а в онлайні вони можуть працювати з будь-якого місця в зручний час);

- менше матеріальних витрат (оренда приміщення, устаткування, підготовка різноманітних матеріалів та ін.) [3, С. 34-36].

Кулаласва Н.В., Анохіна Г.В. обґрунтували загальну методику, а також визначили організаційно-педагогічні умови організації тренінгової навчальної діяльності студентів у форматі онлайн [5]. Вважаємо, що визначені авторами компоненти методики проведення тренінгового навчання та окремі організаційно-педагогічні умови можуть стосуватися й освіти дорослих.

Отже, незважаючи на деякі обмеження, онлайн-формат тренінгів має й багато переваг щодо доступності, масовості, економічності тощо.

Значна кількість можливостей для тренінгового навчання також відкривається за рахунок використання різноманітних інформаційних ресурсів та онлайн-сервісів, хмарних технологій, які дозволяють не лише зберігати інформацію, а й спільно її опрацьовувати.

Наведемо короткий огляд онлайн-інструментів, що надають можливість забезпечувати інтерактивну взаємодію учасників онлайн-тренінгів та можуть успішно використовуватись в освіті дорослих. Більшість із згаданих сервісів мають безкоштовний доступ із незначними обмеженнями, не вимагають від учасників обов'язкової реєстрації для доступу, мають україномовний інтерфейс або надають можливість автоматичного перекладу.

1. Сервіси відеозв'язку і проведення онлайн-занять (Zoom, Google Meet, Skype, Microsoft Teams та ін.)

Дозволяють не лише забезпечувати синхронну взаємодію учасників, але й надають додаткові можливості для інтерактивності на занятті. Зокрема, сервіс Zoom дозволяє організувати взаємодію учасників у підгрупах за рахунок швидкого створення кімнат, керування часом роботи учасників у кімнатах. Також можна демонструвати учасникам різноманітні матеріали, відео- та аудіоконтент під час онлайн-занять, організувати загальні і приватні чати для листування та обміну матеріалами, використовувати інтерактивну дошку ZOOM для демонстрації та спільної роботи, робити записи занять чи вправ для подальшого аналізу, проводити швидкі опитування, надавати зворотний зв'язок за допомогою різноманітних реакцій тощо. Окремо до Zoom можна також приєднати різні додатки, зокрема, додатки для проведення різноманітних ігор [1].

2. Сервіси спільного зберігання та створення файлів (GoogleDrive, GoogleDocs, Google Tables, Google Presentation, Google Forms тощо).

Дозволяють учасникам працювати спільно над текстовими документами, таблицями чи презентаціями, проводити опитування, зберігати ці документи, публікувати їх в інтернеті.

3. Сервіси для створення онлайн-презентацій (Prezy, Canva, Beautiful.ai).

Надають безліч можливостей для спільної підготовки динамічних презентацій та інших ілюстративних матеріалів (плакатів, листівок, постерів, брошур, програм тощо).

4. Сервіси спільної візуалізації (Padlet, MindMaps, Miro, Coggle.it, Pinterest).

Зокрема, на онлайн-тренінгах дуже корисно використовувати так звані віртуальні інтерактивні дошки чи онлайн-дошки. Це мережеві соціальні ресурси, призначені для організації спільної роботи зі створення й редагування зображень і документів, спілкування в реальному часі. Це принципово новий

інструмент для навчання, завдяки якому можливе поєднання тексту, зображення, відео- й аудіоматеріалу на одній інтернет-сторінці.

Приклади онлайн-дошок: для малювання (Draw Note, Scribblar, CoSketch); для зберігання нотаток (Conceptboard, Scrumblr); для організації спільної роботи (Realtimeboard, Twiddla, Popplet, Rizzoma, Padlet, Linoit, Educreations; для створення інтерактивних плакатів (Wikiwall, Glogster).

Зокрема, на онлайн-дошках під час тренінгів можна розміщувати завдання і спільно їх виконувати, поширювати навчальну інформацію, збирати ідеї для проєктів та обговорень, організовувати мозкові штурми, узагальнювати та систематизувати знання, розміщати окремі дописи, нотатки, файли, посилання, а також коментувати та оцінювати їх.

Також в онлайн-тренінгах часто використовується метод створення хмаринки слів. Хмаринка слів (хмара тегів, або зважений список) - це спосіб візуального відтворення текстової інформації (списку слів, категорій, міток чи ярликів) на єдиному спільному зображенні.

За допомогою такого способу візуалізації можна представити багато інформації на невеликій частині робочого простору. Їх корисно використовувати під час аналізу тексту, наукової статті, доповіді, дискусії, дописів у соціальних мережах тощо. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації.

Хмаринку слів можна легко згенерувати власноруч з використанням спеціальних програм, зокрема Word Art, Word It Out, Word Cloud Generation тощо.

5. Соціальні відеосервіси (Instagram, YouTube, ТікТок).

Це сайти в Інтернеті, які дозволяють зберігати, переглядати, коментувати, редагувати відео- та аудіоматеріали.

Зокрема, за допомогою сервісу Instagram можна здійснювати рекламу курсів, тренінгів, вести репортажі занять, створювати колекції фото, колажів, альбомів, розміщувати кейси, лайфхаки, мотиваційні картинки, проводити віртуальні Instagram-екскурсії, вести е-портфоліо учасників, виконувати проєктні роботи, отримувати зворотній зв'язок тощо. YouTube - це відеохостинг, де користувачі мають змогу слухати музику, переглядати тематичні відео-ролики, формувати плейлісти, створювати тематичні колекції відео, презентації тощо.

6. Сервіси для проведення онлайн-опитувань, вікторин (Tricader, Mentimeter, Kahoot!)

Це прості та доступні в освоєнні інструменти голосування, що забезпечують миттєвий зворотний зв'язок від аудиторії.

Зокрема, онлайн-сервіс Mentimeter зручно використовувати для опитування учнів в умовах реального часу на занятті, оскільки він доступний і на мобільних пристроях, і в електронному середовищі. Результати опитування можна одразу побачити на екрані.

Вебресурс Tricader корисно використовувати для проведення мозкових штурмів онлайн. Він дозволяє створювати колекцію ідей і голосувань, дуже простий і зрозумілий, все, що треба зробити - поставити питання та запросити учасників відповісти, надалі можна зібрати ідеї та проголосувати за найкращу з них.

Сервіс Kahoot! - це онлайн-сервіс для створення навчальних ігор: вікторин, обговорень, опитувань. У базовій версії цей безоплатний онлайн-сервіс дає змогу створювати інтерактивні навчальні ігри, що складаються з низки запитань із кількома варіантами відповідей. Перевагами є врахування правильності та швидкості відповідей, що привносить елемент змагання та надзвичайно мотивує учасників.

7. Сервіси для створення та проведення онлайн-ігор, інтерактивних вправ (Ребус1, Classtools, LearningApps та ін.).

Це сучасні веб-інструменти, які надають можливість створювати та використовувати інтерактивні вправи, використовуючи можливості Інтернет. Їх призначення: урізноманітнення онлайн-навчання, мотивація та активізація учнів, здійснення контролю навчання (діагностика, зворотний зв'язок), покращення розуміння, запам'ятовування матеріалу, тренування, розвиток навичок взаємодії, спільної діяльності тощо.

Приклади ігрових веб-ресурсів:

- Ребус1 – генерація ребусів онлайн;
- Classtools – багатоінструментальний сервіс для дидактичних ігор;
- Jigsaw planet – створення онлайн-пазлів;
- LearningApps.org – створення інтерактивних навчальних вправ;
- Wordwall - створення інтерактивних вправ і роздаткових матеріалів.

Наприклад, сервіс LearningApps.org – це конструктор інтерактивних онлайн-завдань. Розробляється як науково-дослідний проект Центру Педагогічного коледжу інформатики освіти РН Берн у співпраці з університетом м. Майнц та Університетом міста Циттау / Герліц (Німеччина). Усі послуги надаються безкоштовно, але без гарантій; користувач, який створює електронні навчальні матеріали, погоджується з тим, що інші користувачі можуть користуватися його матеріалами безоплатно без вказівки посилання на автора. Містить готові вправи з різних навчальних предметів для різних вікових категорій (у тому числі для дорослих), а також дозволяє створювати свої інтерактивні вправи різних типів та ділитися ними з учнями та колегами, вбудовувати їх на html сторінку. Має україномовну версію сайту.

Висновки

1. Цифровізація в освіті України є не лише потребою часу, а й найважливішим фактором економічного зростання країни, сучасним трендом в освіті, вимогою реалізації євроінтеграційних процесів.

2. Онлайн-навчання відкриває нові можливості для освіти і має низку переваг для освіти дорослих. Водночас перехід на формат онлайн-навчання вимагає також збереження звичних форм роботи, серед яких найбільш ефективною для освіти дорослих є технологія тренінгового навчання.

3. Незважаючи на деякі обмеження, онлайн-формат тренінгів має багато переваг щодо доступності, масовості, економічності тощо. На сьогодні українськими дослідниками досить чітко окреслені переваги такого навчання та визначені загальні компоненти методики та організаційно-педагогічні умови організації онлайн-тренінгів. Водночас поки що недостатньо описані методичні

засоби забезпечення інтерактивності учасників, відсутній системний опис інструментарію тренінгового онлайн-навчання.

4. Значна кількість можливостей для тренінгового навчання дорослих також відкривається за рахунок використання різноманітних інформаційних ресурсів та онлайн-сервісів, хмарних технологій, які дозволяють не лише зберігати інформацію, а й спільно її опрацьовувати.

Список використаних джерел інформації:

1. 27 найкращих ігор Zoom для дорослих у 2022 році (безкоштовні інструменти!). URL: <https://ahaslides.com/uk/blog/27-game-ideas-to-host-zoom-games-for-adults/>.

2. Грень Р. Т. Інтеграція України в єдиний цифровий простір ЄС // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2023. Вип. 47. С. 25-29. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/47_2023ua/7.pdf.

3. Котирло Т. В. Тренінги і тренерство в офлайн та онлайн форматах // Тренінги з розвитку професійної компетентності андрагогів: практичний посібник / Авт. кол. : Баніт О. В., Коваленко О. Г., Котирло Т. В., Піддячий В. М., Самко А. М., Шарошкіна Н. Г. Київ : ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2021. С. 32-37.

4. Крашевська С. М. Переваги та недоліки онлайн-освіти // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : Збірник наукових праць, 2020. Вип. № 71, Т. 2. С. 123-126. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/71/part_2/25.pdf.

5. Кулалаєва Н., Анохіна Г. Методика організації тренінгової навчальної діяльності студентів у форматі онлайн // Цифрова екосистема сучасного університету: епідемічні обмеження та виклики воєнного стану : зб. матеріалів наук.-метод. конф. (м. Київ, 26 листоп. 2022 р.) / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана [та ін.] ; [орг. ком.: Лук'яненко Д. Г. (голова) та ін.]. Електрон. текст. дані. Київ, 2022. С. 254–257. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/8d83b064-4e56-4f6f-bd69-1c8390853d69/full>.

6. Лук'янова Л. Тренінгові технології в освіті дорослих // Сучасні технології освіти дорослих : посіб. / авт. кол. : Л. Б. Лук'янова, О. В. Аніщенко, Л. Є. Сігаєва, С. В. Зінченко, О. В. Баніт, Н. І. Дорошенко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. С. 6-39.

7. Мірошник С. Навчальний тренінг як форма організації навчання дорослих в умовах загальноосвітнього навчального закладу // Директор школи, ліцею, гімназії. 2015. № 6. С. 55-60. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dslg_2015_6_12

8. Романова Г. М. Психолого-педагогічна підготовка як чинник професійної самореалізації викладачів економічного університету // Вісник Львівського університету. 2009. № 3 (25). С. 167-175.

9. Сипченко О. Цифровізація вищої освіти як важлива вимога часу // Розвиток освітніх систем в умовах Євроінтеграційних трансформацій : матеріали

Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 26-27 трав. 2021 р.). МОН України [та ін.] ; за наук. ред. С. З. Романюк. Чернівці : ЧНУ, 2021. С. 276-281.

10. Тренінгове навчання в закладі вищої освіти : навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / М. В. Афанасьєв, Г. А. Полякова, Н. Ф. Романова та ін. ; за заг. ред. професора М. В. Афанасьєва. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 323 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21071>.

11. Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи : монографія / Т. А. Васильєва та ін. ; за заг. ред. д-рки екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, д-ра екон. наук, проф. Ю. М. Петрушенка. Суми : Сумський державний університет, 2022. 150 с.

12. Шеннон О'Коннелл, Абдул Салам Медені. Посібник для тренера: Як підготувати та провести тренінг, що матиме вплив. Національний демократичний інститут. 2017. 122 с. URL: <https://www.ndi.org/sites/default/files/Manual%20for%20trainers.pdf>.

Кулаласва Наталя Валеріївна,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та психології
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ОСВІТНЬО-НАУКОВА ПРОГРАМА ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БІЗНЕС- ОСВІТА ТА ТРЕНЕРСТВО»: ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ

Останнім часом більшість проблем, що постають перед суспільством не можливо розв'язати виключно в межах однієї галузі. Тому все більше уваги привертають рішення, ідеї яких мають міждисциплінарний характер. До того ж, практика застосування міждисциплінарного підходу випереджує його теоретичне підґрунтя, оскільки суть поняття «міждисциплінарність» більшість дослідників тлумачить по-своєму.

В українському освітньому просторі вже активно використовується міждисциплінарний підхід, зокрема у науково-педагогічних дослідженнях. Крім того, у закладах вищої освіти збільшується кількість дисциплін, що інтегрують зміст і інструментарій різних галузей. У цьому контексті, нами було розроблено міждисциплінарну освітньо-наукову програму підготовки здобувачів на другому (магістерському) рівні вищої освіти «Бізнес-освіта та тренерство». У цій програмі було інтегровано зміст двох освітніх стандартів за спеціальностями 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» та 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Мета роботи полягає у висвітленні особливостей розроблення міждисциплінарної освітньо-наукової програми підготовки здобувачів на другому (магістерському) рівні вищої освіти «Бізнес-освіта та тренерство» на підґрунті аналізу суті, форматів та принципів міждисциплінарності, що представлені у зарубіжних наукових джерелах.

Перше згадування цього поняття у професійній сфері з'явилося у публікації Організації економічної співпраці та розвитку (Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)) у 1972 р. [1]. Саме в цій праці автори наголошували на обмеженості наукової діяльності в межах однієї дисципліни та визнавали необхідність запобігання розриву між освітою та дослідженням [2].

Джулі Томсон Кляйн у роботі «Міждисциплінарність: історія, теорія та практика» зазначила, що поняття «міждисциплінарність» у 20 столітті дослідники розглядали по-різному (методологія, концепція, процес, стиль мислення, філософія, рефлексивна ідеологія тощо) [3]. На її думку, міждисциплінарність – це засіб розв'язання проблем та відповідей на питання, котрі не можливо вирішити з використанням єдиних методів або підходів, оскільки це дає можливість визначити та встановити загальну основу. У цьому зв'язку становить інтерес думка Джона Зімана, який наголошував, що «міждисциплінарність» є кодовим словом для різноманітності та адаптивності [4].

Анжелік Четтіпарамб узагальнила існуючі погляди на визначення цього поняття. На її думку, міждисциплінарність – це підхід до інтеграції знань, методів і концепцій з двох або більше дисциплін (сфер знань) для вирішення складних проблем, створення нових знань або навчання концепціям, що неможливо повністю зрозуміти через одну дисциплінарну призму [5]. Він спрямований на подолання розривів між дисциплінами, сприяючи більш повному розумінню складних питань, котрі не можуть бути вирішені з використанням однієї сфери знань та визнає взаємозв'язок різних галузей і використовує їхні унікальні сильні сторони в рамках взаємоінтеграції.

Залежно від рівня інтеграції дисциплін виокремлюють такі її формати, як: мультидисциплінарність, плюридисциплінарність, міждисциплінарність, кросдисциплінарність і трансдисциплінарність. Мультидисциплінарність – це зіставлення або поєднання ідей із кількох дисциплін зі збереженням їхніх чітких меж. Кожна дисципліна вносить своє бачення, але інтеграція їхніх методологій чи концепцій відсутня. Плюридисциплінарність передбачає діяльність представників кількох дисциплін над спільною проблемою чи проектом без інтеграції їхніх методологій. Дисципліни більш пов'язані, ніж у мультидисциплінарності та спрямовані на збагачення розуміння предмета. Міждисциплінарність (у класичному розумінні) – це синтез та гармонізування різноманітних дисциплінарних перспектив в єдине ціле, що веде до появи нових ідей або структур для розуміння складних проблем. Кросдисциплінарність іноді використовується як заміна міждисциплінарності та може означати більш рухливий і динамічний перетин кордонів між дисциплінами, зосереджуючись на передачі методів з однієї дисципліни в іншу.

Трансдисциплінарність – це найбільш інтегративна форма міждисциплінарності, яка не тільки перетинає дисциплінарні кордони, але й виходить за їхні межі, створюючи єдність інтелектуальних рамок за межами дисциплінарних перспектив.

До загальних принципів міждисциплінарності відносять: методологічну адаптивність, орієнтацію на вирішення проблем та динамічну співпрацю [5]. Методологічна адаптивність передбачає: гнучкість у створенні методологічних інновацій та прийняття різних способів пізнання; баланс між глибиною та шириною, що сприяє розвитку спеціальних знань та всебічному розумінню проблеми; інновації та креативність, що уможливорюють нові ідеї та рішення. Орієнтацію на вирішення проблем забезпечує проблемно-орієнтований підхід, завдяки чому дисциплінарні перспективи інтегруються навколо конкретних питань, а цілісна перспектива дає можливість розглянути проблеми з багатьох вимірів і точок зору. Динамічна співпраця відображує: необхідність об'єднання різних дисциплінарних поглядів для формування рішення, що потребує спілкування та поваги між членами команди; рефлексивність і комунікацію, у тому числі й розроблення ефективних стратегій спілкування для поєднання дисциплінарних мов і культур; відсутність кордонів (подолання дисциплінарних меж), що сприяє створенню гібридних ідентичностей і кидають виклик традиційним нормам.

Яскравим прикладом застосування міждисциплінарного підходу в науці та освіті є виникнення різноманітних наукових напрямів (дисциплін), що інтегрують зміст декількох галузей (табл. 1).

Таблиця 1

Наукові напрями, що інтегрують зміст декількох галузей*

Науковий напрям (дисципліна)	Зміст інтеграції
Поведінкова економіка	Поєднує економіку з психологією, щоб дослідити, як психологічні, когнітивні, емоційні, культурні та соціальні чинники впливають на економічні рішення та наслідки для ринкових цін, доходів і розподілу ресурсів
Економіка навколишнього середовища	Об'єднує економіку з наукою про навколишнє середовище для оцінювання економічного впливу екологічної політики, аналізу витрат і вигід від використання ресурсів та економічних чинників погіршення навколишнього середовища
Економіка культури	Вивчає економічні аспекти культури, поєднуючи економіку з культурологією, антропологією та соціологією, щоб дослідити, як культура впливає на економічні результати і навпаки (економіка мистецтва, культурна спадщина та культурна політика)
Економіка освіти	Розглядає витрати та вигоди від освіти, ефективність освітніх установ і політик, а також економічні чинники, що впливають на доступність та якість освіти (норма повернення інвестицій в освіту, механізми фінансування шкіл, вплив освіти на економічне зростання тощо)
Економіка онлайн-навчання	Оцінює економічну ефективність онлайн-навчання порівняно з традиційним навчанням, економічні бар'єри для доступу до онлайн-освіти та потенціал платформ онлайн-навчання для зміни традиційних моделей освіти

*Розроблено автором за [5].

Як можна побачити з табл. 1 така інтеграція дає змогу вийти за межі однієї галузі, застосувавши інструменти іншої, розширити можливості дослідників та підвищити ефективність їхньої діяльності.

З огляду на вищезазначене у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана запроваджено нову міждисциплінарну освітньо-наукову програму підготовки здобувачів на другому (магістерському) рівні вищої освіти «Бізнес-освіта та тренерство» за спеціальностями 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» та 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

До особливостей розроблення цієї програми варто віднести:

- орієнтацію на вимоги МОН України до міждисциплінарних освітніх програм та дотримання регламентованого розподілу кредитів;
- аналіз та добір місць працевлаштування майбутніх випускників міждисциплінарних освітніх програм з урахуванням їхніх майбутніх перспектив;
- бінарність підготовки (інтеграцію змісту відповідних освітніх стандартів (50 % × 50 %), зокрема під час формулювання загальних і спеціальних компетентностей та програмних результатів навчання;
- узгодженість інтегральних загальних і спеціальних компетентностей з інтегральними програмними результатами навчання;
- визначення необхідних освітніх компонентів (50 % × 50 %), що забезпечують формування інтегральних компетентностей та програмних результатів навчання;
- проектування логічної структури міждисциплінарної освітньої програми з дотриманням правил семестрового розподілу кількості кредитів та добору обов'язкових і вибіркових навчальних дисциплін відповідно до розробленого навчального плану;
- практичну зорієнтованість програми, що підтверджується наявним блоком науково-практичних компонентів у кількості не менше 30 % від загальної кількості кредитів;
- широке коло вибіркових дисциплін, що дає можливість розкрити потенціал обов'язкових дисциплін і максимально поглибити необхідні для цього знання;
- міжнародну співпрацю та академічну мобільність викладачів й здобувачів освіти;
- налагодження співпраці зі стейкхолдерами, їхнє вчасне опитування та планування спільних заходів, у тому числі тих, що передбачають систематичний моніторинг якості освіти за відповідної програмою.

Отже, представлена міждисциплінарна освітньо-наукова програма підготовки здобувачів на другому (магістерському) рівні вищої освіти «Бізнес-освіта та тренерство» регламентує нормативні, компетентнісні, кваліфікаційні, організаційні, навчальні та методичні вимоги підготовки майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук та магістрів з економіки.

Випускники цієї програми будуть здатні розв'язувати складні проблеми фахової та інноваційної діяльності, а також приймати важливі рішення у сферах бізнес-освіти та економіки. Вони володітимуть науково-методологічним інструментарієм для розроблення бізнес-тренінгів та відповідними методиками та технологіями їхнього проведення й оцінювання. Це дасть їм можливість викладати у закладах вищої, фахової передвищої та професійної освіти, здійснювати внутрішньофірмове та міжфірмове навчання працівників у компаніях, а також працювати у сферах: управління людськими ресурсами, освіти дорослих, бізнес-консалтингу, тренерства та наставництва тощо.

Список використаних джерел інформації:

1. Apostel, L. (1972). *Interdisciplinarity: Problems of teaching and research in universities*. Paris, France: Centre for Educational Research and Innovation of the Organization for Economic Cooperation and Development. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED061895.pdf>
2. Raymond, C. Miller (2020). *Interdisciplinarity: Its Meaning and Consequences*. International Studies Association and Oxford University Press. URL: <https://oxfordre.com/internationalstudies/display/10.1093/acrefore/9780190846626.01.0001/acrefore-9780190846626-e-92>
3. Klein, J. T. (1990). *Interdisciplinarity: History, theory, and practice*. Detroit, MI: Wayne State University Press. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Interdisciplinarity.html?id=4uM8fjxhjqsC&redir_esc=y
4. Ziman, J. (1999). Disciplinarity and interdisciplinarity in research. In R. Cunningham (Ed.), *Interdisciplinarity and the organisation of knowledge in Europe* (pp. 71–82). Luxembourg: European Commission. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/40ce830d-2e19-4af0-b521-863857b8b06c>
5. Chettiparamb, A. (2007). *Interdisciplinarity: a literature review*. The Interdisciplinary Teaching and Learning Group, Subject Centre for Languages, Linguistics and Area Studies, School of Humanities, University of Southampton. URL: https://oakland.edu/Assets/upload/docs/AIS/interdisciplinarity_literature_review.pdf

Найда Павліна Василівна,
викладач гуманітарних дисциплін
Ірпінського фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ У ПІСЛЯВОЄННІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ

Швидкі темпи технологічного розвитку та динамічні зміни ринку праці зумовлюють необхідність оновлення та доповнення професійних знань і навичок, а також розширення світогляду та інтелектуальних горизонтів дорослого населення. Наслідки воєнного вторгнення в Україну призвели до порушення нормального життя великої частки населення України в усіх аспектах, зокрема, у можливості реалізації трудової діяльності постраждалих осіб, що посилює необхідність прискорення розвитку якісної освіти дорослих для забезпечення конкурентоспроможності вразливих груп населення на ринку праці. Розв'язання проблем імплементації освіти дорослих у воєнний та післявоєнний період потребує побудови обґрунтованого алгоритму взаємодії органів державного управління, закладів освіти та громадськості для забезпечення можливості реалізації права на освіту впродовж життя [1, с. 179].

Європейський досвід впровадження освіти дорослих базується на потребі зрілого населення у саморозвитку та самореалізації з низки причин, серед яких, зокрема, можна виділити: швидкі темпи технологічного розвитку та динамічні зміни ринку праці, що зумовлюють необхідність оновлення знань та навичок, підвищення кваліфікації або зміни кар'єрного напрямку для пристосування до нових вимог та викликів; потреба у розширенні світогляду та інтелектуальних горизонтів; потреба у збереженні та передачі культурної спадщини наступним поколінням; потреба розвитку громадянської свідомості у частині громадських процесів, прав людини, обов'язків та політичної позиції, тощо.

Орієнтація освіти дорослих на конкретні прориви у технологіях, що змінили ринок праці, зумовлена розвитком таких напрямів, як: цифровізація та автоматизація багатьох виробничих та суспільних процесів, дисемінація інтернет-та онлайн-ресурсів, глобалізація міжнародного ринку праці, подолання мовних бар'єрів, адаптація кроскультурних контекстів, розвиток зелених технологій та екологічних стратегій, прорив у розвитку штучного інтелекту та дуальної освіти. Унаслідок таких змін розвиток багатьох професій стрімко набрав обертів, відтак у галузі IT-індустрії зросла потреба у програмістах, веброзробниках, дизайнерах, аналітиках даних, у галузі медицини, фінансового сектору, освіти, маркетингу, туризму, медіа- та багатьох інших галузях - фахівцях, що володіють навичками використання цих новітніх технологій, де постійне підвищення кваліфікації стає критично важливим для успішної кар'єри, а навчання та переосмислення знань являються ключовими факторами успіху [1, с. 181].

Неформальна освіта передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям. Така навчальна діяльність не обов'язково цілеспрямована та структурована, не фіксується документально, але сприяє розширенню професійних знань та умінь і є однією з ключових компетентностей особистості.

В умовах воєнного стану актуальним стає прискорення трансформацій у соціокультурному просторі, що вносить серйозні зміни в нормативно-правовий супровід освітнього середовища. Наростання протиріч у системі освіти України вимагає переходу до нової моделі освітніх послуг, ґрунтованої на сучасних світоглядних позиціях. Умови воєнного конфлікту також висувають вимоги до змін парадигми супроводу розвитку педагогічних працівників, особливо враховуючи потребу неперервної освіти дорослих. Важливим аспектом неперервної освіти дорослих в умовах війни є психологічна підтримка та соціальна реабілітація для тих, хто пережив травматичні події внаслідок конфлікту. Освіта може бути важливим інструментом для допомоги людям адаптуватися до нових умов і знайти нові можливості.

На цей час Україна вже отримала підтримку від міжнародних партнерів у розвитку цифрової освіти. Тому продовження співпраці з міжнародними організаціями та країнами, що мають досвід у сфері цифрової освіти, зможе допомогти Україні збагатити свій досвід та ресурси. Не менш важливим є розвиток у педагога навичок роботи з різними віковими групами, включаючи дорослих здобувачів освіти, для забезпечення ефективного освітнього супроводу. Це зумовлює необхідність підготовки педагогічних фахівців у галузі андрагогіки та формування конкурентоздатності на ринку освітніх послуг [2, с.6].

Найбільш чутливі й болючі проблеми у сфері неформальної освіти дорослого населення в Україні зумовлені змінами соціально-політичного, фінансово-економічного, структурного, комунікаційного характеру внаслідок активної фази російсько-української війни. Передусім потребує розв'язання проблема слабкого усвідомлення на державному, регіональному та індивідуальному рівнях ролі неформальної освіти дорослих у відновленні України в повоєнний період, у розвитку громадянського суспільства та культури навчання впродовж життя. Хоча саме неформальна освіта найбільшою мірою здатна задовольнити освітні потреби різних груп населення, допомагає опанувати нові соціальні ролі, сприяє духовному розвитку, самоосвіті й самовихованню, у нашій державі недооцінюється роль і значення центрів освіти дорослих як провайдерів освітніх послуг, що сприяють розвитку людського капіталу, соціально-економічній розбудові громад [3, с. 32].

На сьогодні лишається ряд перепон для здобуття неформальної освіти дорослими, адже це питання не врегульоване на законодавчому рівні. Закон України «Про навчання і освіту дорослих» є лише проектом [4].

Актуальними питаннями розвитку неформальної освіти дорослих є розробка та впровадження методів моніторингу культурно-освітніх потреб дорослих, а також механізмів моніторингу якості неформальної освіти дорослих;

розробка та впровадження механізмів визнання й підтвердження результатів неформального та інформального навчання дорослих, а також розширення переліку професій, за якими може здійснюватися визнання професійних кваліфікацій, набутих в умовах неформальної освіти; розвиток ринку освітніх послуг у сфері неформальної освіти й навчання дорослого населення з урахуванням результатів моніторингових досліджень культурно-освітніх потреб дорослих у різних регіонах України; забезпечення мережевої взаємодії між закладами неформальної освіти та іншими навчальними закладами, закладами культури тощо.

Зокрема, відновлення об'єктів освітньої інфраструктури, пошкоджених/зруйнованих унаслідок збройної агресії росії, є одним із нагальних завдань розвитку освіти дорослих в Україні в післявоєнний період. У найближчій перспективі не втрачатимуть актуальності питання створення доступного й безпечного освітнього середовища для всіх суб'єктів освітньої взаємодії (включаючи вимушених мігрантів – внутрішніх і зовнішніх (міжнародних), тих, хто залишився в тимчасовій окупації, у місцях ведення активних бойових дій). Особливої уваги потребує подолання проблем, пов'язаних із професійною підготовкою/перепідготовкою вразливих категорій дорослого населення (серед яких, зокрема, ветерани війни, внутрішньо переміщені особи); забезпеченням синхронізації зусиль усіх стейкхолдерів, задіяних у цій сфері; розширенням тематичного спектра навчальних програм у сфері неформальної освіти (домедична допомога, громадянська освіта, стресостійкість, цифрова грамотність тощо); розробленням якісного методичного забезпечення навчальних програм для різних категорій дорослого населення [3, с. 34].

У сучасних умовах особливої актуальності набуває питання забезпечення закладів формальної й неформальної освіти педагогічним персоналом для навчання дорослих.

Система неформальної освіти в Україні повинна зайняти своє місце в системі вищої освіти. При ефективному менеджменті вона здатна забезпечити якісну підтримку та розширити формальну освіту, що відповідає вимогам сучасного суспільства сьогодні. Міжнародний ринок освітніх послуг пропонує здобувачам освіти велику кількість платформ та сервісів для неформального дистанційного навчання. Якість дистанційного здобуття неформальної освіти залежить від можливостей викладача та закладу освіти працювати з інноваційними інструментами, засобами, технологіями, ресурсами в освітній галузі.

Список використаних джерел інформації:

1. Стеців І., Стеців І. Проблеми імплементації освіти дорослих в Україні та напрями їх розв'язання у воєнний та післявоєнний період. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 10(24). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10\(24\)-177-193](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10(24)-177-193).

2. Чертов В. І. Стратегії та виклики неперервної освіти дорослих в умовах воєнного стану : електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 37 с.

3. Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання). (Київ, 25 жовт. 2022 р.). ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с. URL: <https://cutt.ly/gw2pNnZv>.

4. Проект Закону про навчання та освіти дорослих від 28.02.2022 № 7039-1. (2022). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/П07158А?an=2>.

Пілевич Оксана Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, директор
Ірпінського фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

Пілевич Дмитро Станіславович

кандидат економічних наук,
доцент кафедри облікових технологій та бізнес-аналітики
Державного податкового університету
м. Ірпінь, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Важливість освіти для суспільства зумовлює складну природу освітніх послуг і передбачає ефективну систему взаємодії всіх учасників освітнього процесу з метою збільшення кумулятивного ефекту від виробництва, поширення та практичного застосування знань. Про важливе значення освіти свідчить особлива увага з боку держави з позиції здійснення регулювального впливу.

Українська модель управління освітою обумовлена особливостями державного устрою країни, з одного боку, враховує наявність трьох самостійних та взаємопов'язаних рівнів - державного, регіонального та місцевого, а з іншого боку, передбачає організацію взаємодії між законодавчою та виконавчою гілками державної влади і чіткого розподілу повноважень між органами публічної адміністрації, представленими у сфері освіти.

На сучасному етапі розвитку системи освіти актуальним є об'єднання зусиль держави та суспільства у вирішенні проблем освіти, надання можливості вибору змісту, форм та методів навчання, створення умов для всебічного розвитку здобувача освіти в рамках реалізації концепції державно-громадського управління системою освіти.

Міжнародний ринок освітніх послуг характеризує взаємодію відносин між освітніми закладами та споживачами освітніх послуг. Послуги надаються громадянам поза їхніми країнами, а також іноземними установами на внутрішніх ринках, у тому числі з використанням інформаційних та мережевих технологій. Для сучасного міжнародного ринку освітніх послуг характерні такі тенденції, як:

- зростання масштабів ринку та обсягів продажу освітніх послуг, міжнародної мобільності студентів, викладачів та дослідників;
- інтернаціоналізація вищої освіти та розвиток транскордонної освіти;
- посилення конкуренції та поява нових гравців на ринку міжнародної освіти;
- значне підвищення активності вищих навчальних закладів (що особливо помітно виявилось в умовах світової фінансової кризи);
- зміна низкою держав експортно-імпоротної політики у сфері вищої освіти;
- створення освітніх кластерів;
- прискорене зростання міжнародних університетських мереж;
- підвищення ролі консалтингу серед пропонованих освітніх послуг, що надаються закладами вищої освіти;
- підвищення уваги до якості освітніх послуг, що надаються з боку різних учасників ринку освітніх послуг;
- створення та розвиток мережевих структур, що об'єднують різних учасників ринку освітніх послуг;
- перехід від масового набору студентів до пошуку найкращих та талановитих.

Одна з важливих тенденцій розвитку сучасного ринку послуг, що надаються закладами вищої освіти, пов'язана із транскордонною (або транснаціональною) освітою. Відповідно до міжнародних документів під транснаціональною освітою розуміються всі види програм вищої освіти, комплекси освітніх курсів, або освітні послуги (включаючи послуги дистанційної освіти), при яких студенти перебувають у країні, відмінній від тієї, де базуються освітні заклади [1]. Відмінною рисою транснаціональної освіти є те, що такі освітні програми та послуги можуть належати до національної освітньої системи, яка відрізняється від освітньої системи країни, в якій подібні програми та послуги пропонуються, і навіть зовсім бути незалежними від будь-якої національної освітньої системи.

Розвиток транскордонної освіти стало наслідком того, що вища освіта стає масовою, розширюється сфера використання інформаційних та мережевих технологій, отримала визнання ідея розвитку економіки, заснованої на знаннях, збільшилася інтернаціоналізація ринку праці та потреба у кваліфікованій робочій силі, дедалі більше приватних фірм починає надавати освітні послуги, зокрема на міжнародному ринку освітніх послуг. Завдання залучення талановитих іммігрантів у наукомісткі сектори економіки через освіту ставлять собі всі розвинені країни. Так, зростання числа докторантів США останніми роками забезпечувалося припливом талановитих молодих учених із Китаю,

Індії, Південної Кореї та Тайваню, що становило щонайменше 20 % від числа докторантів США [2]. Транскордонна освіта забезпечується за допомогою франчайзингу, валідації чи акредитації закордонного університету, програм спільних дипломів, корпоративних університетів, міжнародних інститутів, а також закордонних філій навчальних закладів та дистанційного навчання. Дедалі більше провідних університетів орієнтуються на транснаціональне навчання, підготовку фахівців за умов глобальної економіки, міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел інформації:

1. Марченко О. В. Методологічні стратегії дослідження освітнього простору : монографія. Дніпропетровськ : Інновація, 2012. 350 с.
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України. Київ : Педагогічна думка, 2016. 449 с.

Пустова Олена Олександрівна

заступник директора з навчальної роботи
Ірпінського фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

МЕТОДИКА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

У контексті повномасштабної війни рф проти України відбулися значущі трансформації у всіх сферах життя суспільства. Основними змінами є зміцнення єдності українців, підвищення довіри до влади та формування відповідального громадянського суспільства. Це включає об'єднання української нації, громадян, які здатні ефективно консолідуватися, виявляти ініціативи, домовлятися між собою та координувати зусилля для досягнення важливих цілей. Після перемоги України у війні наша країна буде потребувати нових, якісних фахівців. Це призведе до збільшення попиту на освітні послуги у сфері неперервної освіти дорослих. Ця сфера, завдяки своїй максимальній гнучкості та варіативності, зможе задовольняти різноманітні освітні потреби громадян, враховуючи їхні індивідуальні можливості. Основна мета полягатиме у сприянні, набуттю та вдосконаленню життєвих і трудових навичок людини, а також сприянні її соціальному та культурному розвитку.

Зростання ролі освіти дорослих на початку ХХІ ст. зумовлено динамікою соціального і науково-технічного прогресу, змінами у змісті й характері праці, збільшенням вільного часу та можливостями його раціонального використання. Освіта дорослих стає ключовим компонентом цілісної загальної системи освіти і навчання впродовж життя.

Важливим аспектом неперервної освіти дорослих в умовах війни є психологічна підтримка та соціальна реабілітація для тих, хто пережив травматичні події внаслідок конфлікту. Освіта може бути важливим інструментом для допомоги людям адаптуватися до нових умов і знайти нові можливості. Зараз Україна вже отримала підтримку від міжнародних партнерів у розвитку цифрової освіти. Тому продовження співпраці з міжнародними організаціями та країнами, що мають досвід у сфері цифрової освіти, зможе допомогти Україні збагатити свій досвід та ресурси [1, с. 4].

З 24 лютого 2022 р. змінилися вектори розвитку України, адже війна актуалізувала необхідність ціннісного осмислення державотворчих процесів, зміни парадигми світогляду народу крізь призму цінностей життя, родини, громади, держави. Безумовно, війна вплинула на кожного громадянина, освітянина, на вмотивованість їхньої просвітницької, освітньої, дослідницької діяльності заради згуртованості, суспільної підтримки, дієвості у здобутті Перемоги.

Наслідки вторгнення росії призвели до загострення низки проблем, у зв'язку з чим можна виділити деякі чинники, які характеризують специфічні аспекти в процесі удосконалення підходів щодо розвитку освіти дорослих. У центральних і особливо західних регіонах країни зараз проживає багато переселенців зі східних та південних областей. Можна передбачити, що значна частина цього контингенту має намір залишитись у місцях тимчасового проживання на достатньо довгий період. Ці люди мають різні професії, здобуті до воєнних дій. Але на теперішній час у місцях їх тимчасової дислокації існує додаткова потреба в певному переліку видів діяльності, зокрема низці робочих професій, а також учителів і соціальних працівників. Фахівець зобов'язаний швидко адаптуватись, уміти виконувати різноманітні професійні завдання, що передбачають соціальну адаптацію, перекваліфікацію, зміну колективу та місцезнаходження. Обставини вимагають якнайшвидшої перекваліфікації кадрів із переміщених осіб, що відповідно потребує відповідних заходів щодо переформатування системи освіти дорослих у цих менш постраждалих регіонах. Ситуація, що виникла і буде виникати після звільнення в регіонах, які зазнали великих руйнувань, потребує термінового насичення додатковими кадрами таких спеціальностей, як будівельники, ремонтники, соціальні працівники-психологи та ін. Водночас у цих регіонах, навіть за наявності населення, яке би бажало отримати нові професії, існують недостатні можливості для підготовки кадрів, якщо мати на увазі приміщення, обладнання, викладачів та тренерів тощо. Виникає необхідність створення на тривалу перспективу потужної стаціонарної навчальної бази для організації освіти дорослих у проблемних регіонах. Актуальним чинником створення такої навчальної бази, передусім для найбільш постраждалих областей, є залучення фахівців з інших регіонів України, а також іноземних викладачів та тренерів. Другим чинником є створення відповідної системи стимулювання для «припливу вже готових кадрів», що позначиться на ситуації щодо їх підготовки в регіонах гострої

потреби. Це спонукає до побудови системи, де би були оптимізовані обидві зазначені тенденції – власної підготовки на регіональному рівні та використання уже підготовлених кадрів [2, с. 56].

Вирішення проблем, що виникли, потребує втілення низки дієвих заходів щодо наближення освіти дорослих до реальних потреб сьогодення з урахуванням можливостей сучасного етапу розвитку держави.

Освіта дорослих переважно була зосереджена на підвищенні кваліфікації працівників. При цьому обсяги перепідготовки, здобуття другої спеціальності, післядипломної освіти дорослих у системі закладів вищої освіти (далі ЗВО) знаходяться на відносно низькому рівні та мають досить повільну динаміку за останні роки. Можна розглянути декілька напрямків, реалізація яких дозволила б підвищити ефективність використання потенціалу ЗВО в освіті дорослих. Один із найбільш очевидних напрямів – це створення спеціалізованих підрозділів у провідних ЗВО України: інститутів, факультетів, філій. Фактично є потреба створити філії найбільш потужних ЗВО, де б оптимально поєднувались три складові: безпосередня діяльність таких ЗВО через застосування онлайн-навчання; створення виїзних команд викладачів для проведення занять на місці підготовки; широке використання місцевих ресурсів, що залишилися після наслідків військової агресії, насамперед кадрових, які повноцінно можна долучати до освітнього процесу [2, с. 58].

Освіта дорослих у нашій країні має набути законодавчого унормування з визначенням принципів і механізмів державної підтримки, ролі основних суб'єктів, їх прав і обов'язків, способів координації між різними провайдерами освітніх послуг, а також механізмів фінансування з бюджету.

Науковці розробили Концепцію розвитку освіти дорослих в Україні (2016), видали довідково-інформаційні матеріали «Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід», проєкт «Концепції розвитку освіти дорослих в Україні». Внесено пропозиції до Закону України «Про освіту» (ст. 18 «Освіта дорослих»), ініційовано розроблення проєкту Закону України «Про освіту дорослих», розроблено пакет документів для включення професії «Андрагог» до Національного Класифікатора ДК 003:2010 «Класифікатор професій» (Наказ Міністерства розвитку від 15.02.2019 № 259).

Розроблено концепції, положення, інструктивні матеріали та науково-методичні рекомендації щодо організаційного забезпечення відкриття і діяльності центрів освіти дорослих; впроваджено навчальні модулі з освіти дорослих для варіативних, різнорівневих програм підвищення кваліфікації та стажування педагогічного персоналу закладів формальної і неформальної освіти; тематичні складові навчальної програми з професіоналізації освіти дорослих для тренерів і викладачів, які працюють з дорослими «Вступ до освіти дорослих»; програми авторських тренінгів для педагогічного персоналу у сфері формальної і неформальної освіти дорослих [3].

На сьогодні врегулювання даного питання відкладено у зв'язку з активними воєнними діями. Хоча є розроблений Закон України «Про навчання та освіту дорослих», це поки лишається проектом. Верховна Рада не прийняла 12.01.23 року цей проект, закон було відправлено на доопрацювання і на досі він лишається на рівні розробленого проекту [4].

Отже, система освіти дорослих в умовах сьогоденної ситуації, викликаній російською агресією, потребує прийняття низки заходів правового, економічного та організаційного вдосконалення. Таке вдосконалення має здійснюватися у тісному зв'язку з оперативними рішеннями органів влади, освітньою реформою та реформою децентралізації. На відміну від організаційних форм середньої та вищої освіти для освіти дорослих, навпаки, необхідно розширювати впровадження різних підходів та організаційних моделей, включаючи потенціал, досвід і можливості ЗВО, успішно працюючих суб'єктів господарювання, приватних підприємців тощо. Усе це забезпечить можливість особистості найбільш ефективно знайти себе на ринку праці.

Список використаних джерел інформації:

1. Чертов В. І. Стратегії та виклики неперервної освіти дорослих в умовах воєнного стану : електронний навчальний курс. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 37 с.

2. Любарець В. Яковенко І. Перспективи управління розвитком освіти дорослих в умовах воєнного та післявоєнного стану України. *Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис*. 2022. № 3 (86). С. 55-64.

3. Лук'янова Л. Б. Розвиток освіти дорослих в Україні : здобутки й інноваційні задуми. *Освіта і суспільство*. 2021. №1-2 (34-35). С. 9. URL: https://naps.gov.ua/uploads/files/press/2021/ois1-2_2021.pdf.

4. Проект Закону про навчання та освіту дорослих від 28.02.2022 № 7039-1. (2022). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/II07158A?an=2>.

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ І ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Калусенко Валентина Вікторівна

завідувач Відділення економіки, викладач
економічних дисциплін
м. Ірпінь, Україна

Шевченко Анна Володимирівна

викладач іноземної мови,
Ірпінського фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

Інформатизація та рівень використання інформаційних технологій на сьогодні надзвичайно високий. Це пов'язано з стрімким розвитком суспільства, використання нових методів та методик в освітньому процесі. Існуюча в освітніх закладах система навчання повинна змінюватись, використовуючи інноваційні методики і технології навчання. Складовою частиною організації освітньо-навчальної діяльності стає використання технічних засобів навчання, комп'ютерних ресурсів та програм.

Економічна освіта студентів повинна формувати у майбутніх спеціалістів економічне мислення, виховувати певні економічні потреби, розвивати здібності у певному економічному напрямі, формувати вміння зіставляти свої потреби з фінансовими можливостями; виховувати свідоме відношення до обраної професії; навчати фахівців теоретичним знанням та практичним навичкам щодо майбутньої професії, формувати знання економічного аналізу, вивчення перспективи; забезпечувати оволодіння основами організації праці в умовах ринкових відносин; формувати у студентів бажання та потребу щоденного удосконалення результатів своєї діяльності [1].

Питання розвитку освітніх послуг є ключовим аспектом у підвищенні економічного добробуту суспільства та економіки країни у цілому. Право на здобуття освіти гарантується Конституцією України. Одне з пріоритетних завдань держави – забезпечення рівного доступу до системи освіти для всіх верств населення та надання якісних освітніх послуг, які, своєю чергою, будуть задовольняти основні напрями розвитку економіки.

Війна, яка внесла зміни в усі сфери життя українців, внесла і свої корективи в надання освітніх послуг здобувачам освіти. В умовах війни оптимізація діяльності є головним викликом для економіки та державного управління. При чому йдеться не про тотальну економію і скорочення витрат, а про ефективне планування та прогнозування майбутніх потреб. У повній мірі це стосується напряму підготовки кваліфікованих спеціалістів коледжами. Очевидно, що масова міграція працівників у межах країни та за кордон, релокація підприємств під час воєнного стану, а також процеси широкої відбудови реального сектору економіки у післявоєнній Україні створюють проблему локального дефіциту фахівців, у тому числі економістів. У таких умовах наявна тенденція працевлаштування за фахом здобувачів освіти буде поширюватися і на студентів 2-3 курсу коледжів, що викликає потребу формування у них спеціальних (фахових) компетентностей. Розв'язання цієї проблеми можливе шляхом перегляду змісту та методики викладання базових, спеціальних дисциплін економічних спеціальностей шляхом акцентуації на практичній діяльності.

Сучасний світ неможливо уявити без фінансів. Вони забезпечують функціонування усіх сфер людського суспільства. Використання фінансової інформації, застосування фінансових знань є необхідними елементами будь-якого напряму діяльності людини. Категорійно-понятійний апарат допомагає зрозуміти ключові фінансові поняття і використовувати їх для прийняття рішень про доходи, витрати і заощадження, для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо. Такі особи більшою мірою захищені від фінансових ризиків і непередбачуваних ситуацій. Вони відповідальніше ставляться до управління особистими фінансами, здатні підвищувати добробут за рахунок розподілу наявних грошових ресурсів і планування майбутніх витрат [2, с.53].

Заклади вищої і фахової передвищої освіти покликані формувати у майбутніх фахівців економічне мислення на основі глибокого розуміння явищ, процесів, відношень в економічній системі суспільства, а також факторів, способів і засобів вирішення економічних проблем. Ідеться передусім про економічну освіту, бо вона найтісніше пов'язана зі створенням власної високоефективної економіки, яка є важливою умовою соціальної та державної безпеки. Економіка є живою системою, особливим простором, у якому постійно функціонують учасники економічних процесів. Саме це й зумовлює необхідність формування понятійного апарату, що досягається в процесі здобування економічної освіти [3, с.48].

Економічна освіта – це вироблення у студентів чіткої уяви про наукові закономірності розвитку економіки, особливості ринкових відносин, цілеспрямоване, систематичне формування у майбутніх фахівців економічних знань, високої організованості та творчої ініціативи, підготовки їх до високопрофесійної праці, вмілого, дбайливого ставлення до природи, вироблення звички практично використовувати економічні знання у реальному житті [2, с.53].

У процесі вивчення студентами економічних дисциплін постійно постає цілий ряд проблем:

- підвищення ефективності навчання через мотивацію та активізацію модальності сприйняття;
- індивідуалізація навчання;
- систематизація знань;
- створення середовища, сприятливого для навчання;
- орієнтація на практичну діяльність;
- поступова реалізація навчального матеріалу на умовно-професійному рівні засвоєння [4, с. 88].

Використання інтерактивних технологій навчання у процесі вивчення економічних дисциплін дає змогу здійснити перехід до нетрадиційних форм організації діяльності. Застосовуючи різноманітні джерела знань та визнаючи необхідність гуманізації та індивідуалізації навчання, ми можемо значно модифікувати контакти зі студентами в навчальній аудиторії. Це передбачає також збільшення самостійної інтелектуальної пошукової діяльності студентів та дає змогу формувати аудиторію з урахуванням потреб та мотивів слухачів. Інтерактивні методи застосовуються не тільки для глибшого розуміння та засвоєння, а й для використання отриманої інформації, що допомагає сформувати систему знань із даної дисципліни та включити її в масштабнішу систему міжпредметних зв'язків [4, с.89].

Зміст поняття електронних освітніх ресурсів (далі -ЕОР), їх основні види, вимоги до них, порядок розроблення та впровадження розкрито у Положенні про електронні освітні ресурси (ЕОР) [5]. Зазначається, що «метою творення ЕОР є забезпечення модернізації освітнього процесу, змістове наповнення освітнього простору, надання рівного доступу учасникам освітнього процесу незалежно від місця їх проживання та форми навчання відповідно до якісних навчальних і методичних матеріалів, створених на основі інформаційно-комунікаційних технологій». Виділено такі види ЕОР в освітньому процесі за їх функціональною ознакою:

–електронні навчальні видання (електронна версія (копія,) друкованого підручника, електронний підручник, електронний практикум, електронна хрестоматія, електронний курс лекцій, електронний навчальний посібник, ЕОР тощо);

– електронні довідкові видання (електронний довідник, електронна енциклопедія, електронний словник тощо);

–електронні практичні видання (збірник віртуальних лабораторних робіт, електронні методичні рекомендації, електронний робочий зошит тощо).

Безперечно, процес формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю не може бути успішним, якщо освітній заклад не забезпечений комп'ютерною технікою та іншим необхідним апаратним і програмним забезпеченням. Тож для розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності усіх суб'єктів освітнього процесу адміністрація має подбати про цифрові лабораторії, підключення до

швидкісного Інтернету, доступ до мережі WiFi. До розвитку інформаційно-освітнього середовища залучається весь колектив закладу освіти, оскільки наповненість його компонентів є справою кожного [6, с. 67].

Основними завданнями нових інформаційних технологій навчання є: інтенсифікація всіх рівнів навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності та якості; побудова відкритої системи освіти, яка забезпечує можливість самоосвіти; системна інтеграція галузей знань; розвиток творчого потенціалу студента, його здібностей до комунікативної діяльності; формування інформаційної культури; розвиток експериментально-дослідницької діяльності та культури навчальної діяльності; реалізація соціального замовлення, обумовленого інформатизацією сучасного суспільства (підготовка фахівців у галузі інформатики й обчислювальної техніки, користувачів засобів нових інформаційних технологій) [4, с.34].

Ці технології є інноваційним засобом навчання, що надає більше можливостей для реалізації педагогічної діяльності та дозволяє отримати доступ до освіти різними верствами населення, надає можливість скористатись різноманітною інформацією та джерелами літератури.

Таким чином, спостерігаємо тенденцію до зближення освітнього процесу з реальним життям, що свідчить про необхідність здобуття студентами саме таких знань, які будуть затребувані в практичній діяльності в умовах післявоєнної економіки. Показниками професійної готовності є: професійна компетентність; вміння виявляти, систематизувати та аналізувати вимоги роботодавця; здатність до об'єктивної самооцінки (виявлення сильних та слабких сторін щодо претендування на певну посаду); знання і уявлення про ситуацію на ринку праці; певний соціальний досвід дії в конкурентній ситуації; професійна мобільність.

Список використаних джерел інформації

1. Ткачук О. Фінансове забезпечення вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи. *Освітня аналітика України*. 2018. Вип. 1. С. 56-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/educanalukr_2018_1_7 (дата звернення: 16.03.2024).

2. Хоменко С.В. Проблеми формування економічних вмінь у професійно-технічній підготовці майбутніх інженерів-педагогів. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти: Збірник наукових праць*. Харків : УПА, 2002. № 3. С. 53-59.

3. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті: Навч. посіб. Вид. 2-ге, доп. К. : КНЕУ, 2003. 298 с.

4. *Розбудова економічної освіти та формування основ фінансової грамотності учнівської молоді – основа розвитку громадянського суспільства та становлення економіки знань : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 29–30 вересня 2017 року*, м. Київ. К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. 174 с.

5. Положення про електронні освітні ресурси. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1695-pik-12> (дата звернення: 15.03.2024).

6. Генсерук Г. Інформаційно-освітнє середовище в професійній підготовці майбутніх фахівців [Електронний ресурс]. Міжнародна науково-практична конференція «НПК – 2017», м. Суми, Україна. 2017. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8842/1/Sumy_Henseruk.pdf. (дата звернення: 17.03.2024).

Резніченко Катерина Григорівна

викладач циклової комісії інформаційних технологій,
математичних та природничих дисциплін
Ірпінського фахового коледжу економіки та права,
м. Ірпінь, Україна

РОЛЬ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

На сучасному етапі розвитку соціально-економічного середовища рівень вищої освіти залежить від результативності запровадження інноваційних технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях.

Ринок праці, що інтенсивно формується, висуває нові вимоги до змісту і процесу підготовки фахівців, що і обумовлює актуальність теми дослідження щодо використання сучасних інноваційних технологій.

Сьогодні потрібен фахівець – професійно і соціально мобільний, такий, що має глибокі професійні знання, володіє економічними і правовими знаннями, здатний до самовдосконалення, готовий до роботи при різних формах організації праці і виробництва в умовах конкуренції.

У науковій літературі інновації у вищій освіті розглядалися у різних аспектах. Науковцями досліджувалися такі питання як: інноваційно-зорієнтоване навчання студентів (М. Артюшина); психологічний аспект комп'ютеризації освіти (М. Кононова); формування здатності студентів до професійного самозростання в умовах інноваційного навчання (В. Завірюха); проблеми інформатизації технологій навчання (Л. Ісак) та ін.

В умовах сьогодення людина розглядається як суб'єкт, який активно і свідомо використовує інформаційні технології для здобуття знань і навичок. На думку О. Дубасенюк система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку творчої особистості [1, с. 28].

Входження України у світову систему економіки вимагає підготовки нової генерації фахівців економічного профілю, які здатні критично мислити, вирішувати складні завдання, управляти людьми, бути гнучкими, швидко приймати рішення, знати мови, уміти вести переговори, володіти економічними методами ефективного впливу на розвиток економіки. Це вимагає від викладачів

вміннями вибирати у кожному конкретному випадку оптимальний варіант побудови навчального процесу, на основі сучасних інноваційних технологій, який би найкоротшим шляхом вів до найбільш ефективного і якісного вирішення поставлених завдань.

Термін «інновація» (із пізньолатинської *innovatio* – оновлення, новизна, зміна) означає нововведення, тобто цілеспрямовані зміни, які вносять у середовище впровадження нові стабільні елементи (нововведення), що викликають перехід системи з одного стану до іншого [2]. Метою інновацій в освітній системі є удосконалення процесу навчання, полегшення сприйняття інформації, підвищення конкурентоспроможності випускників вишів на ринку праці, підвищення конкурентоспроможності самих ВНЗ в порівнянні з іншими вузами, тощо [3, с.39].

У складі давно розроблених та ефективних методів активного навчання виділяють такі: лекція-бесіда; проблемна лекція; лекція-візуалізація; лекція із запланованими помилками; метод мозкового штурму; метод проєктів; кейс метод; аналіз конкретної ситуації; малі групи; дискусія; метод випадків; тренінги; дидактичні ігри та інші. Найбільш поширеними освітніми системами, що запроваджуються у вищих навчальних закладах, є: онлайн-освіта (створюють навчальні курси, які студенти мають можливість переглядати в режимі онлайн) та змішане навчання (паралельно із звичайним навчанням студент може використовувати онлайн-лекції, проходити тестування, здавати академічну заборгованість).

Сучасні інноваційні технології швидко увійшли в усі галузі нашого життя. В зв'язку з цим і виникає нагальна потреба використання комп'ютерної техніки під час навчального процесу. Вивчення окремих дисциплін чи окремих тем з використанням інноваційних технологій, комп'ютерної техніки та інформації, взятої з мережі Internet, – один із способів оптимізації та урізноманітнення освітнього процесу.

Велику роль у підготовці майбутніх фахівців відіграють електронні підручники. Особливе місце займають інтерактивні підручники, які створюються викладачами та включають: відео-лекції, відео з Інтернету, презентації, аудіо-файли тощо. Такі підручники є інноваційною альтернативою, яка значно скорочує витрати на донесення інформації до студента, значно підвищує рівень засвоєння майбутніми фахівцями матеріалу, адже не вимагає друку, постійно оновлюється та містить найактуальнішу інформацію.

На сучасному етапі розвитку вищої освіти освітні стандарти передбачають значне збільшення часу на самостійну роботу майбутніх фахівців у навчальному процесі. І саме такі сучасні інноваційні технології, як електронне, дистанційне та мобільне навчання, відкривають майбутнім фахівцям широкі можливості для вирішення завдань з організації самостійної роботи та дозволяють їм отримати доступ до навчальних матеріалів в будь-якому місці та у будь-який час, що робить процес навчання більш привабливим та комфортним і стимулює до самоосвіти.

Таким чином, ефективність використання сучасних інноваційних технологій залежить від активного застосування нових методів в організації навчального процесу. У майбутніх фахівців слід не тільки розвивати професійні навички, а й мотивувати їх до саморозвитку. Структура інноваційного освітнього процесу у вищих навчальних закладах повинна відповідати швидкості соціальних змін суспільства.

Список використаних джерел інформації:

1. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць* / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12-28.
2. Вакуленко В.М. Види інновацій в освіті та їх класифікація. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. Вип. 4. [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Vnadps_2010_4_4.pdf (дата звернення: 18.03.2024).
3. Барабась Д., Джафаров Д, Шпак І. Освітні інновації та їх імплементація в Україні. *Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]*. 2016. № 3. С. 35-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2016_3_5.

Романова Ганна Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи
Державної науково-педагогічної бібліотеки
України імені В.О. Сухомлинського,
м. Київ, Україна

ПРОЄКТУВАННЯ НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Гуманізація освітнього процесу залишається актуальною тенденцією сучасної вищої освіти, а її амбасадорами можна вважати викладачів психолого-педагогічних дисциплін. Виконання ними своєї місії потребує неперервного професійного розвитку, що відбувається сьогодні в умовах цифровізації. Під час воєнного стану в Україні проблема удосконалення процесу підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників із застосуванням цифрових технологій ще більше актуалізується, що вимагає оновлення змісту, методів і форм підготовки, використання сучасних цифрових засобів навчання, розроблення відповідного науково-інформаційного супроводу.

Професійному розвитку викладачів ЗВО, зокрема психолого-педагогічних дисциплін, присвячено дослідження М. Артюшиної, В. Козакова, Г. Романової, О. Саркісової, К. Цицори та ін. Аспекти цифровізації підготовки і підвищення

кваліфікації викладачів вишів стали предметом наукових розвідок О. Спіріна, Р. Гуревича, Л. Карташової, А. Гуржия та ін. Питання науково-інформаційного забезпечення професійного становлення і розвитку педагогів відображено у працях Л. Березівської, А. Гуралюка, Л. Петренко, Л. Пономаренко, М. Ростоки та ін.

Формування фахівців інноваційного типу в сучасних галузевих університетах вимагає синергії зусиль науково-педагогічних працівників усіх кафедр. Особливе місце в цьому процесі належить викладачам психолого-педагогічних дисциплін, які мають стати справжніми агентами змін у реалізації таких європейських професійних цінностей, як соціальна відповідальність, людиноцентрованість, толерантність, взаємоповага, міжкультурна взаємодія; розвитку компетентностей XXI століття; проектуванні індивідуальних траєкторій навчання студентів; створенні технологій партисипативного управління у вищій освіті. Політика закладу освіти має бути спрямована на підтримку професійного розвитку таких викладачів як основи вдосконалення та оновлення власного освітнього середовища, гуманізації суспільства в цілому.

Керівництво сучасного закладу вищої освіти має можливість спроектувати власну модель розвитку професійної культури викладачів, яка передбачала би послідовне й поетапне їх навчання на основі цілісності цілей, завдань, функцій, технологій навчання, змісту навчального матеріалу. Така модель повинна містити підсистеми моніторингу освітніх потреб викладачів, корпоративних стандартів для прийняття рішень; науково-інформаційного супроводу, оцінки ефективності навчання.

Аналіз досвіду становлення закладів вищої освіти як організацій, які навчаються, свідчить про те, що в таких закладах здійснюється корпоративне навчання викладачів, яке пов'язане зі стратегічними цілями організації; об'єднує заходи щодо оцінювання та навчання науково-педагогічних працівників у цілісну систему розвитку персоналу; регламентує зони відповідальності за навчання і впровадження на практиці результатів навчання; визначає і застосовує способи мотивування викладачів до навчання; передбачає залучення високоефективних зовнішніх тренерів та підготовку внутрішньої команди тренерів; реалізує тренінгові програми, спрямовані на задоволення актуальних і прогностичних потреб закладу і викладачів щодо розвитку їхніх психолого-педагогічних і фахових компетентностей.

У реалізації такої місії викладача психолого-педагогічних дисциплін, як педагогізація суспільства, важливе місце належить навчанню інших педагогів ЗВО за тренінговими програмами у процесі підвищенні кваліфікації. Таке навчання розглядаємо як комплексний процес досягнення запроєктованих змін у когнітивному, афективному та поведінковому досвіді тих, хто реалізує діяльність викладання. Про результативність реалізації відповідних програм свідчить, зокрема, досвід Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана та Національного транспортного університету. Важливим напрямом запровадження інновацій у цих ЗВО стало тренінгове навчання викладачів. Зміст тренінгових програм охоплює, зокрема, психологічні аспекти педагогічної діяльності, підготовку викладачів до

реалізації сучасних форм, методів, технологій навчання, управління самостійною роботою студентів, створення особистісно-розвивального середовища закладу вищої освіти, мотивацію студентів до навчання, врахування їхніх індивідуально-психологічних особливостей в освітньому процесі університету [4].

Досвід проведення тренінгів свідчить про те, що викладачі відчують потребу у професійному спілкуванні, у спільному вирішенні проблемних ситуацій. Тренінг є за своєю сутністю творчою лабораторією, де відбувається обмін досвідом, народжуються нові ідеї та інноваційні підходи до викладання. Зокрема, під час проведення тренінг-курсів з'явилися такі форми навчальної роботи, як спільні проекти слухачів, проведення колективних творчих справ [5].

В умовах цифровізації з метою розвитку професійної культури викладачі психолого-педагогічних дисциплін проходять курси підвищення кваліфікації, стажування, беруть участь у заходах з обміну досвідом, відвідують семінари, вебінари, майстер-класи, освітні виставки, займаються самоосвітою, зокрема навчаються на онлайн-курсах на освітніх платформах «Всеосвіта», EdEra, Prometheus, «На урок», «Методичний портал», «Академія цифрового розвитку», консультуються з досвідченими колегами.

Важливими джерелами інформації про можливості підвищення кваліфікації є Facebook, методичні кабінети, навчально-методичні центри, сайти ЗВО, розсилка заходів від Інститутів післядипломної педагогічної освіти, Директоратів МОН України, Національної академії педагогічних наук України, особисті підписки на розсилку.

Розвиток професійної культури науково-педагогічних працівників забезпечують як заклади формальної післядипломної освіти, наприклад, ДЗВО «Університет менеджменту освіти НАПН України» (УМО), так і неформальної. Зокрема УМО ініціював створення Українського відкритого університету післядипломної освіти (УВУПО), метою якого стало надання можливості отримати доступ до курсів підвищення кваліфікації особам, які бажають навчатися дистанційно в зручному місці та в зручний для них час [7]. УВУПО забезпечує приведення змісту післядипломної освіти і освіти дорослих у відповідність до європейських освітніх стандартів та цифровізації суспільства.

У контексті проектування науково-інформаційного супроводу розвитку професійної культури викладачів психолого-педагогічних дисциплін в умовах цифровізації зазначимо, що важливими посередниками у соціальній комунікації, пов'язаної із обміном науковою та соціокультурною інформацією, є бібліотеки. Досліджуючи інформаційні потреби педагогічної науки та розвиток системи бібліографічних ресурсів освітянських бібліотек України, Л. Пономаренко, зафіксувала постійну потребу усіх категорій освітян у широкому тематичному та видовому складі документів, що охоплює структуру психолого-педагогічного знання в цілому і є особливістю освітньої галузі, виявила потреби в реферативних та оглядово-аналітичних матеріалах. Однак, дослідницею було визначено невисокий рівень користування бібліографічними виданнями, недостатню представленість у фондах бібліографічної інформації,

недостатній рівень популяризації існуючих видань та електронних ресурсів, нагальну потребу в координації та організації корпоративної діяльності при підготовці актуальних для галузі видань [3].

У вирішенні визначених проблем значна роль належить Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) як національного галузевого книгосховища, координаційного та інформаційно-методичного центру широкої мережі бібліотек освітянської галузі, головною метою якої є забезпечення фахових потреб освітян держави. Серед пріоритетних напрямів діяльності бібліотеки – науково-інформаційне забезпечення розвитку освіти, педагогіки та психології [6].

Зазначимо, що науково-педагогічні працівники активно звертаються до джерельної бази ДНПБ. Зокрема, у Віртуальному читальному залі освітянина на сторінці «Освіта і наука в умовах війни» представлено напрям «Цифровізація освіти» де викладачі мають можливість ознайомитися з платформами, які допоможуть в онлайн-навчанні, літературою з дистанційного навчання та розроблення електронних освітніх ресурсів. Для викладачів психолого-педагогічних дисциплін в нагоді також стають ресурси рубрик «Освітні сайти», «Історія освіти», «Вища освіта», «Освіта дорослих, зокрема післядипломна освіта», «Довідкові матеріали» [2]. Наповнення електронного ресурсу здійснюється в межах прикладних наукових досліджень ««Інформаційно-аналітичний супровід цифрової трансформації освіти і педагогіки: вітчизняний і зарубіжний досвід» (2023-2025 рр.; РК №0123U100476; науковий керівник – М. Ростока, кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти) та «Інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у воєнний та повоєнний періоди України» (2024-2025рр.; РК № 0124U000842; науковий керівник – І. Коваленко, кандидат педагогічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти).

ДНПБ здійснює науково-методичний супровід розвитку суб'єктності освітянських бібліотек у проектуванні освітніх середовищ. Теоретичні і методичні основи цієї проблеми стали предметом наукового дослідження «Освітнянські бібліотеки як суб'єкт проектування освітнього середовища в умовах цифровізації» (2023-2025 рр.; РК № 0123U100477; науковий керівник – Л.О. Пономаренко, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів).

Зокрема, досліджено діяльність бібліотек закладів вищої педагогічної освіти, учасниць мережі освітянських бібліотек МОН і НАПН України, у контексті створення, поширення та популяризації інформаційних ресурсів найбільш значущого соціального спрямування в умовах воєнного стану; з урахуванням типу закладу вищої педагогічної освіти розглянуто та схарактеризовано діяльність бібліотек зі створення інформаційних продуктів освітнього, культурно-просвітницького спрямування, особливістю яких є громадянська й національно спрямована тематика. Проаналізовано та упорядковано інформацію 52 провідних освітянських бібліотек про науково-

інформаційну й видавничу діяльність відповідно до розробленої структури видання: довідник «Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек - 2023» [1].

Отже, в умовах воєнного стану професійний розвиток педагогів трансформується у напрямі відкритої освіти, швидкості реагування на виклики часу, урізноманітнення форм і методів навчання, вдосконалення науково-методичного забезпечення. Ефективність розвитку професійної культури викладачів психолого-педагогічних дисциплін в умовах цифровізації забезпечується політикою вищів щодо реалізації моделей корпоративного навчання, проактивною самоосвітньою діяльністю викладачів, інноваційними формами підвищення кваліфікації, сучасним науково-інформаційним супроводом.

Список використаних джерел інформації:

1. Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек – 2023 : довідник / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: О. Л. Гончаренко, К. Б. Щегельська; наук. ред. Л. О. Пономаренко]. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 112 с. DOI: <https://doi.org/10.33407/lib.NAES.737262>

2. Освіта і наука в умовах війни. Віртуальний читальний зал освітянина. Сайт Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В.О. Сухомлинського: URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/virtualni-chyitalni-zaly/virtualnyu-chyitalnyu-zal-osvityanyna/> (дата звернення: 02.04.2024).

3. Пономаренко Л. О. Інформаційні потреби педагогічної науки та розвиток системи бібліографічних ресурсів освітянських бібліотек України : автореф. дис. ... канд. Наук із соц. ком. : 27.00.03. Київ, 2015. 20 с. URL: http://www.nbu.gov.ua/sites/default/files/all_files/201505_artilces_field_dopmat_files/arefponomarenko.pdf

4. Романова Г. Корпоративний університет у системі професійного розвитку науково-педагогічних працівників. Професійна педагогіка. Том 1. № 24 (2022). С. 111-118. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/711/947>

5. Романова Г. Психолого педагогічна підготовка як чинник професійної самореалізації викладачів економічного університету. Вісник Львівського університету. 2009. Вип. 25. Ч.3. С. 167-175. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/periodic/visnyk/25_3/20_romanova.pdf

6. Сайт Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/> (дата звернення: 01.04.2024).

7. Сайт Українського відкритого університету післядипломної освіти. URL: <https://uvu.org.ua/> (дата звернення: 03.04.2023).

Харченко Людмила Олексіївна

кандидат економічних наук,
викладач фінансово-економічних дисциплін
Ірпінського фахового коледжу економіки та права
м. Ірпінь, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Використання інноваційних освітніх технологій – надзвичайно важлива і актуальна тема в умовах сьогодення. Освіта постійно удосконалюється, а останні події, такі як глобальна пандемія COVID-19, військовий стан в Україні ще більше підкреслили необхідність розвитку та впровадження інноваційних підходів до навчання. Відмітимо, що використання інноваційних освітніх технологій дозволяє активізувати навчальний процес, зробити його більш цікавим для здобувачів освіти, а також полягає у цілеспрямованій діяльності викладача з метою розробки і застосування такого змісту, форм, методів, прийомів і засобів навчання, які сприяють підвищенню пізнавального інтересу, активності, творчості, самостійності в одержанні знань, формуванні вмінь та навичок, використання їх на практиці. Тож, як бачимо, особливості сучасного етапу розвитку освіти в Україні потребують впровадження інноваційних освітніх технологій, що сприяють становленню особистості, дають змогу здобувачам освіти та викладачам у повній мірі реалізувати їх природний, освітній, соціальний і духовний потенціал та забезпечити активізацію всіх сфер діяльності, у першу чергу навчально-пізнавальної. Використання інноваційних освітніх технологій змінює форми, зміст, засоби навчання, наближує його до реалій сьогодення.

У педагогічних дослідженнях найчастіше інноваційні освітні технології розглядають як нові методи, інструменти, підходи та системи, що застосовуються в освіті для поліпшення процесу навчання та набуття знань. Вони можуть включати в себе використання інформаційних технологій, інтерактивні методи навчання, гейміфікацію, віртуальну та доповнену реальність, індивідуалізоване навчання та багато іншого. Метою інноваційних освітніх технологій є створення більш ефективного, доступного та цікавого середовища для навчання, яке відповідає потребам сучасного суспільства і розвитку технологій [2].

Інноваційні освітні технології можна класифікувати за різними критеріями. Наприклад:

- інтерактивні технології (використання інтерактивних дошок, відеоконференцій, вебінарів та інших засобів для залучення здобувачів до активного навчання та спілкування);

- мобільні технології (використання смартфонів, планшетів та інших мобільних пристроїв для доступу до навчального контенту, додатків для навчання та інтерактивних занять);
- гейміфікація (використання елементів гри для стимулювання мотивації та залучення здобувачів до навчання);
- віртуальна та доповнена реальність (створення середовища для навчання, де здобувачі можуть взаємодіяти з віртуальними об'єктами та сценаріями);
- штучний інтелект (використання для індивідуалізації навчання, аналізу знань здобувачів та надання персоналізованих рекомендацій);
- онлайн-платформи та електронні навчальні системи (надають можливість здобувачам навчатися в будь-який час і з будь-якого місця, використовуючи різноманітні ресурси, відеоуроки, тестування та інші засоби).

Різнманітність інноваційних освітніх технологій постійно розширюється через швидкий розвиток технологій та досліджень у галузі освіти.

Упровадження інноваційних освітніх технологій необхідне для забезпечення якісного та доступного навчання в умовах швидко змінюючого світу. Впровадження інноваційних технологій може сприяти підвищенню якості навчання шляхом забезпечення більш ефективного та ефективного процесу передачі знань. Візуалізація, інтерактивність та інші функції технологій можуть робити навчання цікавішим та доступнішим для здобувачів освіти різного рівня. Також інноваційні технології дозволяють створювати гнучкі та адаптивні навчальні середовища, які можуть відповідати потребам різних груп здобувачів освіти [3]. Завдяки індивідуалізації та персоналізації навчання кожен здобувач освіти може отримати максимально ефективний досвід. Варто зазначити, що інноваційні освітні технології не лише навчають конкретним предметам, але й розвивають навички та компетентності, які необхідні для успішного функціонування у цифровому світі. Вони допомагають здобувачам засвоїти цифрові навички, програмування та інші важливі аспекти цифрової грамотності. Та й взагалі використання інноваційних технологій може збільшити зацікавленість та мотивацію здобувачам, роблячи навчання більш захоплюючим та динамічним. Вони дозволяють створювати інтерактивні навчальні середовища, які сприяють кращому засвоєнню матеріалу.

Впровадження інноваційних освітніх технологій в умовах викликів є не лише сучасним трендом, але й невід'ємною потребою у сфері освіти [1]. З огляду на різноманітні соціальні, технологічні та економічні зміни, які відбуваються у сучасному світі, застосування інноваційних технологій стає стратегічно важливим елементом розвитку освіти. На основі розглянутих аспектів можна зробити декілька важливих висновків.

1. Необхідність змін. Зміни в сучасному світі вимагають перегляду традиційних підходів до навчання та впровадження інноваційних технологій. Освітні системи повинні бути готові адаптуватися до нових викликів та забезпечувати відповідність потребам здобувачів освіти та суспільства.

2. Роль технологій. Технології відіграють ключову роль у покращенні доступності, якості та ефективності освіти. Вони створюють можливості для індивідуалізованого навчання, розвитку цифрової грамотності та підготовки до майбутньої роботи.

3. Забезпечення гнучкості та адаптивності. Успішне впровадження інноваційних технологій передбачає створення гнучких та адаптивних навчальних середовищ, які можуть відповідати різним потребам та можливостям здобувачів.

4. Партнерство та співпраця. Для ефективного впровадження інноваційних технологій важлива роль партнерства та співпраці між урядовими структурами, освітніми установами, технологічними компаніями та громадським сектором.

5. Постійна оцінка та розвиток. Освітні системи повинні постійно оцінювати ефективність впроваджених інноваційних технологій та активно працювати над їхнім подальшим розвитком та вдосконаленням.

Отже, упровадження інноваційних освітніх технологій в умовах викликів є ключовим фактором для забезпечення якості, доступності та реалізації повного потенціалу освіти в сучасному світі.

Список використаних джерел інформації:

1. Болдова А.А., Вітренко Л.О. Якість вищої освіти: стратегічний вектор. *Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти*: матер. X Ірпінських міжнародних читань. 29-30 берез. 2012 р. Ірпінь: НУДПСУ, 2012. С. 59-66.

2. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.

3. М'ястковська М., Кобилянська І. Перспективи розвитку дистанційної освіти в контексті компетентнісного підходу. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedbez_2019_4_1_11 (дата звернення: 27.03.2024).

РЕКОМЕНДАЦІЇ
VI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ: ВИКЛИКИ, ДОСВІД, СТРАТЕГІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ»

м. Київ – м. Ірпінь, Київська область
4 квітня 2024 року

4 квітня 2024 року відбулася VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії, перспективи». Співorganizаторами конференції були Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, Ірпінський фаховий коледж економіки та права, ГО «Інститут соціогуманітарної політики». На пленарному та секційних засіданнях здійснювалось обговорення ключових проблем, активний обмін досвідом з трансформації вищої, професійної освіти та освіти дорослих у контексті вимог ринку праці, підготовки педагогічних і науковопедагогічних працівників, розвитку професійної культури фахівців, організації та методичного забезпечення освітнього процесу. Багато уваги приділялося обговоренню питань консолідації зусиль освітянської спільноти і роботодавців задля розв'язання актуальних завдань модернізації освіти в умовах війни та задля післявоєнного відновлення України.

За результатами обговорення було запропоновано такі рекомендації:

1. Забезпечувати постійний та безперервний розвиток культурноосвітнього середовища закладів освіти за рахунок запровадження сучасних демократичних цінностей.
2. Приділяти особливу увагу реалізації соціогуманітарної політики на всіх рівнях управління освітою як ключовому фактору повоєнного відновлення України та формування самозарадності кожної окремої особистості та суспільства в цілому, ініціювати на державному рівні збереження соціогуманітарного компоненту підготовки в освітніх програмах закладів вищої, фахової передвищої та професійної освіти.
3. Враховувати вплив громадянського суспільства на формування системи цінностей сучасної молоді, розвивати взаємодію усіх учасників освітнього процесу через різноманітні форми співпраці та реалізацію проєктної діяльності.

4. Посилювати роль і авторитет закладів освіти в регіонах у розвитку системи цінностей у майбутніх громадян і професіоналів, застосовуючи для цього різноманітні механізми, передбачені українським законодавством.

5. Враховувати актуальні потреби ринку праці та сучасні освітні тренди у проектуванні змісту освіти, вибору технологій освітньої діяльності.

6. Здійснювати активну підтримку процесів цифровізації освіти, забезпечувати розвиток цифрової культури освітян та здобувачів освіти, сприяти запровадженню сучасних інформаційних технологій у навчальний процес закладів вищої, фахової передвищої та професійної освіти.

7. Забезпечувати розвиток професійної культури майбутніх фахівців та задоволення актуальних вимог роботодавців на ринку праці за рахунок запровадження сучасних міждисциплінарних освітніх програм підготовки здобувачів на різних рівнях освіти.

8. Системно здійснювати інформаційно-аналітичний супровід розвитку професійної культури майбутніх фахівців, сприяти підвищенню ролі бібліотек у проектуванні освітніх середовищ закладів освіти.

Інформацію щодо рекомендацій науково-практичної конференції розповсюдити серед освітян та науковців через представлення на сайтах освітніх і наукових установ та в соціальних мережах.

Оргкомітет конференції

Наукова продукція

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ:
ВИКЛИКИ, ДОСВІД, СТРАТЕГІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
(електронне видання)

Літературний редактор: Сергієнко Н. В.
Технічний редактор: Майборода Л. А.

Гарнітура Times New Roman.
Обл.-вид. арк. 10,01.

Видано ТОВ «Юрка Любченка»

e-mail: u19-07@ukr.net

тел. 098-444-06-68 м.

Київ, просп. Берестейський, 50.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4685 від 06.03.201